

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: політико-правові аспекти

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

№ 1 2014

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Національна юридична бібліотека

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (CIAЗ)

Фонд Президентів України

Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

№ 1 2014

Пілотний проект

Редакційна колегія:

О. Онищенко, академік-секретар Відділення історії, філософії і права НАН України,

член Конституційної Асамблеї України;

(голова)

В. Горовий, д-р іст. наук, професор, заступник генерального директора НБУВ

(заступник головного редактора)

Т. Гранчак, відповідальний секретар;

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

Ю. Половинчак, заввідділу обслуговування інформаційними ресурсами НЮБ;

В. Удовик, директор Фонду Президентів України

Адреса редакції:
НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна
Передрук – тільки з дозволу редакції

© Національна бібліотека України імені
В. І. Вернадського, 2014

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Симоненко

Питання конституційної реформи: підходи сьогодення. 6

О. Бусол

Люстрація суддів в Україні: проблеми та підходи. 11

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ.. 23

КОСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Про повноваження міністра МВС за Конституцією України
(А. Шульгина, «Судебно-юридическая газета»: Какие полномочия Министра МВД
предусматривает Конституция Украины?) 24

Питання виборів в Україні в сучасних політичних реаліях. 28

ЦППР: Правові підходи до проведення люстрації в Україні 33

М. Хавронюк

Висновок на проект закону України «Про внесення змін до чинного законодавства України щодо прав громадян в боротьбі з корупцією та зловживанням владою». 34

СУСПІЛЬНА ДУМКА... 40

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ,
ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ... 49

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Звернення щодо конституційної реформи в Україні до Верховної Ради України та громадянського суспільства науковців-конституціоналістів і громадських експертів. 59

Пропозиції щодо Конституційної комісії Центру політико-правових реформ.. 61

Проект закону Харківської правозахисної групи від 27.03.2014 р.
Закон України «Про люстрацію в Україні». 64

Ю. Ганущак

Реформа по децентралізації влади должна быть завершена в 2014 году. 76

І. Коліушко

Україну об'єднає економічний підйом.. 78

О. Мироненко

Конституційний Суд України на початку вступу в трагічний період зламу політичної та правової систем.. 79

Я. Журба

Хто писатиме нову Конституцію?. 84

В. Речицький

Юридичний коментар до поточних конституційних трансформацій в Україні 85

Центр політико-правових реформ Міжнародний фонд «Відродження»:
Аналітичний огляд. Судова реформа в Україні: виклики і рекомендації 95

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Італія. 102

Іспанія. 102

Чехія. 103

Латвія. 103
Грузія. 106
Республіка Білорусь. 108
Киргизстан. 109
Російська Федерація. 110
Алжир. 112

З ФОНДІВ НБУВ

Волковинська В. О.

Конституції та конституційний процес: реферативно-бібліографічна база даних
Фонду Президентів України. 113

ПОСТАНОВА

Верховної Ради України

Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України.

Відповідно до ч. 2 ст. 89 Конституції України, ст. 85 Регламенту Верховної Ради України Верховна Рада України постановляє:

1. Утворити Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України (далі – Тимчасова спеціальна комісія).

2. Тимчасова спеціальна комісія є головною з підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України.

3. Тимчасовій спеціальній комісії підготувати та подати до 15 квітня 2014 р. на розгляд Верховної Ради України проект закону про внесення змін до Конституції України відповідно до законодавчої процедури внесення змін до Конституції України.

4. Визнати, що засідання Тимчасової спеціальної комісії є правомочними за умови присутності на її засіданнях половини народних депутатів України від складу Тимчасової спеціальної комісії.

5. Обрати головою Тимчасової спеціальної комісії народного депутата України Князевича Руслана Петровича (фракція Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина»), заступником голови Тимчасової спеціальної комісії – народного депутата України Писаренка Валерія Володимировича (фракція Партії регіонів).

6. Обрати до складу Тимчасової спеціальної комісії таких народних депутатів України:

Гелевея Олега Івановича – фракція Всеукраїнського об'єднання «Свобода»;

Гриневецького Сергія Рафаїловича – фракція Партії регіонів;

Дерев'янка Юрія Богдановича – позафракційний;

Дзоз Віталіну Олексіївну – фракція Партії регіонів;

Ємця Леоніда Олександровича – фракція Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина»;

Зарубінського Олега Олександровича – група «Суверенна європейська Україна»;

Карпунцова Валерія Віталійовича – фракція Удар;

Мартинюка Адама Івановича – фракція Комуністичної партії України;

Пилипенка Володимира Пилиповича – група «Економічний розвиток»;

Пишного Андрія Григоровича – фракція Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина»;

Терьохіна Сергія Анатолійовича – фракція Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина»;

Фельдмана Олександра Борисовича – фракція Партії регіонів;

Шуфрича Нестора Івановича – фракція Партії регіонів.

7. Визначити термін діяльності Тимчасової спеціальної комісії до прийняття Верховною Радою України законопроекту про внесення змін до Конституції України, який буде підготовлений цією комісією.

8. Матеріально-технічне, кадрове, інформаційне та організаційне забезпечення роботи Тимчасової спеціальної комісії покласти на Апарат Верховної Ради України.

9. Ця Постанова набирає чинності з дня її прийняття.

Голова Верховної Ради України О. Турчинов (**Офіційний веб-портал Верховної Ради України** (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/849-18>). – 2014. – 4.03).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Симоненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. політ. наук

Питання конституційної реформи: підходи сьогодення

Фактично із самого початку масових акцій протесту в Україні, як з боку учасників, так і з вуст представників тодішньої влади й правлячої парламентської більшості, постійно лунали взаємні звинувачення в спробах змінити існуючий конституційний лад країни.

Рядом експертів у зв'язку з цим була висловлена думка щодо того, що вирішенням нинішньої кризи могло б стати прийняття нової

Конституції, за якої б Україна стала парламентсько-президентською республікою або навіть повністю парламентською республікою.

Опозиція вимагала від влади поставити на голосування в залі парламенту постанову про створення тимчасової спеціальної комісії (далі – ТСК), яка мала б напрацювати текст змін до Конституції. Окремо наголошувалося на тому, що Основний закон, який напрацює ця комісія, має передбачати саме повернення України до парламентсько-президентської форми правління. Форсувати роботу цієї ТСК ніхто не мав наміру: як казали депутати в кулуарах парламенту, на розробку тексту змін їй мали дати не менше місяця часу – з тим, щоб до кінця нинішньої сесії парламенту документ можна було ухвалити в першому читанні й передати на розгляд до КС. Остаточно ухвалити змінену Конституцію мали б на наступній сесії Верховної Ради, не раніше вересня.

Зауважимо, що думки опозиції щодо змін до Конституції розділилися.

Фракція «Свобода» вважає, що Конституція України, прийнята у 2004 р., дію якої відновила Верховна Рада, не відповідає інтересам країни. «Конституція-2004 повністю суперечить нашим програмовим засадам. ...Після відновлення законності – повернення до Конституції 2004 р. – “Свобода” у легітимний спосіб буде добиватися своїх програмових засад», – написав О. Тягнибок на своїй сторінці у Facebook. «Свободівець» також зазначив, що його партія підготувала свій проект змін до Основного закону.

У цьому контексті варто наголосити, що «Батьківщина» й УДАР також підготували свої варіанти змін до Конституції, але спільного проекту поки що так і не узгодили.

Узагалі-то можна сказати, що опозиція заплуталася щодо конституційної реформи.

У фракції «Батьківщина» виступали з пропозицією істотно розширити повноваження Верховної Ради, тоді як в УДАРі наполягали на посиленні ролі виконавчої гілки влади.

Найбільш істотні розбіжності в опозиції виникли через розд. V Конституції «Президент України». «У партнерів “Батьківщини” з фракції УДАР є перелік зауважень щодо повноважень Президента, вони наполягають на їх розширенні, з чим ми категорично не можемо погодитися, враховуючи позицію Майдану та негативний досвід сучасної України», – ішлося в заяві прес-служби партії «Батьківщина».

Соратники экс-прем'єра Ю. Тимошенко зазначають, що їхній варіант законопроекту істотно обмежує повноваження Президента, «щоб убезпечити країну від диктатури».

Зі свого боку, УДАР вважає можливим залишити Президенту право припиняти дію актів уряду. Про це, зокрема, заявив народний депутат Р. Павленко. Він підкреслив, що в цьому випадку глава держави виступає «як орган контролю» і є «обмежувачем можливих зловживань уряду». Фракція В. Кличка також пропонує вилучити з нової Конституції вимогу про обов'язкове проживання кандидата в Президенти в Україні протягом останніх років. «Відданість державі не вимірюється днями проживання в країні! Нинішня норма дає привід для спекуляцій, щоб не допустити до участі у виборах деяких кандидатів», – пояснив соратник В. Кличка П. Розенко.

Попри розбіжності двох варіантів можливої Конституції в «Батьківщині» кажуть, що вони незначні.

При цьому лідер УДАРу В. Кличко підкреслив необхідність якнайшвидше встановити баланс влади, щоб вона не була сконцентрована в одних руках. Зауважуючи, що «Конституція не пишеться за тиждень, за два чи навіть за місяць – це довгий процес, який буде тривати місяці або, може, й півроку», політик висловив переконання, що повернення до Конституції 2004 р. виправдане. «І потім у нас буде час погодити нову редакцію Основного закону з усіма політичними силами, знайти баланс. І прописати все так, щоб ця Конституція була досконалою», – вважає В. Кличко.

Зі свого боку лідер «Батьківщини» А. Яценюк наголосив на тому, що пропозиції змін до Конституції обговорювалися на Майдані. За його словами, люди вимагали скасування диктаторських повноважень

Президента, наголошуючи, що це вимога, яка стосувалася не тільки В. Януковича, а й будь-якого іншого Президента. «Тому що часто демократично обрані президенти забувають, із чим вони прийшли, забувають про свою відповідальність», – цитує А. Яценюка прес-служба «Батьківщини».

Натомість Рада Всеукраїнського об'єднання «Майдан» на своєму засіданні 11 лютого одноголосно підтримала повернення до Конституції 2004 р. Як заявив член ради ВО «Майдан» І. Жданов на прес-конференції в Штабі національного опору, лідерам тодішньої опозиції було доручено вести переговори з метою повернення до Конституції 2004 р.

Водночас голова Ради Лабораторії законодавчих ініціатив І. Когут вважає, що Конституцію 2004 р. потрібно істотно змінювати.

Зі свого боку колишній міністр внутрішніх справ, опозиційний політик Ю. Луценко, коментуючи «конституційні» переговори й обговорення, звернув увагу на небезпеку спроб «освячення волею Майдана» неузгоджених з колегами по парламенту «суперпарламентських» проектів Конституції. Про це він написав на своїй сторінці у Facebook. Ідеться про проект змін до Конституції від «Батьківщини», основні пункти якої зачитали на Майдані в Києві, а мітингувальники його підтримали.

«Протягування через Майдан персональних політпроектів неприпустимо. Відомо, чим завершилося самопроголошення зі сцени “комендатури Києва”, потім “ревкому” інших авантур. Невже хтось вважає, що всевладдя Прем'єра набагато краще диктатури Президента? Чи комусь аж так запаморочилося в голові від пропозицій Банкової, що не хочеться відповісти на просте запитання: а якщо цим суперповноважним Прем'єром за протягнутим вами проектом стане “регіонал”, це і буде перемогою демократії? А якщо після перемоги опозиції на президентських виборах цю посаду обійме сам В. Янукович? І хто тоді збалансує корупційний контроль Прем'єра над силовиками, судами та урядом?» – обурювався Ю. Луценко.

Політик також нарікає, що «конституційна сверблячка» охопила й УДАР. «Треба припиняти ці танці опозиційних фракцій із написанням Основного закону на коліні під конкретну кар'єру своїх лідерів. Повернення до Конституції 2004 р. – єдино прийнятний компроміс саме тому, що вона встановлює випробуваний чотирма роками реалполітики баланс між гілками влади. Недосконалість і навіть дефективність тієї системи всі знають. Але нову досконалу Конституцію потім мають написати не політики, а спеціально обрані народом Конституційні збори. Тільки тоді це буде не змовою старих еліт з розподілення портфелів, а дійсно революційною суспільною угодою про нову Україну», – резюмував Ю. Луценко.

У свою чергу, президентські амбіції В. Кличка та його бажання отримати широкі президентські повноваження ускладнюють вироблення єдиної думки в опозиції щодо змін до Конституції, вважає М. Погребинський, директор Київського центру політичних досліджень і конфліктології. Коментуючи розбіжності між УДАРом і «Батьківщиною» щодо широти президентських повноважень, експерт сказав, що В. Кличко серйозно розраховує перемогти в президентських перегонах, тому не хоче стати Президентом з вузькими повноваженнями та його позицію підтримують у Європі.

Зі свого боку, фракція Партії регіонів погоджується з необхідністю внесення змін до Конституції. Водночас «регіонали», як і комуністи, наполягають на тому, щоб зміни до Основного закону вносилися легітимним шляхом, який передбачає два етапи голосувань і може завершитися не раніше вересня.

Голова парламентському Комітету з питань правової політики депутат-«регіонал» В. Писаренко наголосив, що зміни до Конституції можна ухвалювати лише у визначений Основним законом спосіб: розроблення тексту Конституції, направлення його до Конституційного Суду для отримання висновку, після цього ухвалення 226 голосами в першому читанні й на наступній сесії ухвалення Конституції 300 голосами.

Відтак фракція Партії регіонів виступила з пропозицією створення конституційної комісії, яка б опрацювала й узгодила зміни до Основного закону. Про це заявив очільник фракції Партії регіонів О. Єфремов. За його словами, не потрібно працювати над проектом конституції похапцем. «На сьогодні ми не бачимо варіанта (Конституції. – Авт.), який можна взяти за основу», – заявив О. Єфремов.

Партія регіонів, за словами О. Єфремова, підтримує зміну Конституції за повною конституційною процедурою. «Будь-який інший шлях – це спроба відвести цей процес убік. Вони хочуть прийняти щось, бо це зараз популярно. Та потім будь-який суд зможе це відмінити», – заявив О. Єфремов. Отже, на його думку, нова Конституція не може бути прийнята раніше вересня.

Варто звернути увагу на те, що в Партії регіонів заявили, що в разі, якщо УДАР, «Батьківщина» і «Свобода» не досягнуть згоди, ПР спільно з КПУ винесуть на голосування варіант змін Основного закону, розроблений Конституційною Асамблеєю під керівництвом Л. Кравчука. Цей документ не змінює форми правління, однак надає Президентіві монополію на призначення суддів, а Верховній Раді – контроль над формуванням Кабінету Міністрів.

Голова Ради Лабораторії законодавчих ініціатив І. Когут до останніх подій у країні висловлював припущення, що наразі є об'єктивні передумови, щоб у вересні 2014 р. мати нову редакцію Конституції й після цього вирішувати, коли проводити наступні вибори в Україні. «В ухваленні нової редакції Конституції треба вийти на те, щоб вибори Президента, парламенту й місцевого самоврядування проходили відповідно до нових обставин, прописаних у Конституції», – зазначив експерт.

Народний депутат України VI скликання, голова Рівненської обласної державної адміністрації (2006–2010) В. Матчук зазначає: «Конституція обов'язково повинна змінитися. Зараз ми чітко не можемо уявити собі той спосіб, яким вона має змінитися – буде це через Конституційний Суд, через рішення Верховної Ради, референдум. У будь-якому випадку це повинен бути законний спосіб.

...У сьогоднішніх українських реаліях занадто великий ризик на роки стати у залежність від здібностей або від доброї волі, совісті, порядності однієї людини. Тому потрібна парламентська модель правління. Звичайно, парламент не є панацеєю від усього, але парламент хоча би діє публічно. Коли там бійки, ми розуміємо, хто і за що б'ється, можемо дати цьому оцінку. Зараз про дії влади ми не завжди навіть здогадуємося, бо мотиви, логіка її дій нам не зрозумілі. Систему влади в Україні потрібно змінювати, зміщувати акцент у бік парламенту якомога більше.

Ще одна принципово важлива річ – суд. ...Країна, у якій є сильна, незалежна судова влада, та якій довіряє суспільство, сама по собі унеможливила би дуже багато дурниць і злочинів, які сьогодні є в Україні. Тому виписуючи або продумуючи зміни до Конституції, я би говорив не тільки про повернення до Конституції 2004 р. Але все-таки про введення реального механізму незалежності суду. Не окремих суддів, а суду як інституту...»

Зі свого боку один з авторів тексту Конституції України, політик В. Мусіяка, підкреслив: «У новій Конституції потрібно визначити Україну як парламентсько-президентську республіку, щоб парламент формував уряд і відповідав за його дії, притягав до відповідальності. Щоб була взаємна відповідальність влади у регіонах за те, що відбувається в державі. З часом, звісно, краще прийти до повністю парламентської форми правління».

Ю. Ключковський, погоджуючись з необхідністю посилення парламентської складової, водночас звертає увагу, що «жоден спосіб побудови відносин у трикутнику влади – Верховна Рада, Президент, Кабмін – не гарантує нічого доброго без відповідної політичної культури й практики дотримання певних демократичних засад. І у межах парламентської республіки можна влаштувати авторитарну диктатуру Прем'єр-міністра. Тому лише змінами тексту Конституції, змінами принципів формування влади не можна усунути всі загрози, які існують перед державою.

Основний гарант дотримання демократичних засад функціонування держави – це громадськість, суспільна думка. З цього погляду колосальну роль виконує Майдан. Те, що нині відбувається формування певних організаційних засад і його несприйняття політиків, є певною мірою крайністю, але на сьогодні хорошою крайністю. Колись воно прийде до нормальної співпраці між громадськістю й політиками. Утім, громадськість повинна відчувати власну силу й зрозуміти, що вона може диктувати політикам, коли вони забуваються й занадто захоплюються владою. Краще прийти до повністю парламентської форми правління».

Варто також додати, що покращити ситуацію в Україні можуть новий уряд, конституційна реформа й проведення справедливих президентських виборів. Про це йдеться у висновках Ради міністрів ЄС за результатами засідання, що відбулося у Брюсселі. «Новий всеохоплюючий уряд, конституційна реформа, що поверне рівновагу сил, а також підготовка до вільних і справедливих президентських виборів – саме це здатне повернути Україну на шлях реформ», – йдеться в документі, оприлюдненому представництвом Євросоюзу в Україні.

При цьому віце-президент Європарламенту Я. Протасевич в інтерв'ю «Урядовому кур'єру» наголосив, що, на його думку, «рішення про те, який конституційний порядок має бути в державі, повинні приймати самі українці. Ми можемо надавати хіба що консультаційну допомогу. І навіть не Євросоюз, а Рада Європи – організація, членом якої є Україна. Там є Венеціанська комісія, мета якої полягає у наданні допомоги країнам-членам у законодавчих реформах». «На мою думку, ЄС має утриматися від впливу на конституційні процеси в Україні. Натомість Брюссель повинен заохочувати українську владу та всі політичні еліти тісно співпрацювати з Венеціанською комісією, щоб реформувати вашу законодавчу систему, створити демократичну прозору адміністративно-законодавчу систему керування», – додав він **(Матеріал підготовлено з використанням таких джерел інформації: ТСН.ua (<http://tsn.ua>). – 2014. – 5–8.02, 10.02, 11.02;**

ZN.UA (<http://dt.ua>). – 2014. – 11.02; **Корреспондент.net**. (<http://ua.korrespondent.net>). – 2014. – 8.02, 10.02; **Факти. ICTV** (<http://fakty.ictv.ua>). – 2014. – 11.02; **Радіо «Свобода»** (<http://www.radiosvoboda.org>). – 2014. – 6.02, 9.02; **УРА-Інформ** (<http://ura-inform.com>). – 2014. – 11.02; **Українська правда** (<http://www.pravda.com.ua>). – 2014. – 31.01, 6.02, 7.02, 11.02; **УНН** (<http://www.unn.com.ua>). – 2014. – 10.02, 11.02; **NEWSru.ua** (<http://www.newsru.ua>). – 2014. – 10.02, 11.02; **Телеканал ТВі** (<http://blogs.tvi.ua>). – 2014. – 11.02).

О. Бусол, старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. юрид. наук

Люстрація суддів в Україні: проблеми та підходи

Найбільш корумпованими українці називають саме ті інституції, які покликані боротися з корупцією, – суди (66 %), правоохоронні органи (64 %), державну службу (56 %), сферу охорони здоров'я (54 %), парламент (53 %), політичні партії (45 %), освітню систему (43 %), бізнес (36 %), військову сферу (28 %), ЗМІ (22 %), релігійні інститути (21 %), громадські організації (20 %). Про це говорять результати щорічного соціологічного дослідження «Барометр світової корупції» (Global Corruption Barometer) міжнародної громадської організації по боротьбі з корупцією та дослідженні питань корупції у світі Transparency International і Gallup International Association (2013 р.).

Згідно з численними соціологічними даними вітчизняних і зарубіжних експертів, останні чотири роки суди займають перші позиції за рівнем суспільної недовіри та корумпованості.

За останні роки Україна стала одним з лідерів у Європейському суді з прав людини за кількістю програних справ проти України, незважаючи на те, що в Україні було проведено судову реформу.

Як висловився народний депутат, представник фракції Комуністичної партії України С. Кілінкаров, сьогодні кожний другий суддя в Україні має непрямі зв'язки з представниками влади. Близько 40–50 % судового корпусу України – це родичі 15 кращих друзів тих людей, які сьогодні перебувають у владі.

Політик також зауважує, що такий рівень корупції став можливим, виключно виходячи з того чинника, що сьогодні місцеві еліти впливають насправді на призначення тих, хто працюватиме суддями у них там у регіоні.

Для них ці люди важливі та потрібні для вирішення своїх меркантильних інтересів, які перетинаються в тому регіоні, який вони представляють, і тому вони щодня апелюють до підконтрольних судів для вирішення своїх питань. Безумовно, це спричиняє негативну реакцію у населення, у людей, які хочуть домогтися в судах якоїсь справедливості, але не можуть тільки тому, що їхніми супротивниками є або мери, або прокурори, або політики тощо, хто насправді намагається таким чином за допомогою судової системи пролобіювати свої інтереси.

Питання необхідності проведення люстрації суддів в Україні сьогодні набуло неабиякої актуальності. Про користь для держави процесів очищення суспільства за допомогою люстрації говорить зарубіжний досвід країн Європи.

Революційні події лютого 2014 р. в Україні дали поштовх й іншим державам СНД замислитися над необхідністю реформування судової системи цих країн. Так, **експерт автономної некомерційної організації «Бюро сприяння захисту прав людини», радник юстиції Б. Пантелєєв (РФ)** висловив думку на прес-конференції 24 лютого 2014 р., приуроченої до виходу у світ доповіді про порушення прав людини у зв'язку з недосконалістю судової системи в РФ, що для

того, щоб не було Майдану в Москві, необхідно терміново підняти довіру до судової системи.

За словами експерта, протиправні дії суддів призводять лише до одного – катастрофічного зниження довіри громадян до судової системи, що загрожує стихійним правосуддям, самосудом і масовими безладами.

Юрист аргументує це таким чином: «Жарти з правосуддям, відсутність правосуддя, порушення принципу презумпції невинності, це якраз така хвора точка, яка реально торкається кожного громадянина, яка здатна вивести на вулиці людей, і вони боротимуться за свої права силовими методами. І тоді, як показує практика, жоден “Беркут”, жоден загін міліції особливого призначення не здатен допомогти». Він вважає, що необхідно прийняти термінові заходи: «Якщо наші політики говорять, що вони не хочуть Майдану в Москві, є тільки один спосіб уникнути такого трагічного розвитку ситуації: реально провести повноцінну судову реформу за тими самими стандартами, які насправді консолідують суспільство» **(ІА REGNUM (<http://www.regnum.ru/news/polit/1770682.html>))**.

Про те, що люстрація є важливою передумовою нормального розвитку держави, говорить також той факт, що перед смертю перший президент Росії Б. Єльцин покаявся перед своєю країною за те, що вчасно не провів люстрацію. Не за розвал країни або тотальну приватизацію народного добра, а саме за те, що, поламавши країну, не зробив спроби поламати систему. Сьогодні Україна стоїть перед таким же ризиком **(Trust.ua (<http://www.trust.ua/news/91733-lyustraciya-kak-u-nih-i-pochemu-ne-u-nas.html>))**.

Усі наявні поняття люстрації відображають процес виявлення фактів скоєння правопорушень посадовцями з метою подальшого недопущення їх перебування на державних посадах.

Люстрація (від лат. *lustratio* – «очищення за допомогою жертвопринесень») – очищення уряду, поліції, судів та інших

найважливіших громадських інститутів від людей, причетних до порушень прав людини.

Люстрація – заборона діячам високого рангу, які скомпрометували себе, упродовж певного часу, або довічно, обіймати посади в державному апараті, балотуватися в представницькі органи, бути суддями тощо.

Люстраційна перевірка (польс. *lustracja* – перевірка від лат. *lustrum* – податковий або фіскальний період) – періодичні описи державного майна з метою визначення їх доходності.

Переважна більшість експертів дотримується думки, що **розпочати люстрацію доцільно саме із суддівського корпусу, як найбільш нечисленного серед інших гілок влади, який становить 8 тис. суддів.**

Самі судді вважають за краще не вживати терміна «люстрація» та називають люстраційні процеси «атестацією».

У цілому, слушною є думка **голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України І. Самсіна**, який вважає, що люстрацію слід застосовувати в декілька етапів – через механізм дисциплінарної відповідальності.

25 лютого 2014 р. на брифінгу І. Самсіна на тему: «Роль Комісії – гаранта формування високопрофесійного суддівського корпусу, як безумовний чинник дотримання авторитету правосуддя» він заявив, що в комісію надійшло вже багато заяв про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за рішення, прийняті під час революційних подій. «Ми розглядатимемо публічно питання відносно притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, причетних до рішень відносно активістів», – сказав він.

Разом з тим, на нашу думку, віддаючи пріоритет захисту прав активістів перед іншими громадянами України, права яких також порушені судовими органами, є небезпека виникнення в останніх відчуття несправедливості й нерівності.

Так, у ст. 21 Конституції України закріплено, що всі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Стаття 24 Конституції України проголошує, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Таким чином, *по-перше*, надання переваг активістам перед іншими громадянами, які іноді роками чекають на ухвалення справедливих судових рішень стосовно них, буде порушенням положень Конституції України, а саме – надання привілеїв за політичною ознакою.

По-друге, враховуючи революційні події, які відбулися за участі мешканців різних регіонів України, які асоціюють дії учасників саме з певними регіонами, зокрема, прикладом чому є Автономна Республіка Крим, публічне притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, які причетні до рішень стосовно активістів Майдану, може знов породити гнів, протести громадян, впритул до виникнення нових заворушень. Це вже – порушення Конституції за етнічним походженням і місцем проживання.

По-третьє, з вищевказаних причин, такий аспект люстрації, як надання привілеїв одним громадянам перед іншими, може бути сприйнято деякими з них як помста політичних сил.

Особливість статусу суддів має істотний вплив на визначення підстав дисциплінарної відповідальності суддів, кола суб'єктів, які можуть ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність суддів, органів, що правомочні вирішувати такі питання.

Відповідно до ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон) **суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:**

1) істотні порушення норм процесуального права при здійсненні правосуддя, пов'язані, зокрема, з відмовою в доступі особи до правосуддя з підстав, не передбачених законом, порушення вимог щодо розподілу та реєстрації справ у суді, правил підсудності чи підвідомчості, необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову;

2) невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом;

3) порушення вимог щодо неупередженого розгляду справи, зокрема порушення правил щодо відводу (самовідводу);

4) систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя;

5) розголошення таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати або таємниці, яка стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

6) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою і в порядку, що встановлені Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», зазначення в ній завідомо неправдивих відомостей.

Як бачимо, у цьому переліку доволі складно знайти такі підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, які б корелювались із завданнями люстрації.

До того ж, якщо протягом року з дня накладення дисциплінарного стягнення суддю не буде піддано новому дисциплінарному стягненню, він вважається таким, який не має дисциплінарного стягнення.

Також слід чітко розуміти, що за законом **скасування або зміна судового рішення не тягне за собою дисциплінарної відповідальності судді, який брав участь у його ухваленні**, крім випадків, коли порушення допущено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.

Є також питання щодо виду дисциплінарного стягнення до судді. Чи може задовольнити суспільство дисциплінарне стягнення у вигляді догани, адже лише тільки такий вид покарання

може застосовуватися до суддів? Тож те, що пропонує І. Самсін, не є люстрацією, а Вища кваліфікаційна комісія України не має повноважень щодо проведення люстрації.

Виключне право перевірки законності та обґрунтованості судових рішень має відповідний суд згідно з процесуальним законодавством. Судові рішення вважаються законними, доки вони не скасовані в апеляційному чи касаційному порядку або не переглянуті компетентним судом в іншому порядку, визначеному процесуальним законом, у межах провадження справи, у якій вони ухвалені (п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України № 8 від 13 червня 2007 р. «Про незалежність судової влади»).

Висновок про законність чи незаконність (у тому числі й неправосудність) прийнятого суддею рішення може даватись лише вищим судом тієї ж юрисдикції – апеляційним судом, вищим спеціалізованим судом, а в передбачених законом випадках – Верховним Судом України – у порядку апеляційного чи касаційного провадження.

У випадку, якщо суддя приймає незаконне рішення з корисливих мотивів чи інших особистих інтересів, вчинене кваліфікується згідно з ч. 2 ст. 375 Кримінального кодексу України. Разом з тим порушених справ стосовно суддів, а тим більше – притягнення до кримінальної відповідальності суддів за цією статтею в Україні, прагне до нуля.

Показовою також є статистика звернень громадян та юридичних осіб зі скаргами на дії чи бездіяльність суддів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів.

Протягом 2013 р. до Вищої кваліфікаційної комісії суддів надійшло понад 9 тис. скарг на дії суддів. Разом з тим, згідно з офіційною статистикою, розміщеною на сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів, **за 2013 р. прийнято лише 77 рішень про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності по Україні, тобто – 0,85 % від усіх скарг, які надійшли до ВККС.**

Ця статистика, а також аналіз змісту скарг громадян, більшість з яких говорять про відверто злочинні дії та корупційні правопорушення з

боку суддів, показує безперспективність існування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у сьогоднішньому її складі, яка не забезпечує ефективного й об'єктивного розгляду питань про дисциплінарну відповідальність суддів. Тож залучати цей орган до процесів люстрації суддів судів різної юрисдикції небезпечно. Судді ВККСУ в першу чергу мають бути піддані люстрації.

За тих же причин люстрацію слід застосовувати і стосовно працівників Вищої ради юстиції України. Атестація, на якій наполягає цей орган, є внутрішньовідомчою, а тому закритою процедурою цього органу. Тому є реальна небезпека формального її проведення, знов же з використанням корупційних відносин.

Слід зазначити, що в деяких областях України вже розпочали діяльність люстраційні комітети з контролю над призначенням посадовців.

Представники громадськості почали розслідувати законність дій колишніх урядовців. За інформацією ЗМІ, на Тернопільщині обласна рада спільно з громадськими організаціями буде проводити люстрації чиновників, прокурорів, суддів, правоохоронців.

У м. Дніпропетровськ представники двох десятків громадських організацій та об'єднань створили регіональну комісію з люстрації. Вона має займатися накопиченням і підготовкою даних щодо фахівців, які претендують на місця у виконавчій владі регіону. Члени групи також мають скласти список конкретних осіб, які заплямували себе за президентства В. Януковича, щоб не допустити їх до владних крісел.

Регіональна комісія з люстрації на Дніпропетровщині була створена на засіданні круглого столу за участі опозиційних партій, громадських організацій, активістів Майдану. **Координатор робочої групи люстраційної комісії, громадський активіст, член виконавчого комітету міжнародної організації «Друзі Землі Європи» П. Хазан** назвав п'ять основних критеріїв, за якими «фільтруватимуть» кандидатури людей, що претендуватимуть на керівні посади у владі: професійність, доброчинність, прозорість

статків, підзвітність громаді та непричетність до попередньої влади. Якщо людина була причетна до Партії регіонів, то такої людини на відповідальних посадах бути не може.

Неконтрольована люстрація також відбувається в Рівненській та Волинській областях.

На нашу думку, надання переваги однієї партії до іншої, без урахування помилок або корупційних правопорушень членами інших партій також є несправедливим з вищевказаних причин.

Таким чином, вважаємо неприпустимим розпочинати дії з проведення люстрації без ухваленого Закону, який регламентує цей процес, в Україні.

Уявляється також сумнівним секретне проведення початкових люстраційних дій, як пропонує юрист В. Андрієвський (<http://news.finance.ua/ua/~1/2014/02/25/319903>).

Правознавець пропонує проводити люстрацію в три етапи. На першому етапі в режимі суворої секретності проводиться збір інформації відповідними спецслужбами. На другому етапі зібрані матеріали передаються в люстраційні суди, де вони перевіряються, а люстрованим надається захисник. За результатами розслідування виносяться відповідні судові рішення. Уже на третьому етапі це судові рішення публікується, і журналістам дається доступ до архівних матеріалів і спілкування з людьми, але тільки за їхньою згодою.

Враховуючи те, що на сьогодні довіра суспільства до правоохоронних органів у край низка, і в їхніх лавах теж треба проводити люстрацію, а люстрацію суддів бажано провести в якомога короткі строки, то залучати спеціальні служби до збирання люстраційних матеріалів – передчасно.

Вбачається, що немає сенсу надавати функції фактично досудового розслідування кримінальної справи щодо корупційних злочинів, вчинених суддями, органам внутрішніх справ, прокуратури чи Службі безпеки України. Правоохоронні органи, самі подекуди вражені корупцією, не мають достатніх можливостей та необхідної реальної незалежності для боротьби з інституціональною корупцією.

Скорочення оперативно-розшукових підрозділів силових органів призвело до того, що ці фахівці перейшли працювати до сфери економіки, яка не регулювалася та не контролювалася державою. Майже в усіх кримінальних справах щодо організованої злочинної діяльності фігурують як виконавці або співучасники, колишні та діючі працівники правоохоронних органів.

Уявляється цілком доцільним, враховуючи ситуацію в державі із судовою системою, яка наскрізь уражена корупцією, **застосовувати перевірки з використанням поліграфа** при проведенні люстрації діючих працівників судових органів, а також у подальшому при призначенні на посади нових працівників.

Більшість громадян та експертів вважають, що головним критерієм відбору претендентів на посади повинні стати докази чесності зароблених ними статків за весь час перебування на посаді.

Л. Антоненко, адвокат, LLM (University of Reading), пропонує зусилля щодо люстрації сконцентрувати на верхівці судової піраміди, оскільки замінити всіх суддів по всій країні – завдання наскільки утопічне, так і невірне. Як тільки судді низових інстанцій отримають сигнал згори про реальні зміни в системі, вони почнуть пристосовуватися до нової реальності і якщо ці зміни будуть до кращого, ми отримаємо якісніше правосуддя. Водночас люстрація не повинна торкнутися тільки верхівки айсберга. Зміни повинні статися в кожному без винятку суді країни.

Також Л. Антоненко пропонує визначити категорії суддів, що потрапляють під люстрацію, без прив'язки до осіб. У процесі застосування критеріїв до конкретних осіб, напевно, постраждають невинні, а деякі індивідууми, що заплямували себе найбільше, можуть вийти сухими з води.

На думку Л. Антоненка, введення інституту мирових суддів дасть змогу істотно скоротити навантаження на суди, завдяки чому багато вакансій закриються самі собою (http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/52091/Jak_pravyln_o_provesty_lustracij_u_suddiv).

Слід зауважити, що люстрація суддів має свої складності і відмінна від люстрації інших категорій. Так, на суддів поширюються відповідні конституційні гарантії, то ж їх звільнення неможливо провести поза рамками Основного закону.

Згідно зі ст. 126 Конституції України, незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією та законами України.

Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом.

У Конституції України визначений вичерпний перелік причин для звільнення суддів.

Суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, у разі:

- 1) закінчення строку, на який його обрано чи призначено;
- 2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років;
- 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 4) порушення суддею вимог щодо несумісності;
- 5) порушення суддею присяги;
- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 7) припинення його громадянства;
- 8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 9) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Повноваження судді припиняються у разі його смерті.

Держава забезпечує особисту безпеку суддів та їхніх сімей.

За Європейськими нормами, рішення про дисциплінарну відповідальність суддів повинні приймати судді, обрані своїм колективом. Звільнення суддів може відбуватися тільки за участі органу, більшість якого складають судді, обрані суддями.

Таким чином, люстраційна комісія не повинна брати на себе повноваження щодо звільнення суддів. З моменту ухвалення рішення

про люстрацію, суддя має бути звільнений від виконання функціональних обов'язків, але звільнення має відбуватися згідно з процедурою, передбаченою Конституцією України.

Теоретично, звільнити суддю на основі Конституції України за результатами люстрації можна за двома пунктами ст. 126: 5) порушення суддею присяги та 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього. Тобто саме ці пункти можуть бути використані в Законі України про люстрацію. При цьому, враховуючи, що «порушення присяги» є неконкретним поняттям, на що Україні вказувала Венеціанська комісія, у Законі України про люстрацію важливо навести більш широке тлумачення цього поняття.

Дотримання конституційної процедури при звільненні суддів є важливим з огляду на існуючі прецеденти – рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Так, по справі «Волков проти України» ЄСПЛ ухвалено рішення про відновлення на посаді судді Верховного Суду України О. Волкова, якого було звільнено з порушенням конституційної процедури.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань судоустрою та статусу суддів» від 23.02.2014 р. № 769-VII повернуто повноваження парламентському Комітету з питань правосуддя попередньо розглядати питання призначення суддів. Тобто Верховна Рада України вже, по суті, отримала певні «люстраційні» важелі відносно суддів. Хоча Рада Європи наполягала на незалученні парламенту до процедури обрання суддів.

Слід зауважити, що Конституція України не наділяє Верховну Раду України правом призначати голів судів та їхніх заступників, як закріплено в Законі України від 23.02.2014 р. № 769-VII. Отже, це говорить про необхідність негайного реформування системи самоврядування суддів. За пропозиціями експертів, необхідно, щоб Голову суду призначали не зверху, як представника «центру», а обирали зборами суддів у кожному суді. Збори суддів повинні напряду обирати делегата на з'їзд. З цією метою, доцільно розглянути внесений

на розгляд Верховної Ради в листопаді 2013 р. законопроект про укріплення суддівського самоврядування, розроблений на основі висновків Венеціанської комісії № 3678 депутатами В. Пацканом, Н. Агафоновою, А. Пишним, О. Махницьким.

Екс-суддя Конституційного Суду України М. Козюбра зазначає, що в Україні є досить підготовлені [судді загальної юрисдикції](#). Серед них чимало стажувалися за кордоном. На думку М. Козюбри, треба принаймні до половини їх «почистити», особливо тих, хто причетний до скандальних рішень, включаючи і суддів Конституційного Суду України.

Разом з тим, він зауважує, що є претензії до системи в цілому, а не до кваліфікації суддів. Також він наголошує на участі громадськості в їх підборі. До того ж вважає, що рішення, які нині приймаються Конституційним Судом України, – абсолютно неадекватні. Це помітно як із законодавчого боку, так і загалом з тим, що традиційно пов'язується зі статусом судді (<http://tyzhden.ua/News/84968>).

5 лютого 2014 р. в інформаційному агентстві «ГолосUA» відбулася прес-конференція на тему: «До чого призведе люстрація суддів?», на якій народний депутат, представник фракції «Батьківщина» В. Бондаренко зауважив, що в судовій системі України є дивні гілки, нестандартні для Європи, коли діють дві касаційні інстанції. На його думку, хоча в деяких країнах існують окремо конституційні суди, але це могла би бути спеціальна конституційна палата Верховного Суду України.

Крім проблеми хабарництва в судовій системі України, яка є всеохоплюючою, є проблеми і з виконавчою службою, яка не виконує практично переважної більшості ухвалених рішень. До того ж реєстраційні служби ігнорують рішення судів. Тобто вся система правового захисту громадян фактично розвалена. Виправляти ситуацію потрібно не тільки за допомогою люстрації, а й системою підбору кадрів, підготовки кадрів для судової системи. Необхідно підключати громадськість до системи ухвалення рішень, зокрема, присяжних чи судових народних засідателів.

На думку В. Бондаренка, величезний комплекс питань не вирішується лише одними заходами люстрації. Перш за все, слід провести всеохоплюючу судову реформу в Україні. Люстрація може бути лише кінцевим актом величезної системи роботи, при цьому головне – запобігти несправедливим люстраційним рішенням, коли особа, яка цього не робила, підпаде під якісь інформаційні повідомлення, які спотворюють реальні її дії.

За словами народного депутата, **представника фракції Комуністичної партії України С. Кілінкарова**, фактично люстрація припускає вибірккову суб'єктивну оцінку діяльності того або іншого судді, якого, на думку тих або інших людей, вважають необхідним, скажімо, позбавити статусу судді.

Насправді мову треба вести про серйозніші глибокі зміни, яких вимагає вся судова система. У цьому плані він зауважує на двох дуже важливих аспектах: перший – це кадрова політика, і другий – це контроль.

На думку політика, було б правильно, щоб люди, які є, скажімо, уродженцями цього міста, не могли б бути представлені в судах у цьому місті. Тому що у будь-якому разі, це родинні зв'язки і абсолютно несправедливі рішення, які можуть бути.

За його словами, відбуваються парадокси – є судді, які, будучи там головами судів, при цьому є великими латифундистами цілих районів. Тому, якщо людина народилася, мешкає постійно, скажімо, у м. Київ, зрозуміло, у нього тут є коло спілкування, друзі, знайомі і т. Ін., він не може бути тут об'єктивним за своєю природою. У цьому контексті, вихід він бачить у ротації та вважає її одним з досить ефективних способів боротьби з корупцією на сьогодні (http://ru.golos.ua/politika/14_02_06_k_chemu_privedet_lyustratsiya_sudey).

В. Мусіяка вважає, що «люстрація» суддів повинна пройти таким чином, щоб вони не потрапили в іншу залежність – від кого б то не було. Проблему слід обговорювати і серед фахівців, і в середовищі самого суддівського корпусу

[\(\[http://ru.golos.ua/social_problem/14_02_04_musiyaka_lyustratsiya_sudey_doljn_a_proyti_tak_chtobyi_oni_ne_popali_v_inuyu\]\(http://ru.golos.ua/social_problem/14_02_04_musiyaka_lyustratsiya_sudey_doljn_a_proyti_tak_chtobyi_oni_ne_popali_v_inuyu\)\).](http://ru.golos.ua/social_problem/14_02_04_musiyaka_lyustratsiya_sudey_doljn_a_proyti_tak_chtobyi_oni_ne_popali_v_inuyu)

На думку **народного депутата І. Богословської**, яку вона висловила в ефірі «Свободи слова» на ICTV, перший крок, який необхідно зробити, – це 100-відсоткова люстрація судів і набір нових суддів, оскільки сьогодні рівень довіри до судів – один з найнижчих, і в країні немає жодного місця, де громадянин може знайти захист свого права. Це не означає, що усіх 100 % суддів буде відсторонено від роботи – це означає, що всі знімаються з роботи, але перепризначуватися за новою будуть тільки ті, до яких немає претензій стосовно корупції.

Народний депутат вважає, що головне завдання, це – отримати грант за прикладом Польщі та Грузії, коли люстрацію судової системи проводили не за бюджетні гроші, а за рахунок отриманих грантів «іноземці готові дати безповоротно ці гроші на реформування судової системи».

Крім того, вона зазначає, що за підсумками проведення реформ у судовій системі, кожен суддя від держави повинен отримати житло високого класу, машину, медичну страховку й страховку на випадок відпочинку. Після чого, на її думку, з моменту обрання судді, до 10-го коліна його родичі повинні подавати декларацію майна. Має бути вищий контроль над доходами й витратами судді. Крім того, судді не матимуть права розраховуватися готівкою ні за які типи послуг, а тільки – зарплатною картою. «Тоді ми отримаємо цілий клас людей, які стають у суспільстві тим місцем, де можна знайти захист своїх прав – це перше, що треба робити в державі», – на такий позиції стоїть І. Богословська

[\(\[http://new-sebastopol.com/news/novosti_sevastopolya/Bogoslovskaya_posle_lyustratsii_sudov_sudi_poluchat_gile_visokogo_klassa_mashini_i_meditsinskuyu_strahovku\]\(http://new-sebastopol.com/news/novosti_sevastopolya/Bogoslovskaya_posle_lyustratsii_sudov_sudi_poluchat_gile_visokogo_klassa_mashini_i_meditsinskuyu_strahovku\)\).](http://new-sebastopol.com/news/novosti_sevastopolya/Bogoslovskaya_posle_lyustratsii_sudov_sudi_poluchat_gile_visokogo_klassa_mashini_i_meditsinskuyu_strahovku)

Парламентарям необхідно починати роботу над розробкою законодавчої бази для повного реформування судової системи, вважає народний депутат України (КПУ) С. Кілінкаров. На його думку, якщо

глобальних змін у судовій системі не станеться, то, скільки б люстрацій не проводилося, суди не стануть менш корупційними.

Парламентар також пропонує створити в країні систему контролю та перевірки кваліфікації суддів: «Треба перевіряти кожного суддю не лише на знання законів, але і перевіряти його морально-етичні засади. Адже коли людина свідомо вибирає свій шлях – служити на благо держави, то він повинен так само свідомо обмежити себе в певних правах заради цієї держави. Син судді не може займатися бізнесом і лобіювати свій бізнес завдяки вигідній спорідненості. А це – велика спокуса, і зараз часто буває так, що бізнес родичів суддів за дуже короткий період часу стрімко розвивається» **(МГ-media (<http://www.mgm.com.ua/news/vmesto-lyustracii-totalnoe-reformirovanie>))**.

Таким чином, при проведенні люстрації необхідно, насамперед, дати відповіді на **головні запитання**:

1. Як провести люстрацію (процедура)?
2. Який орган повинен проводити люстрацію?
3. Хто буде виконавцем з розробки критеріїв оцінки діяльності та моральних характеристик судді, що підлягає люстрації?
4. За якими принципами має відбуватися ця люстрація?

При цьому люстрація не повинна перетворитися на помсту тих, хто планує прийти до влади, над колишніми опонентами.

Основні умови проведення люстрації:

1. Люстрацію першими повинні пройти ті, хто буде її проводити.
2. У другу чергу люстрація проводиться стосовно майбутніх суддів.
3. До люстрації необхідно залучити незалежних власних експертів і європейських спеціалістів, які мають досвід проведення таких процесів і в змозі консультувати люстраційний орган, колишніх суддів, адвокатів, податкову службу України.
4. Не повинні залучатися до люстрації діючі працівники правоохоронних органів і спецслужб, які ще не пройшли люстрацію.

Першочергові дії з проведення люстрації суддів:

1. Розробка та прийняття Закону України «Про люстрацію суддів».
2. Створення робочої групи зі створення люстраційного комітету.
3. Розробка Стратегії та плану дій щодо проведення люстрації.
4. Формування складу люстраційного комітету.
5. Розробка критеріїв оцінки роботи люстраційного комітету.
6. Розробка критеріїв, чи підлягає конкретний суддя люстрації.
7. Створення Центру громадського контролю за діяльністю люстраційного комітету.
8. Проведення антикорупційної експертизи люстраційного законодавства.
9. Опублікування всіх декларацій членів сім'ї, родичів суддів, самих суддів.
10. Перевірка силами Податкової служби України та виявлення ними джерел доходів суддів на аренду квартир, будинків, придбання дач, автомобілів, якими вони керують, походження коштів на оформлення інтер'єрів службових кабінетів, силами ДАІ – реєстрацію автомобілів, водійських прав і довіреностей на керування автотранспортом, силами Державної реєстраційної служби, нотаріусів – земельних ділянок, будинків, дач і квартир тощо.
11. Подальше співставлення видатків з доходами працівника судового органу. Рівень доходів і витрат слід оцінювати на основі сукупних показників членів сім'ї судді.
12. Аналіз діяльності цього судді за час роботи на державній службі: скільки і які рішення він ухвалив. Перегляд усіх скарг на суддю, що надійшли до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради юстиції України, а також апеляційні та касаційні скарги, які надходили до апеляційних судів, а також до Вищого спеціалізованого суду України за розглянутий період.

13. Громадські організації повинні взяти на себе моніторинг звернень громадян, скарг на суддів в Інтернеті та формування бази даних.

14. Певні повноваження з проведення люстрації суддів можна покласти на Національний антикорупційний комітет, який є консультативно-дорадчим органом при Президентові України й утворений відповідно до Указу Президента України «Про утворення Національного антикорупційного комітету 26 лютого 2010 року № 275», члени якого також підлягають попередній люстрації.

15. Є нагальна потреба в негайному створенні передбаченого новим Кримінальним процесуальним кодексом України органу для розслідування злочинів, скоєних вищими посадовими особами – Національного бюро розслідувань, який досі не створений, а обов'язки з розгляду таких справ, згідно з Перехідними положеннями КК України, тимчасово покладено на органи прокуратури України.

Проблеми, які можуть виникнути при люстрації суддів:

1. Нестача професіоналів у випадку масового звільнення суддів унаслідок люстрації.

Експерти пропонують залучити до здійснення правосуддя судів у відставці, які мають повагу у суспільства і є моральними авторитетами для багатьох людей. Крім того, деякі юристи висловлюються за перерозподіл навантаження судів шляхом створення принципово нової системи мирових суддів, які обираються громадою з авторитетних громадян.

2. Законність та доцільність проведення люстрації стосовно суддів, які потрапили до «чорного» списку, але вже звільнилися з посад.

3. Небезпека використання люстрації у політичній боротьбі.

Прикладом може слугувати Чехія. На початку 1990-х у цій країні було прийнято кілька люстраційних законів, під дію яких потрапило 140 тис. Осіб, які співпрацювали з комуністичним режимом. Співробітники партійного апарату та партійні діячі позбавлялися права обіймати відповідальні посади в державних органах на п'ять років. Водночас люстрацію стали активно використовувати в політичній боротьбі за державні посади. Позбавити права балотуватися, зокрема, збиралися і президента В. Гавела (http://newsradio.com.ua/2014_02_28/Eksperti-rozpov-li-jak-prohoditime-pereates-tac-ja-ljustrac-ja-sudd-v/).

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України «Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України».

Згідно із документом, у пункті 3 Постанови Верховної Ради України від 04 березня 2014 р. «Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України» № 849-VII слова та цифри «до 15 квітня 2014 року» замінено словами та цифрами «до 15 травня 2014 року».

Відповідний проект постанови зареєстровано за № 4627 (**Офіційний веб-портал Верховної Ради України** (<http://rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/91051.html>)). – 2014. – 8.04).

Європейська комісія закликає Україну завершити проведення конституційної реформи до вересня. Про це сказано у звіті про прогрес країн у виконанні зобов'язань у рамках Європейської політики сусідства за 2013 р.

Відповідно до звіту, Україні для послідовного впровадження порядку денного угоди про асоціації цього року необхідно слідувати виконанню низки вимог.

Таким чином, необхідно «забезпечити проведення процесу конституційної реформи у всеосяжний та прозорий спосіб і гарантувати його завершення до вересня 2014 р. – відповідно до процедури конституційного контролю, як зазначено в Конституції, і в тісному співробітництві з Європейською комісією за демократію через право (“Венеціанською комісією”))» **(Ukranews <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2014/03/27/118784>). – 2014. – 27.03).**

Конституционная комиссия, которая сейчас занимается разработкой новой Конституции Украины, уже до 20 мая сможет представить ее. Об этом во время брифинга после согласительного совета Верховной Рады Украины заявил руководитель фракции «Батьківщина» С. Соболев.

«Конституционная комиссия готова ориентировочно до двадцатых чисел мая подготовить проект конституции. Мы даем им возможность еще месяц поработать, поскольку это – большой объем работы», – отметил С. Соболев.

Он также отметил решение о воссоздании национальной автономии крымских татар в Крыму, которое было принято на курултае, будет решаться в рамках конституционной реформы, в частности, при принятии новой Конституции.

«У нас есть понятие национально-территориального района, и я думаю, что в таком ракурсе мы можем начать рассмотрение этого

вопроса», — отметил он (Подробности <http://podrobnosti.ua/power/2014/04/04/968759.html>). — 2014. — 4.04).

КОСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ

ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Про повноваження міністра МВС за Конституцією України

(А. Шульгина, «Судебно-юридическая газета»: Какие полномочия Министра МВД предусматривает Конституция Украины?)

В связи с решением Верховной Рады Украины о взятии политической ответственности за ситуацию в Украине, временно, до формирования персонального состава Кабинета Министров Украины согласно Конституции Украины, Верховная Рада Украины постановила возложить исполнение обязанностей Министра внутренних дел Украины на А. Авакова. Такое постановление было принято 22.02.2014 г.

Действующее законодательство не предусматривает отдельных полномочий для и. о. Министра МВД. Так согласно, принятого постановления о назначении и не утратившего своей законной силы положения Министерства внутренних дел Украины от 6 апреля 2011 г. № 383/2011.

Министр, равно как и и. о. Министра имеет следующие полномочия:

1) возглавляет МВД Украины, осуществляет руководство его деятельностью;

2) направляет и координирует осуществление другими центральными органами исполнительной власти мероприятий по вопросам, относящимся к компетенции МВД Украины;

3) направляет и координирует деятельность Государственной миграционной службы Украины (ГМС Украины), в том числе: формирует государственную политику в сфере миграции (иммиграции и эмиграции), в том числе противодействия нелегальной (незаконной) миграции, гражданства, регистрации физических лиц, беженцев и других определенных законодательством категорий мигрантов и контролирует реализацию их ГМС Украины;

- согласовывает и представляет на рассмотрение Кабинета Министров Украины разработанные ГМС проекты законов Украины, актов Президента Украины и Кабинета Министров Украины;

- определяет приоритетные направления работы ГМС Украины и пути выполнения возложенных на нее задач, согласовывает планы ее работы;

- принимает решение о проведении проверки деятельности ГМС Украины и ее территориальных органов;

- инициирует перед Кабинетом Министров Украины вопрос об отмене актов ГМС Украины полностью или в отдельной части;

- заслушивает отчеты о выполнении возложенных на ГМС Украины задач и планов ее работы; вносит Премьер-министру Украины предложения относительно кандидатуры на должность Председателя ГМС Украины и по предложению Председателя службы – кандидатур на должности его заместителей;

- согласовывает назначение на должности руководителей и заместителей руководителей территориальных органов ГМС Украины;

- согласовывает структуру аппарата ГМС Украины;

- согласовывает предложения Председателя ГМС Украины относительно образования, реорганизации, ликвидации ее

территориальных органов и вносит на рассмотрение Кабинета Министров Украины соответствующее представление;

- определяет структурное подразделение аппарата МВД Украины, отвечает за взаимодействие с ГМС Украины;

- определяет должностных лиц МВД Украины, которые включаются в состав коллегии ГМС Украины;

- определяет порядок обмена информацией между МВД Украины и ГМС Украины, периодичность ее представления;

- инициирует перед Президентом Украины вопрос о привлечении к дисциплинарной ответственности Председателя ГМС Украины и его заместителей;

- инициирует вопрос о привлечении к дисциплинарной ответственности руководителей структурных подразделений аппарата ГМС Украины и ее территориальных органов и их заместителей, а также руководителей предприятий, учреждений, организаций, относящихся к сфере управления ГМС Украины;

- инициирует вопрос о проведении служебного расследования в отношении Председателя ГМС Украины, его заместителей, других государственных служащих и работников аппарата ГМС Украины и ее территориальных органов, предприятий, учреждений и организаций, относящихся к сфере управления ГМС Украины;

- издает обязательные к исполнению ГМС Украины приказы и поручения по вопросам, относящимся к сфере ее деятельности;

- поручает Председателю ГМС Украины отменить акты ее территориальных органов полностью или в отдельной части, а в случае отказа – отменяет акты территориальных органов ГМС Украины полностью или в отдельной части;

- решает другие вопросы, связанные с направлением и координацией деятельности ГМС Украины;

4) определяет стратегические направления работы МВД Украины и пути выполнения возложенных на него задач, утверждает планы работы МВД Украины, отчеты об их выполнении;

5) организует и контролирует исполнение Конституции и законов Украины, актов и поручений Президента Украины, актов Кабинета Министров Украины в органах внутренних дел, а также на предприятиях, в учреждениях и организациях, принадлежащих к сфере управления МВД Украины;

6) участвует в рассмотрении вопросов на заседаниях Кабинета Министров Украины и вносит предложения по повестку дня таких заседаний;

7) представляет на рассмотрение Кабинета Министров Украины проекты законов, актов Президента Украины, Кабинета Министров Украины, разработчиком которых является МВД Украины;

8) представляет в установленном порядке проекты законов Украины, разработчиком которых является МВД Украины и ГМС Украины, и докладывает по другим вопросам, относящимся к компетенции МВД Украины, во время их рассмотрения на пленарных заседаниях Верховной Рады Украины;

9) ведет переговоры и подписывает международные договоры Украины в пределах предоставленных ему полномочий;

10) представляет МВД Украины в отношениях с другими органами, предприятиями, учреждениями и организациями в Украине и за ее пределами;

11) вносит Кабинету Министров Украины представление об образовании в пределах общей численности Министерства и средств, предусмотренных на его содержание, ликвидации и реорганизации органов внутренних дел как юридических лиц, утверждает положения о них, их структуру и штатное расписание;

12) создает, ликвидирует, реорганизует по согласованию с Кабинетом Министров Украины органы внутренних дел как структурные подразделения аппарата Министерства, не имеющие статуса юридического лица;

13) назначает на должности и освобождает с должностей начальников главных управлений, управлений МВД Украины в Автономной Республике Крым, областях, городах Киеве и

Севастополе, на транспорте, их первых заместителей и заместителей; назначает на должности и освобождает с должностей начальников районных, районных в городах, городских управлений (отделов), линейных управлений (отделов);

14) назначает на должности и освобождает с должностей ректоров, первых проректоров и проректоров высших учебных заведений МВД Украины;

15) утверждает положение о самостоятельных структурных подразделениях аппарата Министерства, назначает на должности и освобождает с должностей руководителей и заместителей руководителей структурных подразделений аппарата Министерства и работников патронатной службы Министра;

16) в соответствии с законодательством Украины присваивает ранги и специальные звания сотрудникам органов внутренних дел, учреждений и организаций, относящихся к сфере управления МВД Украины; случаях, предусмотренных законодательством, обращается с представлениями о присвоении работникам органов внутренних дел, учреждений и организаций, относящихся к сфере управления МВД Украины, рангов и специальных званий;

17) вносит представление относительно представления в установленном порядке работников органов внутренних дел, предприятий, учреждений и организаций, принадлежащих к сфере его управления, к награждению государственными наградами Украины;

18) применяет в соответствии с законодательством меры дисциплинарного воздействия к работникам органов внутренних дел, предприятий, учреждений и организаций, относящихся к сфере управления МВД Украины;

19) созывает и проводит совещания по вопросам, относящимся к его компетенции;

20) принимает решения по распределению бюджетных средств, главным распорядителем которых является МВД Украины;

21) подписывает приказы МВД Украины;

22) отменяет полностью или в отдельной части акты территориальных органов МВД Украины, которые противоречат Конституции Украины, другим актам законодательства Украины и актам Министерства;

23) организует работу коллегии МВД Украины и председательствует на ее заседаниях;

24) дает обязательные для исполнения работниками аппарата Министерства поручения;

25) осуществляет иные предусмотренные законом полномочия.

Так же для согласованного решения вопросов, относящихся к компетенции МВД Украины, обсуждения важнейших направлений его деятельности в МВД Украины образуется коллегия в составе Министра внутренних дел Украины (председатель коллегии), первого заместителя и заместителей Министра по должности. В случае необходимости в состав коллегии Министерства могут включаться руководители структурных подразделений аппарата МВД Украины, а также другие лица в установленном порядке. Решение коллегии могут быть реализованы путем принятия соответствующего приказа МВД Украины. Решение о создании или ликвидации коллегии, других постоянных или временных консультативных, совещательных органов, их количественный и персональный состав, положения о них утверждает Министр внутренних дел Украины. Однако предельную численность работников аппарата МВД Украины утверждает Кабинет Министров Украины. Хотя структуру аппарата МВД Украины и положения о его структурных подразделениях утверждает Министр. Прерогатива утверждения штатного расписания и сметы МВД Украины принадлежит заместителю Министра – руководителю аппарата по согласованию с Министерством финансов Украины

(Судебно-юридическая

газета

(<http://sud.ua/news/2014/02/25/60905-kakie-polnomochiya-ministra-mvd-predysmatryvaet-konstitytsiya-ukraini>). – 2014. – 25.03).

Питання виборів в Україні в сучасних політичних реаліях

Заступник голови Центральної виборчої комісії України А. Магера в інтерв'ю РБК-Україна розповів, як може вплинути ситуація у Криму на вибори Президента України, чи можна проводити вибори при воєнному стані, яка ситуація з виборами мера Києва та коли може бути змінено склад ЦВК.

РБК-Україна: Скажіть, будь ласка, чи передбачено у законі, який було ухвалено у Верховній Раді 13 березня, те, як можна провести вибори в Криму?

А. Магера: Ні, там є положення, що результати виборів Президента країни встановлюються незалежно від кількості дільниць і округів, на яких вони були проведені. Це означає, якщо в Криму та Севастополі не проголосують, якщо там не буде комісій, то це не вплине на дійсність результатів виборів.

РБК-Україна: Але ж там перебуває значна частина українських виборців?

А. Магера: Там перебуває 1,8 млн виборців: 300 тис. у Севастополі та 1,5 млн в Криму.

РБК-Україна: А як можна вирішити кримське виборче питання? Ви вже пропонували, щоб організувати дільниці за межами кримського півострова.

А. Магера: Це поки що на рівні ідеї. Це не означає, що таке рішення єдино правильне. Я інших ідей поки що не чув, ніхто інших ідей не висловлював.

Ідея полягає в тому, щоб утворити окремі дільниці у Херсонській області, оскільки це найближчий до Криму регіон, щоб туди могли приїхати виборці з Криму, з Севастополя та проголосувати. Є інший варіант: утворити в кожному обласному центрі України такі додаткові

дільниці для виборців з окупованих територій, щоб вони могли туди приїхати та проголосувати.

Уже сам механізм, це вже треба думати. Зараз у реєстрі існує механізм загальний і його можна також застосовувати. Цей механізм полягає в тому, що коли людина кудись поїде, то вона може змінити місце голосування, не змінюючи своєї виборчої адреси. Це відповідно до закону «Про державний реєстр виборців». Якщо я не помиляюся, то місце голосування можна змінити за п'ять днів до дня голосування. Для цього слід написати заяву до органу ведення Реєстру виборців.

Можна було б зробити такий механізм, щоб ця людина писала заяву не в Криму, а приїхала в ту місцевість, де вона планує на дільниці голосувати не пізніше як за п'ять днів і написала там заяву, щоб їй змінили адресу голосування. Після того вона має приїхати в день голосування та проголосувати.

РБК-Україна: Варіант про який ви говорите, передбачає ситуацію, коли чимало кримчан повинні у день виборів покинути Крим, якщо їм в цьому ніяких перешкод не буде чинити влада. Чи не варто якось домовитись кримською владою про те, щоб таких перешкод не чинили?

А. Магера: Є досвід Молдови та Грузії. Мені розповідали, як це робилося у Молдові. Вони вздовж Дністра, поруч з Придністров'ям, робили виборчі дільниці і виборці з Придністров'я самі переходили межу та йшли голосувати.

Але про що зараз Україна може домовлятися з Кримом?... Нам нема там з ким зараз домовлятися. Верховна Рада АРК нелегітимна, тим більше вони вже перейменувалися, Рада Міністрів також нелегітимна. Там нема з ким говорити з приводу тих людей. Це окупована територія! З ким говорити? З окупантами? Мовляв: «відпустіть нам наших громадян проголосувати»...

РБК-Україна: Я так розумію, що проведення виборів на території Криму навіть не обговорюється...

А. Магера: Для того щоб провести там вибори, треба утворити окружні комісії, а окружні комісії мають утворити дільничні комісії. Яким

чином утворити Криму 10 окружних комісій і в Севастополі дві окружні комісії? Навіть якщо партії подадуть кандидатури, то чи погодяться люди піти працювати? Навіть якщо люди і погодяться піти працювати, то чи зможуть комісії працювати без допомоги місцевих органів влади? Це транспорт, зв'язок, облаштування кабінок, виборчі скриньки. Уже не кажучи про те, що не буде охорони цих ділянок, не буде жодних гарантій того, що члени комісій зможуть незалежно виконувати свої обов'язки. Не буде гарантій того, що спостерігачам не будуть погрожувати і вони зможуть усюди займатися спостереженням. Не буде гарантій того, що журналісти зможуть спокійно поїхати і не боятися за своє життя та здоров'я тільки через те, що висвітлюють виборчий процес. У силу всіх цих факторів, на мою думку, в Криму і Севастополі, окружні та дільничні комісії утворювати не можна.

РБК-Україна: Але чи буде в такому випадку легітимно обраний Президент, якщо вибори відбудуться без Криму?

А. Магера: Президент буде обраний легітимно. По-перше, Україна – унітарна держава і Конституція не вимагає, щоб на якійсь території обов'язково проголосувала певна кількість виборців.

З одного боку, можна прийняти закон «Про окуповані території», де визначити, що в Криму та Севастополі вибори не відбуваються доти, поки ситуація там не повернеться в конституційне поле України. Це може зняти багато проблем.

З іншого боку, навіть, якщо такий закон буде прийнятий і якщо цим законом буде визначено, що в Криму та Севастополі вибори не відбуваються, цим же виборцям з українськими паспортами ніщо не забороняє приїхати на територію материкової України і написати заяву, щоб вони змогли проголосувати. Попри закон «Про окуповані території» ці виборці зможуть діяти відповідно до діючого закону «Про державний реєстр виборців», який приймався в мирний час і розрахований на мирні умови.

Хочу наголосити на тому, що з юридичної точки зору питань щодо легітимності обраного в травні Президента немає, але все ж таки буде залишатися ґрунт для політичних розмов.

РБК-Україна: Дехто каже, що вибори мають відбутися після того, як будуть внесені зміни до Конституції України.

А. Магера: Це хибна думка. Насправді можна це робити і так, і так. Легітимні органи влади в Україні є. Є Верховна Рада, є Кабінет Міністрів, є виконуючий обов'язки глави держави.

РБК-Україна: Кажуть, що однією з причин, чому треба переобрати парламент цієї осені, це те, що змінилася Конституція і тепер парламент отримав більше повноважень ніж ті, на які він обирався.

А. Магера: Я однозначно противник того, щоби парламентські вибори провести одночасно з президентськими. Це неправильно. Президент і парламент – це два вищі представницькі органи в країні. Не можуть два представницькі органи одночасно обиратись. Важливо, щоб в країні не було вакууму влади.

Зараз треба обрати Президента, тому що виконуючий обов'язки є тимчасово, а повинен бути глава держави. Президент має бути обраний ще й тому, що виконуючий обов'язки глави держави може здійснювати не всі повноваження, передбачені Конституцією для Президента. Наприклад, виконуючий обов'язки Президента не може оголосити надзвичайний стан, а лише воєнний. Таким чином, надзвичайний стан не може бути оголошений в принципі, тому що виконуючий обов'язки Президента немає права видавати указ про надзвичайний стан, це забороняє Конституція. Крім того, виконуючий обов'язки Президента не може призначати суддів Конституційного Суду і виконувати ряд інших важливих функцій.

РБК-Україна: Чи під час воєнного стану можна проводити вибори?

А. Магера: В умовах воєнного стану реалізація певних конституційних прав і свобод може бути обмежена. У Конституції зазначено, щодо яких статей Конституції під час воєнного стану не може бути зупинено їх дії. Тобто в умовах воєнного стану виборчий процес може як зупинятись, так і не зупинятись. В яких випадках він може зупинятись? Якщо в указі «Про воєнний стан», який буде

затверджений Верховною Радою України, буде зазначено: дія ст. 103 Конституції зупиняється на період воєнного стану. Якщо такої згадки в указі не буде, то виборчий процес продовжується в звичайному режимі, звісно з тими особливостями воєнного стану.

РБК-Україна: Чи реально провести вибори, якщо відбуваються військові дії?

А. Магера: Реально. Тим більше воєнний стан може бути оголошений не по всій території України, а в певних її частинах, наприклад у Криму та Севастополі.

РБК-Україна: Звідки взялася ця ідея проводити вибори 7 грудня?

А. Магера: Я так розумію, що ця ідея виникла через те, що так було написано в угоді від 21 лютого: до грудня місяця провести президентські вибори. Там було написано до грудня, а не в грудні. Але проведення виборів Президента в травні жодним чином цю угоду не порушує. Президент самоусунувся, вибори Президента відбуваються протягом цього року, які і передбачено в угоді.

Але є ще інша річ. Оскільки зараз визнано факт усунення Президента від виконання своїх обов'язків, а це спричинило дострокове припинення повноважень В. Януковича, у нас утворився вакуум, який треба було терміново заповнити, а це можна було зробити тільки через призначення позачергових виборів Президента протягом 90 днів.

РБК-Україна: А як бути із аргументацією, що нового Президента варто обирати тільки після затвердження змін до Конституції? Наскільки реально ще до виборів Президента провести референдум, який затвердить зміни до Конституції?

А. Магера: Це нереально – провести референдум. Тому що референдум передбачає певні процедури. Наприклад, конституційний референдум про затвердження змін до Конституції потребує висновку Конституційного Суду, прийняття у Верховній Раді конституційною більшістю, а потім відповідно до Конституції має бути призначений Президентом. Тобто всі хто говорять, що треба приймати Конституцію до виборів Президента свідомо людей дурять, тому що виконуючий

обов'язки глави держави не може призначати референдум щодо змін до Конституції. Вони спеціально заводять цю ситуацію в ще більш неправове поле. Отже, не можна змінити Конституцію до проведення президентських виборів, тому що немає Президента, який призначить референдум, а виконуючий обов'язки Президента України, голова Верховної Ради не має права видавати указ про призначення такого референдуму.

РБК-Україна: Це не перші Ваші вибори Президента. Цього разу кандидати реєструватися не поспішають...

А. Магера: Зазвичай основні кандидати реєструються протягом першого тижня. Перший тиждень уже пройшов, але в нас ще є час до 30 березня включно, щоб кандидати могли подати документи в ЦВК. Часу ще багато.

РБК-Україна: Яка ситуація з виборами мера Києва. Чи вже якихось кандидатів зареєстрували?

А. Магера: Не могли зареєструвати, тому що виборчий процес на місцевих виборах починається за 50 днів до дня голосування. Це має бути на початку квітня. Крім того, необхідно ще прийняти зміни до закону про місцеві вибори, деякі моменти уточнити, наприклад, дати змогу виборцю входити до складу дільничної виборчої комісії, яка одночасно організовує проведення як президентських, так і місцевих виборів. Ця комісія буде спільна з метою економії коштів.

Також треба внести зміни до закону про місцеві вибори та передбачити існування районних у міста виборчих комісій, навіть там, де не утворені районні ради. У Києві немає районних рад, але утворити районні комісії треба. Якщо цих змін до закону не буде, то ми опинимось в ситуації, коли в місті Києві понад тисяча дільничних комісій і одна міська комісія, уявіть, що ця одна комісія має прийняти протоколи від тисячі дільничних.

РБК-Україна: Наскільки сьогодні є можливість забезпечити прозорі вибори Президента України? Ми опинилися в ситуації, коли з одного боку відбулося підписання політичної частини угоди про

асоціацію з ЄС, з іншого боку існує загроза війни та політична нестабільність.

А. Магера: Я думаю, до плюсів можна віднести те, що справді виборчий процес буде більш відкритий, ніж він був на парламентських виборах 2012 р. чи навіть під час повторних виборах у п'яти округах в 2013 р. Що стосується мінусів, то комісії можуть працювати в складніших умовах, не тому, що вони так хочуть, а на це є дві серйозні причини. Перша причина – суміщення виборів, буде ускладнювати роботу комісій. Друга причина – зміна закону під час виборів, людям треба буде положення нового закону вивчити, хтось вивчить, а хтось ні, люди можуть плутати різні тексти закону. Це об'єктивні причини, які можуть бути. Ще один негативний момент – це ситуація в Криму та Севастополі, питання оголошення чи не оголошення воєнного стану.

РБК-Україна: Коли можна очікувати якогось рішення ЦВК щодо того, як вирішити виборче питання Криму?

А. Магера: Я думаю, що ЦВК має подивитися законопроект «Про окуповані території» і проаналізувати положення, що стосуються виборів. Ми в ЦВК маємо прийняти певні рішення, але ми не можемо собою замінити Верховну Раду. Це питання має бути розв'язане Верховною Радою на рівні закону, бо ЦВК своєю постановою цього не вирішить

*(РБК-Україна
(<http://www.rbc.ua/ukr/interview/politics/andrey-magera-esli-krym-ne-progosuet-na-vyborah-prezidenta-26032014100300>). – 2014. – 26.03).*

ЦППР: Правові підходи до проведення люстрації в Україні

Люстрація може допомогти очистити країну, але її необдумане застосування спровокує низку небезпечних наслідків, переконані

правозахисники. Тому закликають не гарячкувати та зробити все можливе, аби уникнути зловживань цим механізмом.

Експерти Харківської правозахисної групи презентували свою концепцію проекту закону про люстрацію, де зазначили найбільш важливі моменти, які мають бути враховані законодавцем для запобігання використанню люстрації в політичних цілях, застосування підроблених документів і позовів до Європейського суду з прав людини.

Зокрема, мають бути визначені критерії люстрації, коло посад, механізми застосування та тривалість люстрації у часі та тривалість заборони займати посади, а також можливість оскарження. Особливу увагу слід звернути на захист приватного життя під час здійснення люстрації.

Співголова Харківської правозахисної групи Є. Захаров пропонує чотири критерії для здійснення люстрації: 1) належність до керівництва обласних комітетів КПРС і КПУ та Центральних комітетів КПРС і КПУ, обласних комітетів ЛКСМУ та ЦК ЛКСМУ до 19 серпня 1991 р.; 2) належність до служби в 5-му управлінні КДБ УРСР, КДБ СРСР, КДБ інших союзних республік СРСР у якості штатних працівників і негласних агентів КДБ; 3) співпраця зі Службою безпеки України у формі негласного агента або таємного штатного працівника; 4) зайняття посад Президента, прем'єр-міністра, члена Кабінету Міністрів України, I, II та III категорії посад державних службовців і прирівняних до них посад, судді, народного депутата, сільського, міського Голови та депутатів місцевих рад і вчинення наступних дій:

- організація чи участь у фальсифікації виборів Президента України 2004 р.;

- організація чи участь у забороні чи перешкоджанню мирним зібранням в період з 1 квітня 2010 р. до 22 лютого 2014 р.;

- організація та участь у переслідуванні осіб за їхню політичну та громадську діяльність в період з 1 квітня 2010 р. до 22 лютого 2014 р. шляхом свавільних затримань і арештів, порушенні кримінальних проваджень, проведенні слідчих та оперативних дій;

– організація та вчинення дій, що призвели до втрат державного та місцевого бюджетів у сумі понад 1 млн грн.

– дія чи бездіяльність, що призвели до порушення прав людини та основоположних свобод, визнаних рішенням Європейського суду з прав людини, Комітетом ООН з прав людини та інших міжнародних інституцій.

Окрема процедура має бути передбачена для люстрації суддів.

За словами О. Банчука, експерта Центру політико-правових реформ, якщо говорити про судову владу, то її не можна проводити за загальним порядком, адже судді мають спеціальний статус, а гарантії їх незалежності передбачені Конституцією України та міжнародними документами.

На його думку, люстрацію необхідно якнайшвидше застосувати до членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) і Вищої ради юстиції (ВРЮ), а також усіх голів судів і їх заступників. Адже саме через них виконувалися політичні замовлення.

Інших суддів потрібно притягувати до відповідальності за конкретні дії щодо виконання цих політичних замовлень. При цьому потрібно застосовувати конституційні процедури звільнення їх з посади за участю новообраних ВККС і ВРЮ.

«Якщо звільняти суддів одних махом на підставі спеціального люстраційного закону, який не буде відповідати Конституції та європейським стандартам, усі вони стануть “жертвами” і за якийсь час Європейський суд з прав людини стане на їхній бік», – наголосив О. Банчук.

За його словами, поки що діяльність «революційної» ВР говорить про бажання перебрати на себе віжки керування судовою системою. При цьому ці віжки залишаються у співавтора судової реформи 2010 р. одіозного Ківалова – адже саме його комітет отримав повноваження попередньо розглядати кандидатури суддів на обрання та звільнення. Також усупереч Конституції ВР взяла на себе повноваження призначати голів судів. При цьому залишила на посаді всіх голів судів, які були призначені попередньою владою.

Правозахисники наголошують і на необхідності створення реальних механізмів оскарження рішення про люстрацію в судовому порядку із дотриманням права на справедливий суд.

Ще однією необхідною умовою ефективної та «безболісної» люстрації є обов'язкове забезпечення незалежності членам люстраційного комітету (ЦППР (<http://www.pravo.org.ua/politicreformandconstitutionslaw/humanrights/1610-pravovy-pidkhody-do-provedennia-liustratsii-v-ukraini.html>)). – 2014. – 13.03).

М. Хавронюк, доктор юридичних наук, професор, Центр політико-правових реформ

Висновок на проект закону України

«Про внесення змін до чинного законодавства України щодо прав громадян

в боротьбі з корупцією та зловживанням владою»

(реєстр. № 4607 від 31 березня 2014 р.)

Метою проекту, як вказано у Пояснювальній записці до нього, є «одержання державою реальної допомоги громадянського суспільства в протидії корупції».

Способом реалізації цієї мети є запровадження приватного переслідування у кримінальному процесі. Вважається, що за його допомогою буде вирішено такі задачі:

- подолання «корупційної “солідарності” судів, прокуратури, органів внутрішніх справ і Служби безпеки України», для чого «потрібно явно більше ресурсів»;

- запровадження «елементу несподіваності: коли не знаєш, звідки чекати неприємностей, раціональніше утримуватися від поганих учинків у цілому»;

- «під'єднання енергії громадянського суспільства» (наприклад, для викриття фіскального корупціонера – асоціації платників податків із потужним юридичним апаратом або юридичної фірми з податковою спеціалізацією), оскільки «антикорупційна боротьба часто буксує і через перевантаженість державних органів».

Однак, вказана благородна мета не зможе бути реалізованою за допомогою визначеного у проекті юридичного механізму тому, що алгоритм приватного переслідування є суцільно парадоксальним, а вказаний механізм містить багато «поламаних» елементів.

1. Приватний обвинувач використовує спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації з метою фіксації службового злочину [Перший парадокс полягає у тому, що таке використання є не просто незаконним, а ще й кримінально караним].

Заборона притягнення приватного обвинувача до кримінальної відповідальності не робить саме діяння кримінально НЕпротиправним. Іншими словами, виходить, що обвинувачення неможливе без вчинення тим, хто обвинувачує, кримінально протиправного діяння. Зміни до ст. 87 КПК, якими пропонується як виняток визнати допустимими докази, одержані фактично в результаті злочину, прямо суперечать положенню ч. 3 ст. 62 Конституції України («Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом»).

З цього приводу є також тлумачення Конституційного суду України, яке неможливо проігнорувати. У своєму рішенні у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного

тлумачення положення частини третьої ст. 62 Конституції України від 20 жовтня 2011 р.

№ 12-рп/2011 Конституційний суд України вказав, що положення першого речення частини третьої ст. 62 Конституції України, відповідно до якого обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, слід розуміти так, що обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних:

а) у результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленого законом;

б) шляхом учинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності.

Відповідно до ч. 3 ст. 8 цього Закону зазначеними заходами, які застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо, є:

- негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи;

- аудіо-, відеоконтроль особи;

- аудіо-, відеоконтроль місця спостереження за особою;

- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж;

- накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки;

- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

Вони проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором, – незалежно від того, застосовуються при цьому спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації чи звичайний диктофон чи відеокамера тощо.

Крім того, не враховано, що потрібно обов'язково провести експертизу з метою встановлення: чи не є відео- чи аудіозапис змонтованим; чи дійсно на ньому відображено голоси саме тих людей, які визнаються обвинуваченими, тощо.

Конституція України (ч. 3 ст. 17) визначає, що забезпечення державної безпеки покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, а Закон України «Про основи національної безпеки України» (ст. 7) – що поширення корупції в органах державної влади є загрозою національній безпеці у сфері державної безпеки.

2. Приватний обвинувач подає до суду обвинувальну заяву [1], в якій, зокрема, зазначає докази (див. ст. 41-1, ч. 1 ст. 293-2) [Парадокс другий: приватний обвинувач надає докази тоді, коли провадження ще не відкрито].

3. Суд направляє копію обвинувальної заяви обвинуваченому (ч. 1 ст. 293-2). Особа стає обвинуваченим (підсудним) з моменту, коли її вказали як обвинувачену в обвинувальній заяві (див. п. 2 ч. 2 ст. 42) [Третій парадокс: особа стає обвинуваченим і підсудним, навіть не знаючи про це. Цим самим заперечуються принципи верховенства права, законності, презумпції невинуватості, забезпечення права на захист, змагальності – ст. 8, 9, 17, 20, 22 КПК].

4. З моменту отримання копії обвинувальної заяви особа вважається притягнутою до кримінальної відповідальності (п. 14 ч. 1 ст. 3) [Четвертий парадокс: особа спочатку стає обвинуваченим і підсудним, а вже потім відбувається притягнення її до кримінальної відповідальності].

5. Отримавши копію обвинувальної заяви, обвинувачений може викласти суду свою позицію і надати докази та має для цього сім днів (ч. 2 ст. 293-2) [Парадокс п'ятий: обвинувачений має надавати свої докази тоді, коли провадження ще не відкрито. Але згідно з ч. 3 ст. 214 КПК здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до Реєстру не допускається і тягне за собою відповідальність].

6. Не пізніше двох тижнів після одержання обвинуваченим обвинувальної заяви суд повинен або відкрити кримінальне провадження, або відмовити у його відкритті (ч. 3 ст. 293-2) [Парадокс шостий: який день суд буде вважати днем одержання обвинувальної заяви, якщо обвинувачених кілька і вони одержали її в різні дні? Чому відлік часу йде з дня одержання заяви (а не вручення)?].

[Парадокс сьомий: провадження ще не було відкрито, а обвинувачений (підсудний) вже є. Більше того: що робити з цим його процесуальним статусом, якщо суд відмовить у відкритті провадження?].

7. У разі відмови у відкритті кримінального провадження (у т. ч. через те, що приватний обвинувач не зміг зібрати та подати суду достатні докази) повторне відкриття кримінального провадження за одним і тим же фактом виключається (навіть якщо у офіційної сторони обвинувачення були наявні всі необхідні докази) – у силу принципу *nonbisinidem*, закріпленому в ст. 19 КПК, і – в більш широкому розумінні – в ст. 61 Конституції України та міжнародних актах [Отже, парадокс восьмий: достатньо корупціонеру зініціювати заяву без доказів на самого себе через підставних обвинувачів – і він недосяжний для офіційного обвинувачення].

8. У разі ж відкриття кримінального провадження подальші дії приватного обвинувача в проекті не визначені. Лише згадка у ст. 41-1 про ст. 340 КПК дає можливість припустити, що приватний обвинувач може підтримувати обвинувачення у нечастих випадках, коли прокурор відмовиться від обвинувачення, та ще й за згодою потерпілого. Тобто якщо потерпілого взагалі немає, то не може бути і приватного обвинувача [Парадокс дев'ятий: після відкриття кримінального провадження приватний обвинувач із провадження фактично зникає].

[Парадокс десятий: оскільки заходи забезпечення кримінального провадження можуть бути застосовані лише після відкриття кримінального провадження, то зміни до ст. 155 – щодо відсторонення від посади, 166 і 234 – обшуку, 171 – арешту майна – суперечать ст.

293-1 і 293-2 проекту, відповідно до яких докази мають бути викладено вже в обвинувальній заяві, яка складається ДО відкриття кримінального провадження. Те саме стосується і змін до ст. 92 – щодо обов'язку доказування у кримінальному провадженні].

Непродуманим є перелік злочинів, стосовно яких може здійснюватись приватне обвинувачення (ст. 41-3 проекту):

- декларується боротьба з корупцією, а серед злочинів є некорупційна ст. 370 і як правило некорупційна ст. 366, водночас немає явно корупційних статей 364-1, 368-3, 368-4 і 369-2КК;

- декларується боротьба з корупцією у державному секторі, а серед злочинів ст. 365-2 (зловживання у приватному секторі), водночас чомусь немає ст. 354 (побутова корупція в державному секторі), 364-1, 368-3 і 368-4 КК (корупція в приватному секторі).

Проте якщо треба спрямувати суспільство, насамперед правоохоронні органи, на боротьбу саме з корупцією, то список статей мав би враховувати визначення корупції, яке міститься в ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», і бути таким:

- ст. 354 – підкуп працівника державного підприємства, установи чи організації;

- ст. 364 – зловживання владою або службовим становищем;

- ст. 364-1 – зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права;

- ст. 365-2 – зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги;

- ст. 368 – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою;

- ст. 368-3 – підкуп службової особи юридичної особи приватного права;

- ст. 368-4 – підкуп особи, яка надає публічні послуги;

- ст. 369 – пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі;

- ст. 369-2 – зловживання впливом.

Але головна проблема полягає в іншому: громадянин (насамперед про свідомого громадянина йдеться в пояснювальній записці до проекту), як правило, не здатний відмежувати між собою злочини, передбачені, наприклад, ст. 354, 364, 368, 368-3 і 368-4 КК, а також відрізнити їх від інших суміжних злочинів.

Яким чином дотримуватимуться вимоги ст. 41-3 про допустимість приватного кримінального переслідування?

Які існують альтернативи? Як іще можна державі «одержати реальну допомогу громадянського суспільства в протидії корупції»? Як подолати «корупційну “солідарність”» суддів, прокурорів і слідчих? Як запровадити «елемент несподіваності»?

На мій погляд, таких альтернатив багато. Наприклад:

1. Створення спеціального антикорупційного правоохоронного органу (ДБР), а також антикорупційних підрозділів МВС і СБУ, які разом, діючи конкурентно, професійно та відповідально, під контролем громадянського суспільства, використовували б допомогу активістів-«викривачів», захист яких має бути забезпечений законом.

2. Доповнення ст. 370 КК України «Провокація підкупу» приміткою такого змісту: «Не вважаються провокацією підкупу: виявлення службовою особою спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції вже існуючого в особи наміру надати чи прийняти неправомірну вигоду і створення нею можливостей для реалізації такого наміру, якщо відсутні ознаки схилення до таких дій з метою наступного викриття у наданні чи прийнятті неправомірної вигоди; проведення відповідно до закону перевірки на доброчесність особи – суб'єкта відповідальності за корупційні правопорушення».

3. Встановлення в Кримінальному кодексі України заборони звільняти від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки та у зв'язку із зміною обстановки, а також від покарання та його відбування осіб, які вчинили корупційні злочини.

4. Встановлення в Кримінальному процесуальному кодексі України заборони укладати угоду з потерпілим особам, які притягуються до

кримінальної відповідальності за корупційні злочини та злочини, пов'язані з корупцією.

5. Встановлення в Кримінальному процесуальному кодексі України заборони укладати угоду з прокурором (угоду про визнання винуватості), умовою якої є звільнення від відбування покарання особам, які притягуються до кримінальної відповідальності за корупційні злочини і злочини, пов'язані з корупцією.

Інститут приватного обвинувачення в кримінальному процесі, запропонований проектом, можна було б, не порушуючи правових засад правової держави й принципів кримінального процесу, визначити у формі приватного обвинувачення, яка вже сьогодні існує відповідно до ст. 26, 477–479 КПК України, внівши певні зміни до цих та інших статей. Так, передбачити:

– у ст. 214 КПК – у випадках, коли потерпілий вважає, що кримінальне правопорушення вчинене службовою особою [2] (про її поняття див. ч. 3 і 4 ст. 18 КК України), він має право подати заяву про кримінальне правопорушення безпосередньо до суду (слідчого судді). Слідчий суддя направляє заяву й додані до неї докази відповідному прокурору, який невідкладно вносить відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Це було б гарантією порушення «корупційної солідарності»;

– у ст. 477 КПК – потерпілий має право визначити як приватне будь-яке обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, якщо:

а) суб'єктом останнього є службова особа; б) наслідками – виключно шкода правам, свободам і законним інтересам цього потерпілого. У такому випадку він сам підтримує державне обвинувачення, використовуючи допомогу прокурора у випадках, коли іншим чином здобути докази неможливо (ідеться про обшук, призначення експертизи тощо).

Але надати громадянам, а тим більше юридичним особам право проводити оперативно-розшукову діяльність (таємно слідкувати за іншими людьми, підключатися до їхніх телефонів, записувати їхні розмови, зустрічі тощо, знімати їхнє листування, контролювати їхнє

життя в соціальних мережах тощо) – означає заохочувати правове свавілля й підривати основи державності.

Невдовзі після прийняття закону, який надасть таку можливість, з'являться фірми на кшталт колекторських, які професійно займуться, у тому числі в інтересах політичних опонентів та економічних конкурентів, збиранням інформації про державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, нотаріусів, аудиторів та інших відповідних суб'єктів, з метою звільнити «цікаві» посади для інших людей. Почнеться війна з корупцією, переможців у якій не буде.

У неправовий спосіб досягати суспільно корисної мети не можна. Рано чи пізно плоди отруйного дерева «потраплять в їжу» тому, хто його виростив (ЦППР (<http://www.pravo.org.ua/protydiia-koruptsii/zakonodavstvo-ta-komentari/1633-vysnovok-na-proekt-zakonu-vavppro-vnesennia-zmin-do-chynnoho-zakonodavstva-ukrainy-shchodo-prav-hromadian-v-borotbi-z-koruptsiiei-ta-zlovzhyvanniam-vladoiu.html>)). – 2014. – 4.04).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

ИА REX: К вопросу о будущей Конституции «российского» Крыма

Анализ постановления ВС Крыма «О гарантиях восстановления прав крымско-татарского народа и его интеграции в крымское сообщество» (название документа – за первоисточником)

На наш взгляд, постановление принято в авральном порядке, без соответствующей правовой и политической экспертизы и несёт в себе положения, которые после внесения данных норм в подготавливаемый

проект новой Конституции Республики Крым могут привести к негативным правовым и политическим последствиям и даже развитию этнополитического конфликта в Крыму.

1. В частности, постановление предполагает внести в Конституцию пункт о «признании органов национального самоуправления крымско-татарского народа “курултая” (общенационального съезда) крымско-татарского народа и формируемым им органов». Указанное постановление абсолютно не учитывает цели и задачи, задекларированные в документах упомянутого «курултая – меджлиса». В частности, в «Декларации о национальном суверенитете крымско-татарского народа» (название – за первоисточником), принятой т. н. «III курултаем», 28 июня 1991 г., сказано: «Крым является национальной территорией крымско-татарского народа, на которой только он обладает правом на самоопределение так, как оно изложено в международных правовых актах, признанных мировым сообществом. Политическое, экономическое, духовное и культурное возрождение крымско-татарского народа возможно только в его суверенном национальном государстве. К этой цели будет стремиться крымско-татарский народ, используя все средства, предусмотренные международным правом».

В течение более двух десятилетий указанная организация настаивает на правосубъектности на всей территории Республики исключительно татар. Более того, многократно в других документах «меджлиса» и выступлениях его лидеров жёстко отстаивается указанное положение. Нужно подчеркнуть, что даже в беседе с одним из президентов Украины В. Ющенко, их «оранжевым» союзником, М. Джемилев и Р. Чубаров публично заявили, что ни одной запятой в этом документе не может быть изменено. Госдеп США, спецслужбы стран блока НАТО всячески поддерживали данный политический тезис, выдвигаемый «меджлисом» и на различных уровнях внедряли его в политическую и юридическую практику.

В связи с этим, следует подчеркнуть, что признание Верховным Советом Крыма этой нелегитимной организации автоматически

означает признание всех её основных политических документов. Следовательно, эта организация вводится в правовое поле Российской Федерации как легитимная политическая сила, претендующая на суверенитет татар на всей территории Крыма (включая Севастополь).

Если данное положение войдёт в Конституцию Республики Крым и будет утверждено Федеральным собранием Российской Федерации, то в будущем это может привести к непоправимым политическим и правовым последствиям, вплоть до выхода Республики Крым из состава РФ.

На наш взгляд, если есть необходимость вводить данную организацию в правовое поле России, то не более как национально-культурное общество (на основе Федерального закона «О национально-культурной автономии»), либо как политическую партию, зарегистрированную в соответствии с действующим законодательством РФ.

Кроме того, данным тезисом постановления ВС Крыма предполагается, что в правовое поле Республики вводятся все формируемые «меджлисом – курултаем» органы, как в центре, так и на местах. Таким образом, на территории Республики Крым возникает система параллельных органов власти по этническому признаку. Попытки создать такую систему имели место в Российской Федерации в 1990-е годы, в период «парада суверенитетов». После того как президентом РФ стал В. Путин, с большим трудом удалось убрать часть опасных для единства России положений, из конституций её субъектов. На наш взгляд, крайне опасно позволить ввести в новую Конституцию Крыма указанную норму.

Авторы постановления, вероятно, рассчитывали, что таким образом они интегрируют политическую элиту татар в новую политическую систему, однако, как уже показывают последние действия «курултая – меджлиса», это никак не повлияло на позиции руководства этой антироссийской организации.

2. В постановлении содержится норма, предполагающая «формирование органов исполнительной власти Республики Крым с

гарантированным представительством крымских татар 20 %». Указанная норма практически отсутствует в законодательстве РФ и противоречит основному принципу, определённом ст. 19 ч. 2 Конституции РФ, где сказано, что государство гарантирует равенство прав и свобод человека и гражданина, независимо от расы, национальности, языка и религии.

В случае реализации этой нормы в органах исполнительной власти Республики Крым, во всех министерствах и ведомствах Республики, необходимо будет проводить кадровую политику, вне зависимости от деловых и моральных качеств сотрудников, а исходя из нормы их национальной принадлежности. Это вызовет у других этнических меньшинств требование о предоставлении им таких же квот во всех органах власти! Особенно это касается подвергшихся спецпереселению представителей армянской, болгарской, греческой и немецкой общин.

Особенно трудно будет реализовать эту норму в местных органах власти городов и районов, и особенно – города-героя Севастополя. В частности, в ряде административных единиц Республики Крым численность татарского населения не превышает 2–5 %. Возникает вопрос, следует ли в этих регионах также жёстко требовать соблюдать эту норму? На этот вопрос постановление ВС Крыма ответа не даёт. Внедрение же в этих регионах этой нормы вызовет резко негативную реакцию нетатарского населения и госслужащих. Непонятно, почему Верховный Совет РК остановился на цифре 20 %, тогда как доля татарского населения составляет не выше 12 % по АРК, а с этнически русским Севастополем и того меньше – 8 % (в самом Севастополе – 2 %). Тем более что со временем численность различных групп населения в целом по нашей республике и в её отдельных регионах, может изменяться, а данная норма будет жёстко закреплена в Конституции?!

Как показывает мировая практика, опыт квотирования мест для этнических или конфессиональных общин в органах исполнительной власти, по прошествии времени, ведёт к негативным последствиям и

неизбежно выливается уже в острый этнический конфликт (опыт Ливана).

3. Постановление предполагает введение конституционной нормы «придания крымско-татарскому языку статуса официального языка, наравне с русским и украинским языками». Данное положение прописано крайне небрежно. В нём все три основных языка объявляются официальными. Это положение распространяется и на Севастополь. Однако в Российской Федерации единственным государственным языком является русский язык. Понижать его статус с государственного до официального парламент Крыма не имеет права. В практике РФ право на второй государственный язык, помимо русского, имеют субъекты федерации, являющиеся национальными республиками. Республика Крым таковой не является. Это многонациональная автономия, которая стремится к статусу субъекта России.

В силу того, что понятие «официальный язык» крайне противоречиво толкуется в законодательстве Российской Федерации, особенно её субъектов, в случае введения данной нормы следует определить в Конституции Республики Крым, какие конкретно правовые рамки устанавливаются в Крыму для «официального» языка. В частности, будут ли все три языка обязательны для изучения в учебных заведениях РК (включая Севастополь)? Будут ли обязаны госслужащие свободно владеть этими тремя языками во всех регионах Республики, независимо от количества представителей данной этнической группы? Как эти языки будут использоваться в «силовых» структурах русскоязычной Республики, в частности в правоохранительных органах?.. Без уточнения этих норм, декларирование всех трёх языков, как равноправных, вызывает большие сомнения.

Отмечаем также, что русский и украинские языки, как близкие языки одной языковой группы, не являются «барьером» для изучения большинством госслужащих. Освоение же татарского языка вызовет

серьёзные трудности и лишит многих граждан-нетатар возможности занимать должности на госслужбе Российской Федерации.

На наш взгляд, в сфере образования целесообразно исходить из правила, что русский язык является обязательным для изучения всеми жителями Республики. Татарский же и украинский языки должны изучаться в учебных заведениях по желанию представителей данных (и иных) этнических групп. В младших классах школ выбор для учащихся должны делать их родители, а в старших классах и в других учебных заведениях, вузах – сами учащиеся. В Крыму длительное время имела место указанная практика, которая положительно встречалась всеми жителями Республики.

4. Постановление предполагает «гарантированное представительство крымских татар в районных и городских советах и других органах».

Данное положение также сформулировано крайне небрежно. Неясно, что означает слова «другие органы»? Из постановления непонятно, как и кем будет «гарантироваться» это представительство и в каком именно процентном соотношении? Будет ли учитываться число жителей данной национальности в конкретном городе или районе, их возрастная структура или нет?

В соответствии с законодательством России, выборы в районные и городские советы проводятся по общедемократической норме, без учёта национальной и конфессиональной принадлежности граждан. Пренебрежение этой нормой, закреплённой в Конституции РФ и законах о выборах, приведёт к обострению межнациональных отношений в Крыму и вызовет в многонациональных субъектах Российской Федерации требование распространить эту норму на них.

5. Постановление предполагает «содействие использованию, наряду с существующими, исторических топонимов Крыма, изменённых после депортации крымско-татарского народа 18 мая 1944 года».

Данное положение также вызывает вопросы. Означает ли это «содействие» как обязательное для переименования существующих

топонимов? Термин «топоним» – обширен. Существуют различные классы топонимов, в т. ч. хоронимы – названия любых территорий, областей, районов; астионимы – названия городов; урбонимы – названия внутригородских объектов; годонимы – названия улиц; агоронимы – названия площадей; дромонимы – названия путей сообщения; гидронимы – географические названия водных объектов, в том числе лимнонимы – названия озёр; потамонимы – названия рек; оронимы – названия поднятых форм рельефа (гор, хребтов, вершин, холмов); ойконимы – названия населённых пунктов!?

На наш взгляд, возможно изменение лишь названий населённых пунктов (ойконимов) Республики. Однако такие изменения следует проводить на основе решений местного референдума и ни в коем случае – не решением ВС РК. «Поголовное» изменение названий населённых пунктов может вызвать крайне негативную реакцию инонационального населения и приведёт к спекуляциям, особенно в предвыборный период.

Отмечаем, что абсолютное большинство географических названий гор, рек, местностей в АРК имеет тюркское происхождение.

6. Отмечаем, как некорректную, формулировку «гарантии восстановления прав крымско-татарского народа». Авторы постановления не указали, каких прав были лишены татары, находясь в составе независимой Украины?

По нашему мнению, они обладают всеми правами, наряду с другими этническими группами Крыма и Украины.

Лидеры же «меджлиса – курултая» декларируют в документах, что главным «неотъемлемым правом», которого до сих пор лишены татары, как народ носитель суверенитета, – есть право татар на их национальное государство!

7. В постановлении предполагается «избрание Верховного Совета Республики Крым по пропорциональной избирательной системе по избирательным спискам кандидатов в депутаты». Двадцатитрёхлетняя практика выборов в Республике Крым показывает, что пропорциональная система выборов положительно оценивалась

прежде всего политическими лидерами татар, а также всеми политическими и этническими сообществами полуострова. Она позволяла им иметь представительство в парламенте Крыма в соответствии с количеством голосов избирателей данной национальности. В среднем – это 13–15 депутатов (татар) из 100 депутатов депутатского корпуса (что даже несколько больше их процентной численности по АРК).

Считаем также целесообразным применять пропорциональную избирательную систему на выборах советов городских и районных уровней. В местах компактного проживания эта норма позволит получать татарам количество мест в советах пропорционально количеству их избирателей и не будет вызывать вопросов у граждан иных национальностей.

В сельских, поселковых советах следует сохранить мажоритарную систему выборов. Так как татары проживают, как правило, компактно, данная система местных выборов позволит им беспрепятственно и гарантированно иметь своих представителей.

Отказ от пропорциональной системы в АРК (в ВС, городах и районах Крыма) был обоснован падением авторитета Партии регионов и стремлением членов этой правящей партии воздействовать на крымского избирателя, используя материальные и административные ресурсы в одномандатных округах для своей победы на выборах.

8. Экономические проблемы татар были вызваны объективным фактором ускоренного переселения татар в Крым. Однако в течение четверти века (начиная с 1988 г.) они достаточно эффективно решались правительствами СССР, Украины и Крыма. Не вызывает сомнения необходимость экономических мер для дальнейшего обустройства возвращающихся в Крым татар, а также материальной помощи татарам в сфере национальной культуры, развитию учреждений и профессиональных творческих коллективов, сохранению памятников истории и культуры, содействию в Крыму системе дошкольного, школьного и высшего образования на крымскотатарском языке.

При этом нужно иметь ввиду, что обострение «национального» вопроса требует адекватного внимания к обустройству и реализации культурных запросов других этногрупп Крыма.

9. Решение ВС АРК о «содействии развитию печатных и электронных СМИ на крымско-татарском языке» уже имеет свою как положительную, так и отрицательную (в основном по идеологическим причинам) практику. При выполнении законодательных норм Российской Федерации все этно-СМИ могут работать без ограничений.

10. Также считаем, что «обеспечение равноправного функционирования в Крыму религиозных конфессий» следует решать в рамках действующего законодательства России.

Подводя итог нашему анализу мы можем сделать вывод, что данное постановление ВС Крыма готовилось в режиме цейтнота, исходя из потребностей проведения приближающегося всекрымского референдума, и требует дальнейшей глубокой юридической переработки при подготовке проекта новой Конституции АРК. Если Конституция АРК будет приниматься в таком же режиме, что и указанное постановление, то ожидаемый эффект – консолидация крымского социума и в целом российского общества – не будет достигнут, а лишь породит новые, более серьезные проблемы. Их решение может затянуться на десятилетия и вызовет негативный эффект «домино» в Российской Федерации, подтолкнёт этнический национализм и экстремизм в масштабах всего федеративного государства (*ИА REX (<http://www.iarex.ru/articles/46293.html>). – 2014. – 20.03*).

Стрімкі зміни якості продуктивних сил формують нові соціальні взаємини, що спричиняє трансформацію суспільно-державних взаємин.

Нині у Верховній Раді намагаються трохи трансформувати Конституцію, щоб підігнати її під баланс поточних інтересів політичних і

бізнесових «стовпів» нового режиму. Хибна дія. Імітація! Просто злочинна в умовах війни.

Натомість нова Конституція має відповідати новій системі взаємин, які розвинулися в суспільстві протягом двох останніх десятиліть і концентровано проявилися під час повстання, забезпечивши його перемогу та водночас – лють і страх дезорієнтованого В. Путіна.

До інноваційних конституційних новел, хай би як екзотично не виглядало це для обивателів від політичного класу, є потреба конституційно унормувати право людини на... Інтернет, цифрову прозорість влади, онлайн-фіксацію взаємодії громадянина з органами влади, зокрема установами правопорядку.

Це речі очевидні, як відеореєстратор в автомобілі чи камера спостереження в магазині.

Так само Конституцією, а не регламентними документами установ слід запровадити трансляцію в прямому ефірі, з подальшим архівуванням записів засідань усіх публічних колегіальних органів влади – від сілрад до Кабміну й судів усіх рівнів. Це вже являє собою середовище нашого буття. Коли його буде унормовано правовим чином, то воно дістане назву «цифрове право».

Є речі наразі складніші для зашкарублої свідомості «державо творців». Ідеться про громади.

Повстання ще раз показало: громади є не лише територіальними, себто спільнотами мешканців відповідних територіальних одиниць – від села до АР Крим. Вони ще бувають розподіленими, себто об'єднаними не територією, а спільними інтересами. Їхня дія поширюється за межі місця проживання членів громади.

Приклади: автомайдани, самооборона, самоорганізована спільнота лікарів з усієї України під час Майдану. Усі ознаки розподіленої громади давно є в кримських татар на чолі з меджлісом.

Нарешті це законодавчо визнав парламент, засвідчивши, що розподілені громади є суб'єктами держави, які мають повне право на власний голос у суспільно-політичному житті.

Ще громади бувають екстериторіальними – які діють за межами України та включають у себе громадян інших країн. Приклади: майдани, хоч у Лондоні, хоч у Тель-Авіві.

Враховуючи, що вони працюють в інтересах українського суспільства власним коштом, на самооподаткуванні, їм слід надати права суб'єктів Держави Україна. Це жодним чином не буде зазіханням на суверенітети інших держав. Але, наприклад, спільнота кубанської козацької молоді зможе набути української суб'єктності без вступу «української визвольної армії на землі сонячної Кубані».

Прийом до українського громадянства мав би здійснюватися Президентом на прохання відповідної громади.

Утім, час спускатися на грішну землю.

У нас, бачте, президентські вибори наближаються. Кандидати вигулькують одне поперед одного – переважно із середовища нещодавніх офіційних опозиціонерів.

Утім, не лише в політичній «вживаності» кандидатів проблема. Вони всі як один починають кампанію із власної персони. Не з того, навіщо вони йдуть у похід за булавою, а із власних «героїчних постатей». Картина стосовно кандидатів на посаду міського голови Києва – сумно аналогічна.

Політична партія, а краще – широкий рух, пропонуючи Україні свого консолідованого кандидата на посаду Президента, як базовий елемент його програми мав би пропонувати й текст інноваційної Конституції країни. Інноваційність визначається, наприклад, тим самим цифровим правом і новим визначенням громад.

Кандидат у Президенти за нинішніх обставин має бути лідером думок, а не адміністратором. Саме стратегічне лідерство визначатиме місію Української держави в країні й зовні. Це зумовлюється тієї дивовижною обставиною, що українське суспільство вже десять років являє собою одного з лідерів сучасної цивілізації – тут, як уже зазначалося, формуються нові типи суспільних взаємин.

Помаранчева революція наприкінці 2004 р. запустила в усьому світі конвеєр кольорових революцій, призвівши не лише до падіння

диктаторських режимів у ряді країн, а й змінивши суспільні пріоритети в цивілізованому світі.

Так само, як і нині, вона довела правдивість Кобзарєвого «борітеся – поборете».

Цього не може вибачити сам В. Путін.

Розпочавши свою інтервенцію, він намагається помститися Майдану за його епохальну перемогу, щонайменше відкусивши від України шмат території, а краще – взагалі знищивши її державність.

Цим він лише доводить цивілізаційну вторинність, упослідженість і брехливість Росії. Справді – Імперія зла...

Зло завжди в минулому. Воно завжди приречене на поразку й на... відтворення, щоб його знову могло здолати добро.

Добро завжди в майбутньому. Тому добро неможливо перемогти. Ототожнивши себе зі злом, Росія «виштовхала» Україну до ніші добра в очах усієї світової спільноти, а себе прирєкла на поразку. В історичній перспективі.

Із цієї війни Україна вийде сильнішою. Колись.

Та знову повернімося до «наших баранів», до виборів себто. Звісно, що В. Путін доклав колосальних зусиль для консолідації українства, але й такого потужного чинника може не вистачити.

Коли нова українська влада – «держава» і далі, як це було за Кучми – Ющенко – Януковича, у культурно-інтелектуальному плані відставатиме від суспільства – «країни», то «режим» знову повалить.

Третього Майдану в умовах війни Україна не витримає.

Щоб цього не трапилося, президентські вибори мають пройти максимально легітимно з визнанням суспільством результатом. В ідеалі діюча влада сама мала б консолідовано запропонувати суспільству єдиного кандидата, основою програми якого має бути проект інноваційної Конституції. Якщо цього не станеться й нам запропонують з-півдесятка персонажів з набором популістських банальностей, замість програм, – це звільнить нішу для «неполітичного» кандидата від суспільства. Ознаки його появи вже помітні (**К. Матвієнко**,

спеціально для «Української правди»
(<http://www.pravda.com.ua/columns/2014/03/24/7020108>). – 2014. – 24.03).

Не первый год Конституционная Ассамблея готовит изменения к действующей ныне Конституции, однако готова на сегодняшний день лишь концепция этих изменений. И политики и юристы согласятся с тем, что это очень ответственный и важный шаг – принять и утвердит Конституцию, главный в стране документ, на который должен опираться в последующем законодатель и которому, в принципе, должны соответствовать все законы Украины.

Сегодня мы все являемся свидетелями того, что публичная дискуссия по поводу путей реформирования и оптимизации Конституции затягивается, что ведет к социальной нестабильности.

Нынешняя Конституция, просуществовав 18 лет, уже претерпевала изменения. Однако мир не стоит на месте, закономерное развитие любого общества, в особенности демократического, подразумевает под собой и надлежащую законодательную базу. И в первую очередь основной закон государства должен соответствовать нормам международного права и, конечно же, защищать права и свободы человека и гражданина.

Нельзя назвать нашу Конституцию исключением в этом смысле, в той или иной мере личные и гражданские права и свободы здесь закреплены и одним из примеров может служить ст. 31 Конституции Украины, где четко говорится о невмешательстве государства в частную жизнь: «Каждому гарантируется тайна переписки, телефонных разговоров, телеграфной и другой корреспонденции. Исключения могут быть установлены только судом, в случаях предусмотренных законом, с целью предотвратить преступление или установить истину в процессе расследования уголовного дела, если другим способом получить информацию невозможно».

Однако при всем этом в рамках проведения конституционной реформы в Украине следовало бы уделять более пристальное

внимание международным нормам права, в особенности нормам, регламентирующим защиту прав человека. Они, в большинстве своем, являются догмой для многих национальных законодательств. Национальный статус международных норм по защите прав человека в рамках различных юрисдикций и конституционных установлений является давним и постоянным предметом обсуждений. Однако с целью гармоничного соответствия их сущности в национальном законодательстве ведущие страны мира вносят соответствующие поправки.

Конституционная реформа Украины: необходимость обеспечения баланса между национальным и международным законодательством.

Одним из основных документов, устанавливающих неотъемлемые права и свободы и обязывающих государства гарантировать эти права каждому человеку, является Конвенция о защите прав человека и основных свобод, известная также как Европейская конвенция по правам человека.

Этот документ был ратифицирован Украиной в 1997 г., и именно он более широко и одновременно достаточно четко определяет рамки права на приватность. В ст. 8 Европейской конвенции, которая является краеугольным камнем любого демократического общества, закреплено право на уважение частной и семейной жизни: «Каждый имеет право на уважение к своей частной и семейной жизни, к своему жилью и корреспонденции. Органы государственной власти не могут вмешиваться в реализацию этого права, за исключением случаев, когда вмешательство осуществляется согласно закону и является необходимым в демократическом обществе в интересах национальной и общественной безопасности или экономического благосостояния государства, с целью предотвращения беспорядков или преступлений, для защиты здоровья или морали, либо для защиты прав и свобод других лиц».

Конституційна реформа України: необхідність забезпечення балансу між національним і міжнародним законодавством.

Существуют различные методы, с помощью которых государства вводят международные договоры в практику национального права, в нашем случае было бы уместным предложить нашему законодателю в полной мере имплементировать определенные статьи Европейской конвенции по правам человека. Представляется, что имплементация соответствующих норм Европейской конвенции и некоторых других международно-правовых актов в текст новой Конституции Украины существенно гармонизирует украинское законодательство в соответствии с европейскими и международными стандартами, приблизит его к международно-правовому, а также создаст условия для обеспечения национальной безопасности и принципов демократии, на основе сбалансированности интересов личности и государства *(И. Гжевска, Гданьск, свободный журналист «ХайБей» (<http://h.ua/story/401460>). – 2014. – 28.03).*

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ,

ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Прем'єр-міністр України А. Яценюк заявив, що всі реформи, пов'язані з децентралізацією влади в державі, будуть передбачені в новій редакції Конституції. Про це йдеться в його зверненні до жителів південних і східних областей України.

За словами А. Яценюка, нова Конституція також передбачатиме розширення повноважень регіонів. «В уряді ми ввели спеціальну посаду віце-прем'єра, головне завдання якого – децентралізація влади.

Ця масштабна реформа при збереженні цілісності та унітарності України, яка передає на місця – в області, міста та райони – найширший обсяг повноважень і грошових ресурсів, необхідних для розвитку регіонів», – заявив він у своєму зверненні.

Прем'єр пояснив, що реформи перш за все торкнуться охорони здоров'я та комунальної сфери. «З'явиться муніципальна міліція. Місцева специфіка буде враховуватися в питаннях освіти, культури, історії та її героїв, – зазначив український Прем'єр. – Парламентсько-президентська форма правління, до якої ми повернулися, дасть можливість узгодити інтереси всіх регіонів, а не нав'язувати волю одних іншим. В наступному році ви будете обирати мерів і місцевих рад вже з розширеними повноваженнями, і ці поради сформують виконкоми, які будуть керувати регіонами замість призначенців з Києва».

Водночас Прем'єр запевнив, що всі нововведення та реформи, пов'язані з децентралізацією влади, будуть відображені в новій Конституції. «А Конституцію ми повинні писати разом», – резюмував А. Яценюк (http://ipress.ua/news/yatsenyuk_nova_konstytutsiya_peredbachatyme_vsi_novo_vvedennya_detsentralizatsii_vlady_54975.html). – 2014. – 18.03).

Президиум нелегитимной Верховной Рады Крыма, которая переименовалась в «Государственный совет Республики Крым», создал комиссию по подготовке проекта Конституции региона, сообщает «Цензор.НЕТ».

В состав комиссии вошли шесть депутатов, специалисты в сфере юриспруденции, политических и исторических наук, экономисты, правоведы. Планируется также включить в комиссию представителей депортированных народов, а также ветеранские организации Крыма ([Censor.Net http://censor.net.ua/n277065](http://censor.net.ua/n277065)). – 2014. – 21.03).

Народный депутат, член фракции Партии регионов Б. Колесников во время своего выступления на XXVI конференции Донецкой областной организации Партии регионов 21 марта призвал секретаря Донецкого городского совета С. Богачева осторожнее высказываться относительно вопроса проведения референдума в Донецкой области, передает корреспондент ИА REGNUM.

«Вы не правы! Опять наступаете на те же грабли, что и я когда-то, когда собирал под такими лозунгами целые стадионы 10 лет назад, потом четыре месяца в тюрьме сидел. Мы сильны, когда у нас четкая и понятная идея. Мы видим нашу страну обязательно с двумя государственными языками, с полной децентрализацией. Мы делегируем в центр полномочия, а не центр их создает нам. Мы делегируем Киеву деньги на национальные расходы. Себе оставляем 70–80–90 % средств на решение вопросов улиц, поселков, городов и районов. Поэтому главная задача Донецкой областной организации Партии регионов – инициировать новую Конституцию», – считает Б. Колесников. Депутат считает, что Киев должен уважать и считаться с мнением Донетчины. «Мы все должны четко и понятно говорить, что мы любим нашу страну, мы едины и неделимы, но мы требуем, чтобы нас уважали. У нас должно быть два государственных языка и полная децентрализация власти. Все должны говорить на одном языке, все должны продумать две вещи: деньги у регионов и два государственных языка. Все остальное – предмет обсуждения Конституционной комиссии», – сказал Б. Колесников. Он также заверил, что Партию регионов никто не будет переименовывать. «Это невозможно. Переименования не будет», – добавил он **(ИА REGNUM (<http://regnum.ru/news/polit/1781517.html#ixzz2wm3jowL>). – 2014. – 22.03).**

Новая Конституция Украины должна быть написана не под давлением и не под диктовку Москвы и принять ее нужно после президентских выборов. Такую позицию выразили народные

депутаты Украины от партии УДАР П. Рябикин и И. Геращенко во время встречи с делегацией Парламентской ассамблеи Совета Европы в Киеве.

По словам И. Геращенко, в УДАРе считают, что в новой Конституции должны быть увеличены права регионов в экономической сфере, повышена роль местного самоуправления и сбалансированы отношения между ветвями власти и центром и регионами. В то же время, добавила она, в партии выступают против навязывания извне идей федерализации и ритуальной функции Президента.

И. Геращенко и П. Рябикин обратились к коллегам с инициативой на сессии ПАСЕ в апреле провести дебаты относительно ситуации в Украине, в частности осудить факт агрессии России и оккупации Крыма. По мнению представителей УДАРа, действия России вызывающе нарушают нормы международного права. Кроме того, отметили народные депутаты, Россия агрессией против Украины показала абсолютное пренебрежение к ценностям и принципам Совета Европы, поэтому членство российской делегации в ПАСЕ должно быть приостановлено.

П. Рябикин и И. Геращенко проинформировали европейских коллег о нарушении прав человека со стороны оккупантов в Крыму, об инспирировании российскими гастролерами сепаратистских митингов на Востоке Украины, цель которых – дестабилизация ситуации и возможное вторжение российских войск под эгидой защиты «русскоязычного населения».

Также, добавили депутаты, одной из составляющих российского сценария является срыв президентских выборов 25 мая. «Поэтому УДАР настаивает на их проведении в определенный парламентом срок», – отметили депутаты. В свою очередь делегация ПАСЕ заявила, что во время выборов в Украине будет работать группа международных наблюдателей. Также представителей ассамблеи интересовали вопросы борьбы с коррупцией со стороны новой властей, изменения в избирательное законодательство, а также готовность к проведению реформ **(Телеграф**

<http://telegraf.com.ua/ukraina/politika/1190023-v-partii-udar-rasskazali-o-novoy-konstitutsii-ukrainyi.html>). – 2014. – 22.03).

По словам Премьер-министра Украины А. Яценюка, текст новой Конституции появится в Верховной Раде 15 апреля. Соответствующее заявление он сделал 25 марта 2014 г. на заседании правительства, сообщают украинские СМИ.

Предложения по корректировке главного документа Украины должна подготовить временная спецкомиссия. Ее возглавит народный депутат от «Батьківщини» Р. Князевич, передает «Уралинформбюро».

В Конституционную комиссию вошли четыре депутата от Партии регионов, трое – от «Батьківщини», один коммунист и один представитель УДАРа. Также в ее составе будут работать по одному представителю от групп «Экономическое развитие» и «Суверенная европейская Украина» (УралИнформБюро <http://www.uralinform.ru/news/ukraine/199596-u-ukrainy-budet-novaya-konstituciya>). – 2014. – 25.03).

25 марта в Минрегионе состоялось обсуждение вопросов реформы местного самоуправления, участие в которой принял Премьер-министр Украины А. Яценюк.

Глава правительства заявил, что настаивает на ликвидации областных госадминистраций, он считает их «рудиментом прошлого». «Нам необходимо принять решение о внесении изменений в Конституцию и соответствующего законодательства по формированию местных исполнительных комитетов, – сказал А. Яценюк. – Исполкомы должны взять на себя всю полноту ответственности за состояние дел в каждой области. Это обеспечит, в первую очередь, подотчетность тех людей, которые будут распоряжаться ресурсами местного сообщества, непосредственно перед местной общиной».

По словам главы правительства, часть налогов, поступающих в центральный бюджет сегодня, после реформы местного самоуправления должна зачисляться и оставаться в местных бюджетах.

Кроме исполкомов областных советов, также планируется создание и исполкомов районных советов (*Ostannipodii.Com* (http://ostannipodii.com/ru/a/201403/yacenyuk_nastaivaet_na_likvidacii_oblastnyh_gosadministraciy-110002945)). – 2014. – 26.03).

Партия регионов предлагает созвать Конституционную Ассамблею, в рамках пропорционального представительства от территорий, чтобы она отработала механизм Конституции, который бы консенсусом был принят всеми территориями. Такое мнение на согласительном совете лидеров фракций и председателей комитетов выразил председатель фракции Партии регионов А. Ефремов.

«Мы должны остановиться в своих радикальных действиях и послушать всех людей в государстве, все их предложения и устроить свою жизнь таким образом, чтобы жить в государстве было удобно не только кому-то одному, а всем людям, которые бы жили в государстве... Если нам не удастся это сделать, будет очень плохо», – заявил А. Ефремов.

Напомним, ранее председатель фракции Партии регионов А. Ефремов заявлял, что представители его фракции будут участвовать в наработке изменений к Конституции. Новый вариант Основного закона может быть принят не ранее сентября 2014 г. (*Взгляд* (<http://vz.ua/news/30729-efremov-ukraine-nuzhna-novaya-konstitutsiya>)). – 2014. – 24.03).

Новая Конституция должна предусматривать право областных и районных советов создавать исполнительные

комитеты, которые на 3/4 примут функции государственных администраций, написал нардеп В. Балога на своей странице в Facebook.

По его мнению, у В. Януковича были проблемы с Западной Украиной из-за того, что он постоянно присылал туда своих губернаторов. «То же и сейчас. Если Киев будет действовать теми же методами, неприятие на Востоке и Юге, и не только там, гарантировано», – написал В. Балога.

По его мнению, сейчас перед правительством стоит задача не дать развалить страну. И поэтому нужно децентрализовать власть и финансы. «А это значит, что новая Конституция должна предусматривать право областных и районных советов создавать исполнительные комитеты, которые на 3/4 примут функции государственных администраций. А за губернаторами оставить только те функции, которые предусмотрены действующей редакцией Конституции – надзора и контроля за исполнением законов на соответствующей территории. И не более», – подчеркнул он.

По мнению нардепа, от этого выиграют не только местные власти, но и все государство, которое получит логические, цивилизованные механизмы государственного управления.

В заключении он добавил, что «ничего не мешает применять такой подход, не дожидаясь изменений в Конституцию. Кадровую политику в регионах уже сейчас можно и нужно проводить с учетом этих принципов: назначать губернаторов, которых облсоветы своими решениями будут рекомендовать центру. Поскольку речь идет не о том, кто кому подчиняется и какого размера должность кому достанется, а о том, как не дать развалиться стране» (*Ua-Reporter* (<http://ua-reporter.com/novosti/148289>). – 2014. – 4.03).

Премьер-министр Республики Подкарпатская Русь (Украина), координатор сетевого русинского движения П. Гецко обратился с открытым обращением к президенту РФ В. Путину.

«Мы всегда чтим очень высокий уровень цивилизационных ценностей (образование, наука, занятость, стабильность и социальные блага для русинов), которые были принесены братским русским народом в Подкарпатскую Русь с осени 1944 г. и уничтожены в Украине за последние 22 года. Экстренность этого обращения вызвана незаконным захватом власти националистами Галиции и в прилегающих к Закарпатья областях. В настоящее время над Закарпатьем, как последним западным оплотом русского мира, нависла опасность беспредела галицких националистов. Депутаты Закарпатского областного совета, купленные кланом прогалицких нацистов Балог, проголосовали 29 января 2014 г. за упразднение законной власти Украины в Закарпатской области. Официально действующая украинская власть и Конституция Украины с 29 января 2014 г. перестала существовать под Карпатами и автоматически вступает в силу неуничтожимый автономный статус Подкарпатской Руси. Очевидно, что власть в Закарпатье захвачена насильственно под вывеской “несения демократических европейских ценностей и преобразований”», – говорится, в частности, в письме.

«Началась гуманитарная катастрофа для русинского народа и всех жителей Закарпатья от рук галицких нацистов и местных коллаборационистов. Захватчиками официально все государственные органы правопорядка подчинены ими созданной так называемой неконституционной народной раде Закарпатья. Назревает возможная новая трагедия с массовым уничтожением русинов, как это случилось 100 лет назад в австрийских концентрационных лагерях смерти в 1914 г. (Терезин, Талергоф) и в 1939 г. (лагерь Думен близ Рахова). Подкарпатская Русь – земля, где сконцентрировано управление энергетическими узлами Российской Федерации и Украины, насильственным путем перешла под управление клана Балог и их приспешников из Галиции. В этой ситуации правительство Подкарпатской Руси, русинская общественность просит президента РФ в духе братских договоренностей с Украиной (которой сегодня по причине разрушения ее галицкими нацистами почти нет) произвести

миротворческую операцию на краткий период для возобновления досоветского статуса Республики Подкарпатская Русь.

Сегодня русины края не хотят входить в состав такой Украины, где назревают галицкие нацистские беспорядки, угрожающие русинам этническими чистками. Мы, русины, как и все жители Закарпатья, имеем все международные правовые основания обратиться к вам, господин президент, для признания восстановленной государственности Республики Подкарпатская Русь, проведения на это время миротворческой операции и нейтрализации галицкого нацизма в Закарпатье. Миротворческая роль России в мире четко проявилась при решении сирийского кризиса», – сообщается в письме (*Бизнес газета* (<http://www.business-gazeta.ru/article/100398>). – 2014. – 26.03).

В Україні мають наміри ввести обов'язкове медичне страхування, передати значну частину контролю над медициною від міністерства на місця, впровадити контрактні відносини з медперсоналом і навіть скасувати гарантовану безкоштовну медицину на рівні Конституції. Про це заявив новий міністр охорони здоров'я О. Мусій, передає «Корреспондент».

«Безкоштовної системи охорони здоров'я ніде немає і бути не може. Вона може бути без оплати з кишені людини за рахунок або бюджету, або фонду медичного страхування, який мав би існувати в державі», – сказав глава відомства. При цьому О. Мусій запевнив, що МОЗ намагатиметься провести реформу максимально ефективно і безболісно. Він визнає, що країна все-таки до цього ще не готова через недосконалу систему оподаткування і через те, що істотна частина економіки перебуває в тіні. Однак і затягувати з розв'язанням проблеми більше не можна, вважає О. Мусій. Він повідомив, що найближчим часом буде запропоновано законопроект про обов'язкове медстрахування в Україні з відстрочкою його набрання чинності. Водночас найбільш серйозною заявою глави МОЗ стала підтримка

перегляду ст. 49 Конституції, що гарантує українцям безкоштовну медицину. В Україні через впровадження сімейної медицини лікарі мають стати докторами Хаусами. Крім того, за словами міністра, він швидше підтримує наміри колишньої влади в галузі охорони здоров'я, але має безліч питань до методів упровадження реформи. У першу чергу це стосується корупції. У зв'язку з цим О. Мусій уже оголосив про плани проведення повної перевірки здравниць. Також міністр має намір переглянути систему медичної освіти в Україні та продовжити практику впровадження сімейної медицини, яку вже почали впроваджувати в країні.

Тим часом експерти побоюються, що під гарними намірами і гучними обіцянками «може ховатися неправильна мета». «Схоже, що і нинішня реформа охорони здоров'я спрямована в більший мірі на економію коштів, а не на поліпшення якості надаваних послуг», – заявив М. Величко, директор Центру особистих видів страхування СК «Allianz Україна». «Чи ми робимо цю реформу заради реформи? Або ми робимо цю реформу заради того, щоб зменшити смертність? Так от, якщо міністр приходить на свою посаду, він повинен чітко розуміти механізм впливу на ці показники та нести відповідальність за їхнє зниження», – резюмувала заслужений лікар України і лідер Медичної сотні Майдану О. Богомолець **(TCH** **(<http://tsn.ua/groshi/ukrayincyam-hochut-skasuvati-bezkoshtovnu-medycinu-i-vvesti-obov-yazkove-strahuvannya-342376.html>)). – 2014. – 28.03).**

УДАР пропонує внести зміни до законодавства про позбавлення депутатів мандатів за прогули. Про це сказав народний депутат від УДАРу С. Каплін під час пленарного засідання Верховної Ради.

С. Каплін зазначив, що відповідно до Трудового кодексу працівник може бути звільнений, якщо він протягом 3 год був відсутній на роботі. «Є окремі народні депутати, які протягом всієї роботи парламенту

цього скликання у сесійній залі були один-два рази. Тому УДАР підготував зміни до Конституції, закон про статус народного депутата, зміни до Регламенту ВР, відповідно до яких народний депутат після п'яти пропущених засідань протягом сесії без поважних причин позбавляється депутатського мандата», – сказав С. Каплін.

Він звернувся до Голови Верховної Ради Турчинова з вимогою видати підписні листи для збору підписів депутатів під відповідними змінами до Конституції. «Ми покладемо край ігноруванню роботи Верховної Ради», – зазначив С. Каплін.

«Ударівець» зазначив, що після виборів Президента необхідно оголошувати дострокові вибори до парламенту. «Нехай виборці зроблять свої висновки і дадуть оцінку сотням депутатів, які не ходять на роботу і позбавляють можливості парламент проводити реформи», – підкреслив С. Каплін (*Finance.Ua* (<http://news.finance.ua/ua/~1/2014/03/28/322426>)). – 2014. – 28.03).

Новая Конституция Крыма будет готова до 13 апреля. Об этом 2 апреля на брифинге сообщил председатель самопровозглашенного Государственного совета Крыма В. Константинов, передает «Крыминформ».

По его словам, сейчас комиссия Госсовета по подготовке новой Конституции адаптирует ее к закону Российской Федерации. «Основные концептуальные моменты уже определены. Эту базу мы сейчас адаптируем под российское законодательство», – сообщил В. Константинов (*РБК-Україна* (<http://conflict.rbc.ua/rus/novaya-konstitutsiya-kryma-budet-gotova-do-13-aprelya---konstantinov-02042014130700>)). – 2014. – 2.04).

Россия активно продолжает процесс аннексии Крыма. Очередной этап, который проводит Кремль, – создание новой Конституции полуострова. Понятно, что написана она будет под

диктовку Москвы и полностью адаптирована к российскому законодательству.

На днях глава Конституционной комиссии Крыма, первый вице-спикер Государственного совета Крыма Г. Иоффе в интервью газете «Коммерсант» рассказал о готовящихся изменениях. По его словам, авторы новой редакции Основного закона Крыма «изучили все конституции субъектов федерации (Российской. – Ред.), сгруппировали их по разным категориям и посмотрели, что подходит Крыму, а что – нет».

Что же получают крымчане?

Во-первых, на полуострове будет введена должность главы Республики (он же – глава правительства), который обладает широкими полномочиями: предлагает на рассмотрение местного парламента кандидатов на посты в правительстве и может досрочно прекращать полномочия самого парламента, если сочтет нужным. «У нас нет парламентских республик в составе Российской Федерации. У нас во главе каждого субъекта федерации стоит конкретный человек. Этот конкретный человек должен быть либо избран всенародным голосованием, но в некоторых случаях его избирает местный парламент по представлению президента России», – сказал по этому поводу российский политик Л. Гозман.

Он же уверен, что населению Крыма не стоит питать иллюзий по поводу суверенитета и свободы решений в экономических, политических или любых других вопросах. Жизнью полуострова отныне будет полностью управлять Кремль.

Во-вторых, никакого всенародного голосования по избранию главы Республики в Крыму не будет. Глава Республики будет избираться тайным голосованием в местном парламенте по представлению, понятно, президента России. «Многие склоняются к тому, чтобы избирать его (главу Республики) в парламенте», – сказал Г. Иоффе. О праве крымского народа определять своих руководителей никто не вспоминает. Да и сами крымчане, похоже, пока не замечают таких нюансов, которые вершатся у них под носом. Между тем, в случае

принятия новой Конституции Крыма жители полуострова не будут иметь возможности повлиять на выбор главного руководителя Республики.

Таким образом, Крым может стать вровень с тремя северокавказскими республиками РФ: Дагестаном, Северной Осетией и Ингушетией, поскольку проект Конституции Крыма совпадает с тем вариантом, который действует в этих субъектах Северного Кавказа. Там, в достаточно «проблемных» регионах, главу субъекта федерации депутаты «выбирают» исключительно по представлению В. Путина.

«На Кавказе обоснованием для такой модели являются национальные традиции и сложная национальная обстановка внутри кавказских республик. Никаких подобных национально-культурных традиций у населения Крыма нет. Мне не очень понятно, почему нужно вводить такие странные какие-то правила для них», – отметил все тот же Л. Гозман.

Однако в части российского экспертного сообщества также бытует мнение, что с учетом нынешней ситуации в Крыму и вокруг него, возможно, именно такие правовые механизмы отражают определенное недоверие центральной власти к «крымской вольнице».

Директор политологического центра «Север – юг» А. Власов считает, что в Крыму и без того острая ситуация из-за проблем в отношениях между Россией и Украиной. И решение предусмотреть в Конституции выборы главы Республики Крыма через местный парламент является способом «избежать дополнительных стрессов в Крыму». «Для Украины, Казахстана, Армении или какой-то другой из стран постсоветского пространства любая ситуация прямых выборов – это стресс. Поэтому я думаю, что здесь как раз желание избежать дополнительных стрессов в Крыму и вокруг Крыма, дать возможность решить вопрос выборов в более, что ли, управляемом ключе», – подчеркнул А. Власов.

Стоит напомнить, что такой «управляемый ключ» уже сработал однажды в Крыму, когда С. Аксенов «был избран» на пост премьер-министра Крыма «в парламенте» автономии в нарушение

всех законов как Крыма, так и Украины. Кремль апробировал этот механизм приведения к власти на полуострове своего человека, а теперь пытается его узаконить на уровне новой Конституции. Кстати, одним из аргументов в пользу новой схемы кремлевские аналитики называют тот факт, что народ Крыма никак не отреагировал против кремлевской эквилибристики с незаконным, по украинским меркам, назначением С. Аксенова. Аргументация удивительная, если вспомнить российских вооруженных «статистов», присутствие которых по определению свело на нет любую реакцию со стороны населения полуострова на бесцеремонные действия России.

Но Л. Гозман обратил внимание еще на одну очень существенную деталь. Он утверждает: если Крым пойдет путем управления северокавказских республик, этот путь будет не слишком радостным для жителей полуострова. «Кавказская модель управления включает в себя огромный элемент криминальности. В этом смысле, если Крым пойдет этим путем, это будет, конечно, печально. Хотя с учетом того, кто там сейчас начальник (речь идет об Аксенове. – Ред.), в общем-то, и естественно», – отмечает Л. Гозман.

Как заявили представители Крымской конституционной комиссии, документ может быть принят на специальной сессии крымского парламента до 10 апреля. Но уже известно, что проект новой конституции Крыма не будет выноситься на общекрымский референдум. По словам Г. Иоффе, вполне достаточно, чтобы документ обсудили в экспертном сообществе. «Обсуждение Конституции народом – это, на мой взгляд, псевдодемократия, это такой совок... 99 % граждан не обязаны вообще понимать правовой язык. Людям все это разъяснить, конечно же, нужно, но простым, доходчивым языком», – считает Г. Иоффе.

Вот вам, дорогие крымчане, новая Конституция, вот вам и глава Республики. У вас объявили Россию. А в России, как известно, Москва сама расставляет местных руководителей. Добро пожаловать в «управляемую демократию»

(Укрінформ)

http://www.ukrinform.ua/rus/news/konstitutsiya_bez_prava_ili_dobro_pogalovat_krim_1620816). – 2014. – 4.04).

ЭКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

8 апреля 2014 г., вторник, в пресс - центре информационно-аналитического агентства «Главком» прошла пресс-конференция на тему: «Конституционная реформа: взгляд профессионального сообщества».

Приглашенные гости: И. Колишук, председатель правления Центра политико-правовых реформ, Н. Козюбра, судья Конституционного Суда Украины в отставке, автор ряда научных работ по вопросам теории государства и права и конституционного права, принимал участие в разработке проектов Декларации о государственном суверенитете Украины, Конституции Украины, других законопроектов.

Участники пресс-конференции рассказали, почему тормозится принятие конституционной реформы, какие изменения должна претерпеть Конституция с точки зрения конституционалистов, почему «молчит» специальная комиссия, и по какому варианту конституции должны состояться выборы президента **(Главком <http://glavcom.ua/pressroom/1170.html>). – 2014. – 8.04).**

(Детальніше про захід дізнавайтесь з наступного випуску)

Звернення щодо конституційної реформи в Україні до Верховної Ради України та громадянського суспільства науковців-конституціоналістів і громадських експертів

Ми, науковці-конституціоналісти та громадські експерти, не можемо залишатися осторонь процесу конституційної реформи, підготовка якої розпочалася в Україні, і вважаємо за необхідне звернутися із таким.

Ми переконані, що Україні потрібна конституційна реформа.

По-перше, це обумовлено необхідністю відновити легітимність Конституції. Чинний на сьогодні текст Конституції є результатом ряду рішень, деякі з яких були прийняті з порушеннями процедури конституційних змін.

По-друге, враховуючи досвід дії Конституції та теперішню політичну ситуацію в Україні, є нагальною потреба вдосконалення конституційних положень, принаймні у трьох напрямках:

- встановлення механізму державної влади, який би унеможлиблював узурпацію влади будь-ким з вищих посадових осіб держави, і при цьому б забезпечував єдність державної політики. У Конституції потрібно належним чином втілити модель змішаної республіки. Це означає, що Кабінет Міністрів має цілісно формуватися парламентським шляхом і бути відповідальним лише перед Верховною

Радою, водночас Президент має обиратися всенародно і бути наділеним вагомими повноваженнями;

- забезпечення конституційних гарантій незалежності і професійності суддів і справедливого правосуддя. Для цього необхідно, насамперед, змінити порядок формування Вищої ради юстиції та порядок призначення суддів на посади, запровадити кваліфікаційний добір кандидатів у судді Конституційного Суду, привести статус прокуратури у відповідність до європейських стандартів і внести деякі інші зміни;

- закладення конституційних основ для реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. Повноваження щодо питань, які можливо та необхідно вирішувати на місцевому рівні, потрібно передати до компетенції фінансово- та ресурсоспроможних органів місцевого самоврядування. Місцеві державні адміністрації не повинні бути виконавчими органами рад, але мають здійснювати нагляд за дотриманням законів органами місцевого самоврядування.

Ми наголошуємо на тому, що зміни до розд. I, III та XIII Конституції на сьогодні є недоцільними.

Ми вважаємо, що метою конституційної реформи є відновлення авторитету і юридичної цілісності Конституції, задля утвердження верховенства права та ефективного функціонування влади. Це залежить не лише від змісту конституційних змін, а й від способу здійснення реформи.

Процес конституційної реформи має викликати довіру в суспільства. Такої довіри не варто очікувати, якщо процес реформи справлятиме враження закритої від суспільства домовленості політиків.

Конституційна реформа має проводитися прозоро та відкрито, а також професійно та в інтересах суспільства. Тому вона має готуватися політично незаангажованими фахівцями за участі політиків, а не навпаки.

Ми впевнені, що з підготовкою конституційної реформи не можна зволікати. Для розвитку Української держави необхідна Конституція,

яка має суспільний авторитет, обмежує свавілля влади та забезпечує її служіння народу.

Законопроект про внесення змін до Конституції повинен бути підготовлений до президентських виборів в Україні 25 травня ц. р., щоб суспільство було свідомим того, які повноваження отримає майбутній Президент, а кандидати на пост глави держави публічно взяли зобов'язання визнати такий обсяг повноважень у разі свого обрання. Це запобігатиме спробам маніпулювати конституційною реформою залежно від результатів президентських виборів.

З огляду на це і відчуючи професійну та громадянську відповідальність, зобов'язуємось підготувати в найкоротші строки пропозиції щодо проекту закону про внесення змін до Конституції України та представити його Верховній Раді України та всьому суспільству. При цьому ми готові до відкритої співпраці з усіма учасниками конституційного процесу.

Звернення підписали:

Бориславська О. М., доцент кафедри конституційного права юридичного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка, к. ю. н.

Василенко В. А., професор Національного університету «Києво-Могилянська академія», д. ю. н.

Головатий С. П., член Міжнародної асоціації конституційного права, д. ю. н.

Ключковський Ю. Б., президент Інституту виборчого права.

Кириченко Ю. М., керівник проектів з конституційного права Центру політико-правових реформ.

Когут І. О., голова ради Лабораторії законодавчих ініціатив.

Козюбра М. І., завідувач кафедри загальнотеоретичних та державно-правових наук Національного університету «Києво-Могилянська академія», д. ю. н.

Колесник В. П., професор кафедри конституційного права Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, д. ю. н.

Коліушко І. Б., голова правління Центру політико-правових реформ.

Конончук С., експерт з конституційного права Українського незалежного центру політичних досліджень.

Мелешевич А. А., декан факультету правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Петришин О. В., перший віце-президент Національної академії правових наук України, д. ю. н.

Сироїд О., директор Правничої фундації.

Ткачук А. Ф., директор з науки та розвитку Інституту громадянського суспільства (ЦППР
(<http://www.pravo.org.ua/politicreformandconstitutionslaw/2011-12-14-18-24-53/1628-zvernennia-shchodo-konstytutsiinoi-reformy-v-ukraini.html>)). – 2014. – 1.04).

Пропозиції щодо Конституційної комісії Центру політико-правових реформ

Експерти центру вважають, що конституційна реформа є справою всього суспільства. Проект конституційних змін має готуватися провідними фахівцями в цій сфері, прозоро та з урахуванням результатів широкої суспільної дискусії. Для цього ЦППР було підготовлено проект постанови про Конституційну комісію, який не було враховано політиками.

4 березня ВР ухвалила Постанову «Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України». На жаль, склад комісії не дає підстав для впевненості в професійному та незаангажованому проведенні конституційної реформи.

Пропонуємо Вашій увазі проект постанови, який варто взяти за основу консолідованій громадськості та правникам, у справі змагання

за конституційну реформу, спрямовану на закладення основ для справедливої правової системи.

Проект від 03.03.2014 р.

П О С Т А Н О В А ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Про утворення Конституційної комісії

Порушення процедури внесення змін до зміни Конституції України у грудні 2004 р. та у вересні 2010 р. поставили під сумнів легітимність Конституції України. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) і Парламентська асамблея Ради Європи неодноразово зазначали про порушення питань демократичної легітимності Конституції України та принципу верховенства права, зокрема у своїх висновках «Щодо змін до Конституції України прийнятих 8 грудня 2004 року» від 13 червня 2005 р., «Про конституційну ситуацію в Україні» від 17 грудня 2010 р. та, відповідно, рекомендували Україні провести комплексну конституційну реформу згідно з порядком, встановленим Конституцією України.

Підписана з метою виходу з суспільно-політичної кризи Угода про врегулювання кризи в Україні між Президентом України та лідерами опозиції від 21 лютого 2014 р. (пункт 2), політичні рішення Верховної Ради України від 21 лютого 2014 р. № 742-VII та від 22 лютого 2014 р. № 750-VII відновили чинність положень Конституції України, прийнятої на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV, від 1 лютого 2011 р. № 2952-VI, від 19 вересня 2013 р. № 586-VII, а також постановили, що для відновлення конституційного правопорядку в Україні необхідно провести конституційну реформу у порядку, встановленому розділом XIII Конституції України «Про внесення змін до Конституції України» та завершити її до вересня 2014 р.

У зв'язку з цим Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Утворити Конституційну комісію – робочу групу для підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України.

2. Затвердити склад Конституційної комісії згідно з Додатком.

3. Обрати співголовами Конституційної комісії народного депутата України _____ та представника громадськості _____.

4. Конституційній комісії підготувати законопроект про внесення змін до Конституції України з урахуванням рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія), проекту Концепції внесення змін до Конституції України, розробленого робочою групою Конституційної Асамблеї при Президентові України (станом на 21 листопада 2013 р.) та пропозицій політичних партій, представлених у Верховній Раді України, наукових установ і аналітичних центрів, які досліджують питання українського конституціоналізму.

5. Конституційній комісії внести розроблений законопроект про внесення змін до Конституції України на розгляд Верховної Ради України не пізніше 25 травня 2014 р. (варіант: двох місяців з моменту набрання чинності цією Постановою).

6. У своїй діяльності Конституційна комісія має дотримуватися принципів верховенства права, науковості, прозорості, відкритості та гласності, колегіальності та незалежності у прийнятті рішень.

7. Покласти на Конституційну комісію функцію головного комітету з підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України та супроводження його розгляду Верховною Радою України.

8. Організаційне, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення діяльності Конституційної комісії покласти на апарат Верховної Ради України.

Голова Верховної Ради України О. Турчинов
Додаток до Постанови Верховної Ради України
СКЛАД

Конституційної комісії

1. Турчинов О. В. – Голова Верховної Ради України

Представники депутатських фракцій та груп (по 1 народному депутату України):

2. _____ – фракція Партії регіонів

3. _____ – фракція Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина»

4. _____ – фракція політичної партії «УДАР»
5. _____ – фракція Всеукраїнського об'єднання «Свобода»
6. _____ – фракція Комуністичної партії України
7. _____ – група «Економічний розвиток»
8. _____ – група «Суверенна європейська Україна»

Представники фахового середовища (більшість від загального складу комісії):

9. Буткевич В. Г. – суддя Європейського суду з прав людини у відставці, доктор юридичних наук, професор.

10. Головатий С. П. – член-кореспондент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, член Міжнародної асоціації конституційного права.

11. Ємельянова І. – перший заступник міністра юстиції України.

12. Козюбра М. І. – завідувач кафедри загальнотеоретичних та державно-правових наук Національного університету «Києво-Могилянська академія», суддя Конституційного Суду України у відставці, член-кореспондент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор.

13. Коліушко І. Б. – голова правління громадської організації «Центр політико-правових реформ».

14. Мусіяка В. Л. – президент Всеукраїнського благодійного фонду «Громадська енергія», кандидат юридичних наук, професор.

15. Оніщук М. В. – ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук.

16. Ставнійчук М. І. – радник Президента України, кандидат юридичних наук.

17. Тацій В. Я. – президент Національної академії правових наук України, академік Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор.

18. Теплюк М. О. – заступник керівника апарату Верховної Ради України, керівник Головного юридичного управління, кандидат юридичних наук.

19. Ткачук А. Ф. – науковий директор Інституту громадянського суспільства.

20. Шаповал В. М. – суддя Конституційного Суду України у відставці, член-кореспондент НАН України, доктор юридичних наук, професор.

21. Шемшученко Ю. С. – директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, академік Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор **(ЦППР** (<http://www.pravo.org.ua/politicreformandconstitutionslaw/2011-12-14-18-24-53/1598-propozytsii-tsppr-shchodo-konstytutsiinoi-komisii.html>)). – 2014. – 10.03).

Проект закону Харківської правозахисної групи від 27.03.2014 р.

Закон України «Про люстрацію в Україні»

Цей закон визначає підстави та процедуру проведення люстрації в Україні з метою захисту демократії, прав людини та основоположних свобод.

Розділ І. Загальні положення

Стаття 1. Люстрація.

1. Люстрація – тимчасове обмеження права займати визначені цим законом посади в органах державної влади та місцевого самоврядування відповідно до встановлених критеріїв та процедури.

Стаття 2. Дія закону.

1. Цей закон поширюється на осіб, що займають чи претендують займати наступні посади:

- 1) Народного депутата України, сільського, міського голови та депутатів місцевих рад;
- 2) Прем'єр-міністра України та членів Кабінету Міністрів України;
- 3) Першу, другу та третю категорію посад державних службовців та прирівняних до них посад, включно з посадами старшого та вищого начальницького складу;
- 4) Судді;
- 5) Члена виборчої комісії;
- 6) Члена Вищої ради юстиції;
- 7) Члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Стаття 3. Критерії люстрації

1. Відповідно до цього закону люстрація застосовується за наявності таких обставин:

1) Приналежність до керівництва центральних комітетів КПРС, КПУ та інших союзних республік СРСР, обласних комітетів Комуністичної партії радянського союзу (КПРС), Комуністичної партії України (КПУ) та інших союзних республік СРСР, Центрального комітету ЛКСМУ та інших союзних республік СРСР, обласних комітетів Ленінської комуністичної спілки молоді України (ЛКСМУ) та інших союзних республік СРСР до 19 серпня 1991 р.;

2) Служба в КДБ СРСР, КДБ УРСР, КДБ інших союзних республік СРСР у якості штатного працівника чи негласного агента;

3) Співпраця зі спецслужбами інших країн у формі негласного агента або таємного штатного працівника;

4) Співпраця зі Службою безпеки України у формі негласного агента або таємного штатного працівника за винятком випадків розслідування злочинів відповідно до законодавства;

5) Зайняття в період з 15 грудня 2000 р. до 23 січня 2005 р. та з 1 квітня 2010 р. до 1 квітня 2014 р. наступних посад:

а) Президента України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України;

б) Генерального прокурора України, заступника Генерального прокурора України;

в) Голови Служби безпеки України, заступника голови служби безпеки України, начальника підрозділів Центрального управління Служби безпеки України, начальника регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України;

г) Заступники міністра МВС, начальники головних управлінь, управлінь Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті, начальники районних, районних у містах, міських, лінійних управлінь (відділів) головних управлінь, управлінь Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, командира, заступника командира військової частини спеціального призначення внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ, командира полку та його заступників, командира батальйону та його заступників підрозділу особливого призначення «Беркут»;

д) Члена Центральної виборчої комісії;

е) Члена Вищої ради юстиції України;

ж) Члена Вищої кваліфікації Кваліфікаційної комісії суддів України;

з) Голови Конституційного Суду України, Голови Верховного Суду України, голів вищих спеціалізованих судів та їхніх заступників, голови Апеляційного суду міста Києва та його заступники, голови Печерського районного суду та його заступників, голови Київського апеляційного адміністративного суду України та його заступника, голови Окружного адміністративного суду міста Києва;

и) Члена Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України;

к) Інших посад, що відносяться до першої категорії посад державних службовців.

б) Вчинення наступних дій під час перебування на посаді: Президента України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, першої, другої та третьої категорії посад державних службовців та прирівняних до них посад, посад старшого та вищого начальницького складу, судді, народного депутата, сільського, міського голови та депутатів місцевих рад та вчинення наступних дій:

а) Організація чи участь у фальсифікації виборів Президента України 2004 року;

б) Організація чи участь у фальсифікації результатів виборів народних депутатів у 2012 р. на виборчих дільницях № 94, 132, 194, 197 та 223;

в) Організація чи участь у забороні чи перешкодженню мирним зібранням в період з 1 квітня 2010 р. до 22 лютого 2014 р.;

г) Організація та участь у переслідуванні осіб за їхню політичну та громадську діяльність в період з 15 грудня 2000 р. до 23 січня 2005 р. та з 1 квітня 2010 р. до 1 квітня 2014 р. шляхом свавільних затримань і арештів, порушенні кримінальних проваджень, проведенні слідчих та оперативних дій, примушення до відчуження майна;

д) Організація та вчинення дій, що призвели до втрат державного та місцевого бюджетів у сумі понад 1 млн грн;

е) Дія чи бездіяльність, що призвели до порушення прав людини та основоположних свобод, визнаних рішенням Європейського суду з прав людини, Комітетом ООН з прав людини та іншими міжнародними органами.

2. Обставини, визначені в пункті 6 частини першої цієї статті, підтверджуються виключно рішенням суду, що встановлює відповідний факт, або іншими документами.

3. Відсутність обставин, визначених у частині першій цієї статті, є необхідною вимогою для зайняття посад, визначених у статті другій цього закону.

Стаття 4. Особливості люстрації суддів.

1. Обов'язкова перевірка наявності обставин для люстрації суддів здійснюється на етапі призначення судді вперше під час добору кандидатів на посаду судді або перед обранням судді безстроково. Обов'язкова перевірка обставин для люстрації суддів Конституційного Суду здійснюється перед їх призначенням.

2. Суддям, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації, забороняється займати адміністративні посади в судах.

3. Суддям, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації, забороняється бути суддею Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів та апеляційних судів.

Стаття 5. Строк люстрації

1. У випадку встановлення недостовірності декларації про люстрацію особі забороняється займати посади, визначені в статті другій цього закону, строком від трьох до десяти років.

2. Конкретний строк заборони встановлюється рішенням Люстраційного комітету індивідуально в залежності від тяжкості дій особи.

3. Встановлений строк люстрації не може бути зменшений чи переглянутий, окрім випадків встановлення судом неправдивості фактів, на яких ґрунтувалося рішення про визначення цього строку.

4. Строк люстрації діє з дня набрання чинності рішенням Люстраційного комітету.

Розділ II. Люстраційний комітет

Стаття 6. Правовий статус Люстраційного комітету

1. Державна політика у сфері люстрації здійснюється Люстраційним комітетом.

2. Люстраційний комітет – незалежний позавідомчий державний орган, що здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб.

3. Люстраційний комітет складається з одинадцяти осіб.

4. Люстраційний комітет має печатку із зображенням малого Державного Герба України та своїм найменуванням.

5. Місцезнаходженням Люстраційного комітету є столиця України – місто Київ.

6. Завдання Люстраційного комітету:

1) Здійснювати перевірку декларацій щодо відсутності обставин для люстрації;

2) Здійснювати попередню перевірку осіб щодо наявності обставин для люстрації перед зайняттям посад, визначених у статті другій цього закону;

3) Здійснювати збір, зберігання та обробку документів і інших матеріалів для підтвердження обставин для люстрації;

4) Ведення реєстру осіб, щодо яких застосована люстрація;

5) Консультаційна допомога та сприяння органам державної влади та місцевого самоврядування у відборі кадрів для зайняття відповідних посад.

Стаття 7. Вимоги до кандидатури члена Люстраційного комітету

1. На посаду члена Люстраційного комітету може бути висунутий громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, що має високі моральні якості та авторитет у суспільстві, володіє державною мовою.

2. Стосовно осіб, які претендують на зайняття посади члена Люстраційного комітету, за їхньою письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції».

3. Не можуть бути рекомендовані на посаду члена Люстраційного комітету громадяни:

1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;

2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків;

3) які мають не зняту чи не погашену судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;

4) мають громадянство інших країн;

5) які були членами політичних партій протягом останніх п'яти років або висувалися кандидатами у президенти України, народні депутати України, депутати місцевих рад, посад сільського чи міського голови протягом останніх п'яти років;

6) щодо яких наявні обставини для люстрації, визначених статтею третьою цього закону.

4. Член Люстраційного комітету не може мати представницького мандата, обіймати будь-які інші посади в органах державної влади, виконувати іншу оплачувану чи неоплачувану роботу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, громадських об'єднаннях, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, крім викладацької, наукової або іншої творчої діяльності. Він не може бути членом будь-якої політичної партії.

Стаття 8. Голова Люстраційного комітету

1. Керівництво Люстраційним комітетом здійснює голова Люстраційного комітету.

2. Голова Люстраційного комітету призначається Верховною Радою України за поданням Президента України строком на п'ять років.

Стаття 9. Процедура обрання членів Люстраційного комітету

1. Президент України та Верховна Рада України призначає по п'ять членів Люстраційного комітету за консультацією з головою Люстраційного комітету. Три з п'яти призначених членів Люстраційного комітету повинні мати вищу юридичну освіту та досвід роботи у галузі права не менше п'яти років.

2. Член Люстраційного комітету призначається на п'ять років.

Стаття 10. Присяга члена Люстраційного комітету

1. При вступі на посаду член Люстраційного комітету на пленарному засіданні Верховної Ради України складає присягу такого змісту: «Я, (ім'я та прізвище), заступаючи на посаду члена Люстраційного комітету, урочисто присягаю чесно, безсторонньо, неупереджено, незалежно та справедливо здійснювати люстрацію з метою захисту демократії, прав людини та основоположних свобод відповідно до принципу верховенства права, Конституції та законів України. Зобов'язуюся діяти незалежно, неупереджено та в інтересах людини і суспільства».

2. Повноваження члена Люстраційного комітету починаються з моменту складення присяги.

Стаття 11. Припинення повноважень члена Люстраційного комітету

1. Повноваження члена Люстраційного комітету припиняються у випадку:

- 1) його письмової відмови від подальшого виконання обов'язків;
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;
- 3) набрання законної сили рішенням суду про визнання його безвісно відсутнім або про оголошення його померлим;
- 4) завершення строку, на який його було призначено;
- 5) його смерті.

2. Верховна Рада України приймає рішення про звільнення з посади члена Люстраційного комітету до закінчення строку, на який його було обрано, у разі:

- 1) порушення присяги;
- 2) порушення вимог щодо несумісності діяльності відповідно до статті четвертої цього закону;
- 3) припинення громадянства України чи набуття громадянства іншої країни;
- 4) неспроможності протягом більше трьох місяців поспіль виконувати обов'язки через незадовільний стан здоров'я чи втрату працездатності.

Стаття 12. Гарантії забезпечення діяльності Люстраційного комітету

1. Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб у діяльність Люстраційного комітету забороняється.

2. Люстраційний комітет не зобов'язаний давати пояснення по суті справ, які закінчені або перебувають у його провадженні, за винятком випадків, визначених законом.

3. Член Люстраційного комітету користується правом недоторканності на весь час своїх повноважень. Він не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий, заарештований, підданий обшуку, а

також особистому огляду. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснено члену Люстраційного комітету лише Генеральним прокурором України.

4. Життя та здоров'я членів Люстраційного комітету підлягають обов'язковому державному страхуванню на випадок смерті, травми, каліцтва або захворювання, одержаних під час виконання ними службових обов'язків. Порядок та умови страхування встановлюються Кабінетом Міністрів України.

5. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, посадові та службові особи, до яких звернувся Люстраційний комітет, зобов'язані співпрацювати з ним і надавати йому необхідну допомогу, зокрема:

1) забезпечувати доступ до матеріалів і документів, у тому числі відповідно до законодавства про охорону державної та службової таємниць;

2) надавати інформацію і давати пояснення стосовно фактичної і правової підстави своїх дій та рішень.

Стаття 13. Організація діяльності Люстраційного комітету

1. Для забезпечення діяльності Люстраційного комітету утворюється Секретаріат. Структура Секретаріату, розподіл обов'язків та інші питання щодо організації його роботи регулюються Положенням про Секретаріат Люстраційного комітету, що затверджується на засіданні Люстраційного комітету.

Стаття 14. Порядок фінансування діяльності Люстраційного комітету

1. Фінансування діяльності Люстраційного комітету провадиться за рахунок Державного бюджету України та щорічно передбачається в ньому окремим рядком.

2. Люстраційний комітет розробляє, подає на затвердження Верховної Ради України та виконує кошторис своїх витрат.

3. Фінансова звітність подається Люстраційним комітетом у порядку, встановленому законодавством України.

4. Верховна Рада України і відповідні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування створюють необхідні умови для діяльності Люстраційного комітету та його Секретаріату.

Стаття 15. Повноваження Люстраційного комітету

1. Члени Люстраційного комітету для виконання своїх функцій мають право:

1) Доступу до документів, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, вилучати документи або отримувати їхні копії в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, громадських об'єднаннях, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться чи розглядаються в судах;

2) Отримувати від посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства усні та письмові пояснення щодо обставин, які перевіряються в люстраційному провадженні;

3) Бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях.

Стаття 16. Регламент Люстраційного комітету

1. Порядок організації та внутрішньої роботи Люстраційного комітету, що не врегульований цим законом, визначається Регламентом Люстраційного комітету, який за поданням голови або не менш як трьох членів Люстраційного комітету затверджується Люстраційним комітетом більшістю від його повного складу. Регламент Люстраційного комітету не може суперечити вимогам Конституції України, цього та інших законів України.

Стаття 17. Засідання Люстраційного комітету

1. Засідання Люстраційного комітету скликаються головою Люстраційного комітету або не менш як трьома його членами відповідно до Регламенту Люстраційного комітету.

2. Виключно на засіданнях Люстраційного комітету приймаються рішення:

1) про відкриття люстраційного провадження;

2) про визнання поданої декларації недостовірною та заборону займати посади, визначені у статті другій цього закону, протягом визначеного строку;

3) про закриття люстраційного провадження у випадку відсутності обставин для люстрації.

3. Засідання Люстраційного комітету є відкритими.

4. Розгляд люстраційних проваджень та винесення рішень за ними є закритими, якщо іншого неписьмово не вимагає особа, щодо якої відкрито люстраційне провадження.

5. Засідання Люстраційного комітету є правомочним, якщо на його засіданні є присутніми не менш ніж шість його членів.

6. Рішення Люстраційного комітету вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше шести членів Люстраційного комітету.

7. Рішення Люстраційного комітету підписується головою Люстраційного комітету протягом двох днів з дня його винесення й негайно видається особі, котрої воно стосується.

8. На засіданні Люстраційного комітету ведеться протокол, який протягом трьох днів після засідання підписує голова Люстраційного комітету.

9. Особа, щодо якої здійснюється люстраційне провадження, має право:

1) брати участь у засіданні Люстраційного комітету особисто або через свого представника;

2) бути повідомленою про засідання, де буде розглядатися питання щодо неї, за п'ять днів до засідання;

3) користуватися правовою допомогою;

4) надавати пояснення та докази, ознайомлюватися з доказами щодо неї;

5) інші права, передбачені цим та іншими законами України.

Стаття 18. Рішення Люстраційного комітету

1. За результатами розгляду та обговорення на засіданні Люстраційного комітету питання порядку денного комітет ухвалює рішення.

2. Рішення Люстраційного комітету повинно містити:

- 1) найменування Люстраційного комітету;
- 2) найменування рішення Люстраційного комітету;
- 3) дату та місце ухвалення рішення Люстраційного комітету, порядковий номер;
- 4) встановлені факти та підстави для ухвалення рішення Люстраційного комітету, а також акти законодавства України, наявності – рішення судових органів, якими керувався Люстраційний комітет при прийнятті рішення;
- 5) висновок комісії про достовірність чи недовідність поданої декларації про відсутність обставин для люстрації;
- 6) у разі встановлення недостовірності поданої декларації про відсутність обставин для люстрації, визначення строку заборони займати посади, визначені статтею другою цього закону.

3. Рішення Люстраційного комітету приймається на засіданні комітету відкритим голосуванням більшістю голосів від складу комітету.

4. Рішення Люстраційного комітету підписуються головою комітету, а у випадках його відсутності – головуючим на засіданні Люстраційного комітету.

5. Рішення Люстраційного комітету, прийняте в межах його повноважень, є обов'язковим для виконання.

Стаття 19. Архів Люстраційного комітету

1. Матеріали діяльності, матеріали люстраційних проваджень, оригінали рішень Люстраційного комітету зберігаються в архіві Люстраційного комітету безстроково.

2. Положення про архів Люстраційного комітету затверджується Люстраційний комітетом.

Розділ III. Процедура люстрації

Стаття 20. Декларація про відсутність обставин для люстрації

1. Кожна особа, що претендує на зайняття посади чи займає посаду, визначену статтею другою цього закону, зобов'язана подати декларацію щодо відсутності щодо неї обставин для люстрації.

2. Особа не може бути призначена чи обрана на посади, визначені в статті другій цього закону, без подання декларації про відсутність обставин для люстрації.

3. Зразок декларації про відсутність обставин для люстрації затверджує Люстраційний комітет.

Стаття 21. Добровільне визнання обставин для люстрації

1. У разі наявності обставин для люстрації, замість декларації про відсутність обставин для люстрації, особа може подати заяву про добровільне визнання обставин для люстрації. Заява про добровільне визнання обставин для люстрації не підлягає розголошенню й залишається таємною.

2. Заява про добровільне визнання обставин для люстрації подається одночасно із заявою про відставку чи звільнення із займаної посади за власним бажанням. На підставі цієї заяви особа повинна бути звільнена протягом п'яти днів.

3. У випадку подання заяви про добровільне визнання обставин для люстрації особі забороняється займати посади, визначені статтею другою цього закону, протягом п'яти років з дати подання такої заяви.

Стаття 22. Люстраційне провадження

1. За заявою осіб чи за власною ініціативою Люстраційний комітет може відкрити люстраційне провадження для перевірки декларації про відсутність обставин для люстрації.

2. Заява особи повинна містити її ім'я, поштова адресу, номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є, перелік обставин, визначених статтею третьою цього закону, а також докази таких обставин. Анонімні заяви не розглядаються.

3. З моменту відкриття люстраційного провадження Люстраційний комітет може здійснювати збирання інформації про особу щодо наявності обставин для люстрації.

4. На підставі зібраних доказів Люстраційний комітет виносить рішення:

1) Про визнання поданої декларації недостовірною та заборону займати посади, визначені у статті другій цього закону, протягом визначеного строку;

2) Про закриття люстраційного провадження у випадку відсутності обставин для люстрації.

5. Рішення Люстраційного комітету має містити встановлені та підтверджені доказами обставини для люстрації.

6. На підставі рішення Люстраційного комітету про встановлення обставин для люстрації особа повинна бути звільнена з посади протягом п'яти днів.

7. Рішення Люстраційного комітету набуває чинності з дня спливу строку для його судового оскарження, а в разі оскарження – з моменту набрання чинності судовим рішенням.

Стаття 23. Оскарження рішення Люстраційного комітету

1. Рішення Люстраційного комітету може бути оскаржено особою, щодо якої воно прийнято, до Київського апеляційного адміністративного суду в десятиденний строк.

2. Оскарження рішення Люстраційного комітету в судовому порядку призупиняє його дію.

Стаття 24. Особливості розгляду адміністративних справ про люстрацію

1. Позовна заява, яка надійшла після закінчення строку, визначеного частиною першою цієї статті, має бути повернена позивачу без розгляду. Цей строк не може бути поновлено.

2. Про відкриття провадження у справі, дату, час та місце розгляду справи суд негайно повідомляє позивача та Люстраційний комітет. Судові виклики і повідомлення осіб здійснюються виключно рекомендованою кореспонденцією (листом, телеграмою), кур'єром із зворотною розпискою за адресами, вказаними цими особами або зазначених у процесуальних документах поданих до суду.

3. Суд вирішує адміністративну справу про люстрацію протягом десяти днів після відкриття провадження.

4. У випадку доведення достовірності декларації про відсутність обставин для люстрації суд скасовує рішення Люстраційного комітету.

5. Апеляційна скарга на рішення Київського апеляційного адміністративного суду може бути подана до Вищого адміністративного суду України протягом десяти днів після його проголошення або вручення копії.

6. Вищий адміністративний суд України розглядає апеляційну скаргу протягом десяти днів.

7. Рішення Вищого адміністративного суду України є остаточним й оскарженню не підлягає.

8. Розгляд справи в Київському апеляційному адміністративному суді та Вищому адміністративному суді України в закритому судовому засіданні, якщо про інше не подано клопотання зі сторони особи, щодо якої воно стосується.

Стаття 25. Порядок виконання рішення Люстраційного комітету

1. У випадку прийняття рішення Люстраційного комітету про визнання недостовірною декларації про відсутність обставин для люстрації, особа має бути звільнена із займаної посади протягом п'яти днів з дня набрання чинності цим рішенням.

2. У випадку, коли особа займає виборну посаду, особа має бути звільнена протягом тридцяти днів з оголошенням нових виборів.

3. При набутті статусу кандидата на посаду або перед призначенням особи на посади, визначені в статті другій цього закону, здійснюється перевірка особи в Реєстрі осіб, щодо яких здійснено люстрацію. У випадку заборони на зайняття цих посад, особі відмовляється у статусі кандидата на посаду чи відмовляється у призначенні на посаду у зв'язку з порушенням вимог до відповідної посади.

Стаття 26. Реєстр осіб, щодо яких здійснено люстрацію

1. Люстраційний комітет веде реєстр осіб, щодо яких встановлено обставини для люстрації й застосовано обмеження права займати посади в органах влади, визначені статтею другою цього закону.

2. Порядок ведення Реєстру осіб, щодо яких здійснено люстрацію, визначається положенням, що затверджується Люстраційним комітетом.

Стаття 27. Захист персональних даних та права на приватне й особисте життя

1. Люстраційний комітет має право збирати, запитувати та отримувати будь-яку інформацію про особу для перевірки обставин для люстрації.

2. Зібрана Люстраційним комітетом інформація про особу є таємною. Матеріали люстраційного провадження не розголошуються, за винятком матеріалів, що були передані до суду в рамках розгляду відповідної судової справи.

3. Рішення Люстраційного комітету оприлюднюється після спливу строку на його оскарження або після набрання чинності судовим рішенням про відмову в задоволенні позову. Рішення комітету містить вказівку на обставини для люстрації та мотивацію щодо його прийняття.

4. Інформація про особу, зібрана під час добровільного визнання обставин для люстрації, а також рішення щодо неї залишається таємною.

Стаття 28. Відповідальність за порушення вимог цього закону

1. Неподання декларації про відсутність обставин для люстрації протягом 14 днів є підставою для звільнення з займаних посад, визначених статтею другого цього закону.

2. Неподання декларації про відсутність обставин для люстрації кандидата на посади, визначені статтею другою цього закону, є підставою для зняття такої кандидатури на посаду.

3. За відмову у наданні інформації чи видачі документів та інших матеріалів, що підтверджують обставини для люстрації, перешкоджання законній діяльності члена Люстраційного комітету, навмисне подання неправдивої інформації до Люстраційного комітету винні особи несуть адміністративну та кримінальну відповідальність.

Розділ IV. Прикінцеві положення

Стаття 29. Прикінцеві положення

1. Цей закон набирає чинності з дня його опублікування й втрачає чинність 1 квітня 2024 р.

2. Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим законом:

1) підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів України у відповідність із цим законом;

2) забезпечити приведення у відповідність із цим законом нормативно-правових актів органів виконавчої влади.

3. До приведення законодавства України у відповідність із цим законом акти законодавства застосовуються в частині, що не суперечить цьому закону.

4. Протягом місяця з дня набрання цим законом чинності усі особи, на котрих поширюється дія цього закону, зобов'язані подати декларацію про відсутність обставин для люстрації. У випадку неподання такої декларації або добровільного визнання обставин для люстрації, ця особа підлягає звільненню в 10-денний строк після спливу місячного строку відповідно до вимог пункту 2) частини першої статті 30 закону про державну службу.

5. Народні депутати України, обрані на момент набрання цим законом чинності, продовжують виконувати свої обов'язки до закінчення їхніх повноважень. Вони зобов'язані подати декларації про відсутність обставин для люстрації протягом десяти днів з дня набрання чинності цим законом. У разі встановлення недостовірності декларацій про відсутність обставин для люстрації, цим особам заборонено займати посади голови комітету, заступника голови комітету, секретаря комітету та бути членом тимчасових спеціальних чи слідчих комісій до завершення своїх повноважень. У разі неподання декларації про відсутність обставин для люстрації повноваження народного депутата України припиняються достроково через порушення вимог щодо несумісності депутатського мандата в порядку, визначеному законодавством.

5. Судді, що не подали декларації про відсутність обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до вимог цього закону, звільняються з адміністративних посад в судах протягом десяти днів з дня встановлення таких обставин.

6. Судді, що не подали декларації про відсутність обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до вимог цього закону, переводяться протягом тридцяти днів з моменту встановлення таких обставин до місцевих судів відповідно до наявних вакансій.

7. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) У Законі України «Про державну службу в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 52, ст. 490) додати частину четверту статті 16 в такій редакції:

«Не можуть перебувати на посаді першої-третьої категорії посад державних службовців особи, щодо яких існують обставини для люстрації відповідно до закону про люстрацію».

2) У Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (Відомості Верховної Ради України, 2010, № 41–42, № 43, № 44–45, ст. 529):

– додати частини сьому статті 20 в такій редакції:

«7. Не може обіймати адміністративну посаду суддя, що не подав декларацію про відсутність обставин для люстрації або щодо якого встановлено недостовірність такої декларації відповідно до закону про люстрацію.»

– додати останнє речення до частини четвертої статті 26 у такій редакції:

«Не може обіймати посаду судді апеляційного суду судді, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до закону про люстрацію.»

– додати останнє речення до частини третьої статті 31 у такій редакції:

«Не може обіймати посаду судді Вищого спеціалізованого суду судді, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до закону про люстрацію.»

– додати останнє речення до частини другої статті 39 у такій редакції:

«Не може обіймати посаду судді Верховного суду України судді, що не подали декларацію про відсутність обставин для люстрації або щодо яких встановлено недостовірність такої декларації відповідно до закону про люстрацію.»

– викласти частину другу статті 52 у такій редакції:

«2. Суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди за винятком випадків встановлення обставин для люстрації відповідно до закону про люстрацію.»

– додати частину п'яту статті 53 у такій редакції:

«5. Перебування на посаді судді несумісне з обставинами, що є підставою для люстрації відповідно до закону про люстрацію»
(Інформаційний портал Харківської правозахисної групи
(<http://khpg.org.ua/index.php?id=1395931128>). – 2014. – 27.03).

Ю. Ганущак, експерт в області місцевого самоуправління

Реформа по децентрализации власти должна быть завершена в 2014 году

На сегодняшний день существуют благоприятные условия для проведения реформ, в частности децентрализации власти, считает эксперт в области местного самоуправления Ю. Ганущак.

«Все нормативные акты и меры должны быть приняты и реализованы уже в 2014 г., с тем, чтобы выборы в местные советы прошли на новой пространственной основе и с новыми компетенциями органов власти, – отметил он в своей статье для «Зеркала недели. Украина».

Эксперт уверен, что при любых обстоятельствах окно политических возможностей не долго будет открыто. «Необходимо успеть реализовать все запланированные реформы буквально за год – максимум, два», – отметил он.

«Какой может быть последовательность мер по проведению децентрализации? Первый этап – демонстрация серьезности намерений правительства. Ее подтвердит принятие законопроекта о реорганизации управления в Киеве, предусматривающей размежевание полномочий Киевского городского головы, возглавляющего исполнительный орган Киевсовета, с одной стороны, и глав КГГА – с другой, а также восстановление районных советов в Киеве (регистрационный номер законопроекта 4289)», – подчеркнул Ю. Ганущак.

Кроме того, по его мнению, необходимо восстановить остановленное в 2010 г. моделирование общин и районов, а анализ их способности исполнять определенные законом по этим уровням полномочия, можно, организовав надлежащим образом работу в течение не более месяца.

«Столько же времени понадобится для принятия в первом чтении поправок к Конституции относительно реформы местного самоуправления. В отличие от политически чувствительных статей организации власти на центральном уровне, которые будут нуждаться в продолжительных политических консультациях и работе квалифицированных юристов, изменения, касающиеся децентрализации власти, давно отработаны с экспертами Венецианской комиссии и могут рассматриваться в зале Верховной Рады Украины отдельно», – отметил эксперт.

Он напомнил, что наработан и пакет законопроектов, необходимых для полноценной реформы территориальной организации власти. Это новые редакции законов «О местном самоуправлении в Украине» и «О местных государственных администрациях», законопроект «Об административно-территориальном устройстве» и сопутствующие им изменения в Бюджетный кодекс Украины. Эти документы можно принимать поэтапно, в зависимости от готовности политикума к проведению быстрых изменений в Конституцию.

«Проведение административно-территориальной реформы также зависит от политической воли. Опыт других стран свидетельствует, что более благодарную реформу и не придумаешь, поскольку “перетряске” подлежит вовсе не любимая народом бюрократия, и без того каждые пять лет переживающая небольшое землетрясение в результате выборов. С хорошей административной и медийной подготовкой проведение необходимых изменений не будет нуждаться в крупных вложениях и массовых увольнениях служащих. Подавляющее большинство их найдет свое место в новообразованных органах власти на уровне общины и района. А сокращение расстояния между центрами предоставления социальных услуг, размещаемыми сегодня в районных центрах, и их потребителями – сельскими жителями с 20 км в среднем до 11 км – центров новообразованных общин, безусловно, найдет поддержку у населения», – подчеркнул Ю. Ганущак

(Зеркало недели

http://zn.ua/POLITICS/ekspert-reforma-po-decentralizacii-vlasti-dolzhna-byt-zavershena-v-2014-godu-141648_.html). – 2014. – 23.03).

І. Коліушко, глава правління Центру політико-правових реформ

Україну об'єднає економічний підйом

Україну об'єднає економічний підйом, а застій і корупція – буде основним мотивом для регіонів шукати кращої долі в інших конфігураціях. Про це в коментарі кореспонденту ForUm'у заявив глава правління Центру політико-правових реформ І. Коліушко. «Єдність України залежить від здатності організувати ефективну владу і почати нарешті економічний підйом. А якщо у нас продовжуватиметься застій, корупція, негаразди і за нової влади – це буде основним мотивом для регіонів шукати кращої долі в інших конфігураціях. Причому, такі тенденції можуть бути не тільки на Сході України, а й на Заході», – підкреслив він. За словами експерта, сьогодні Україна потребує проведення реформ та цілеспрямованої, грамотної політики, в першу чергу, економічній сфері. «Тоді, я переконаний, ми маємо шанси, в тому числі, і Крим повернути», – вважає він. «Крім того, сьогодні радив би розглядати в рамках Конституційної реформи таке специфічне питання, як розширення регіонального самоврядування. Нам вкрай необхідна децентралізація. З цим на рівні місцевого самоврядування згодні всі. Нам потрібно підняти цю логіку до регіонального рівня і знайти таку модель, при якій регіони будуть мати можливість свої ініціативи реалізовувати своїми силами. Це б зміцнило Україну», – додав він.

І. Коліушко згоден з думкою, що в цих питаннях дуже важливо не затягувати: «Звичайно, час – це важливо. Але я вважаю, що вже втрачений момент, який буває тільки при формуванні уряду. Процедура формування Кабміну надзвичайно важлива для подальшої діяльності уряду. На жаль, уряд був сформований традиційно, по-старому. Люди прийшли на старі міністерські посади. І ніякої нової якості внесено не було. Так, прийшли кращі люди. Багатьох я дуже поважаю. Але вони не прийшли з напрацьованою, підготовленою моделлю нового уряду в якісному сенсі – який займається політичним аналізом, постійно оцінює виклики і генерує варіанти реагування на них. Шкода, але у нас уряд, який сидить і виконує доручення, чекає вказівок згори. А такий уряд не має перспектив ефективно розвиватися. Якщо вони цього не змінять – нас чекають смутні часи». Водночас, експерт сумнівається, що уряд

буде переформатовано в технократичний. «Для цього ідеальний момент був у лютому. Якщо вони тоді цього не зробили, то тепер я для цього взагалі не бачу підстав», – резюмував він (**ForUm** (<http://www.from-ua.com/news/5db952fbb5f10.html>)). – 2014. – 21.03).

О. Мироненко, суддя Конституційного Суду України у відставці, доктор філософських наук, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

Конституційний Суд України на початку вступу в трагічний період зламу політичної та правової систем

Конституційна юрисдикція в лещатах

Різнобічний тиск на єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні не припинявся ні на мить починаючи з часу його створення в 1996 р.: влада завжди прагнула використати Суд як могутнє знаряддя для досягнення своїх політичних цілей, а опозиція – своїх. Апогею тиск з боку влади досяг у 2006–2007 рр., коли тодішній президент та його команда зіштовхнули державу в болото антиюридизму, штучно повністю заблокували діяльність КС, виключивши його майже на рік із числа найвищих державних органів, а потім фактично вчинили «розгром» його складу.

З початком другого десятиліття нинішнього тисячоліття робота КС почала входити в правове поле, хоч в окремих його рішеннях і відчувалася воля нової влади. Чільники антиюридизму дещо вгамувалися, чимало з них учергове перелицювались і навіть поповнили лави нової правлячої еліти, а найбільші ортодокси

задовольнялися суто словесними випадками на адресу Суду, сповненими, як завжди, очевидного юридичного невігластва.

Жовтневі (2012 р.) парламентські вибори значно ускладнили політичну ситуацію. Зовні вона начебто не давала приводів говорити про якийсь політичний перелом: влада (і на вул. Банковій, і на вул. Грушевського) зберігала важелі для реалізації всіх обіцянок, даних нею в період передвиборних баталій, а опозиція, що вимагала ліквідації КС, залишалась у значній меншості.

На перший погляд, єдиний орган конституційної юрисдикції на переломі 2012–2013 рр. отримував можливість стрімко еволюціонувати виключно як суд права, вирвавшись, нарешті, з будь-яких політичних обіймів.

Закон переходу кількісних змін в якісні – у дії

Проте цього, на жаль, не сталося. Уже на стику 2012–2013 рр., тобто після згадуваних чергових парламентських виборів, кількісна перемога влади почала штучно переводитись останньою не в нову якість, на яку сподівалася більшість виборців, а в якість, що чи не повністю задовольняла опозицію. Поразка останньої якісно перебудувала парламент, перетворивши його на арену агресивності, об'єднану аж ніяк не харизмою мудрості.

Кількісні зміни в політико-ідеологічній сфері, викликані жовтневими виборами, дійсно призвели до стрибкоподібного переходу від старої до нової якості державного управління взагалі та єдиного органу законодавчої влади зокрема, від старих форм підриву незалежності України до реальної загрози повної її втрати.

Правоопозиційна меншість у парламенті досить швидко почала підминати під себе, відверто скажемо, слабку більшість (Банкова при цьому дотримувалася відомої всім позиції кота Леопольда), місяцями блокуючи роботу законодавчого органу, ігноруючи при цьому закони й нав'язуючи власні «поняття». Досить згадати, що вперше ВР (та й то в умовах чи не повного «бедламу» в залі та надуманих великих перерв) удалось засідати протягом майже всього пленарного тижня лише

наприкінці березня 2013 р., тобто через півроку після парламентських виборів.

Дещо запізнений початок

У таких умовах КС довелося працювати майже весь 2013 р. Невипадково в січні – травні єдиний орган конституційної юрисдикції ухвалив усього два рішення, чого за всю його історію майже не траплялось.

Перше з них прийняте 5 лютого 2013 р. у справі за зверненням ТОВ «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень ч.4 ст.58 закону «Про господарські товариства» в системному зв'язку з положеннями ч.3 ст.13, чч.2, 4 та 7 ст.41, ч.1 ст.68 Конституції, ч.1 ст.3, чч.3 та 6 ст.13, ч.3 ст.14, ч.3 ст.16, ч.1 ст.115, ч.1 ст.117, ч.1 ст.140, чч.1 та 2 ст.144, ч.3 ст.147, ч.1 ст.334, ч.4 ст.715 Цивільного кодексу, ст.11, ч.1 ст.12, ч.1 ст.50, ч.4 ст.53 названого закону, а також ч.1 ст.64 останнього в системному зв'язку з положеннями ч.3 ст.13, чч.2, 4 та 7 ст.41, ч.2 ст.55, ч.1 ст.68, ч.2 ст.124 Конституції, ч.3 та 6 ст.13, ч.3 ст.14, ч.3 ст.16 ЦК, п.«в» ч.1 ст.56 того ж самого закону.

Імперативний чи диспозитивний?

Суб'єкт конституційного подання наполягав на необхідності отримати від КС відповідь на чотири запитання:

- мають учасники ТОВ кількість голосів, пропорційну розміру їх часток, реально внесених до його статутного капіталу, чи вони мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток, зазначених у його статутних документах?
- чи підлягають урахуванню голоси учасників пропорційно розміру їх часток, які реально не були внесені до статутного капіталу, при визначенні повноважень загальних зборів учасників ТОВ та результатів голосування за прийняття рішень?
- чи слід уважати положення ч.1 ст.64 Закону «Про господарські товариства» імперативним і таким, що дає можливість виключити учасника, який систематично не виконує або неналежним чином

виконує обов'язки, лише на основі рішення загальних зборів учасників ТОВ, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50 % загальної кількості голосів учасників ТОВ?

- чи слід уважати норму, сформульовану в тій же частині ст.64 Закону «Про господарські товариства» диспозитивною, що дає право учасникам, котрі володіють у сукупності більш як 50 % загальної кількості голосів, реалізувати право на виключення з ТОВ недобросовісного учасника шляхом звернення з відповідною вимогою до суду в разі систематичної його неучасті в загальних зборах учасників ТОВ, що унеможлиблює проведення повноважних зборів та вирішення питання про його виключення?

Величезний обсяг нормативних матеріалів як об'єкт дослідження

Привертає увагу, що рішенню Суду за зазначеним поданням передувала напружена робота. Адже КС довелося проаналізувати не тільки шість приписів Конституції, 13 положень ЦК та сім норм Закону «Про господарські товариства», названі в поданні, а й додатково ст.1, 3, 8, 9, 22, 41, 42, 55, 64, 92, 124, 147, 150 та 153 Основного закону, ст.80–84, 88, 89, 143, 145, 177 ЦК, ст.79, 82, 86–88 та 167 ГК, ст.12 ГПК, ст.1, 3, 4, 11, 111, 51, 52, 58 та 62 Закону «Про господарські товариства», ст.8 та 17 Закону «Про державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», ст.42, 45, 51, 52, 62, 66, 67, 69 та 95 Закону «Про Конституційний Суд України», рішення КС від 30.10.97 у справі за зверненням К. Устименка, від 25.11.97 у справі за зверненням Г.Дзюби, від 25.12.97 у справі за зверненням жителів м. Жовті Води, від 26.02.98 у справі про вибори народних депутатів, від 23.05.2001 у справі щодо конституційності ст.2483 ЦПК, від 7.05.2002 у справі про призначення та звільнення посадових осіб, від 9.07.2002 у справі про досудове врегулювання спорів, від 1.12.2004 у справі про охорону законних інтересів, від 11.05.2005 у справі про акціонерів ЗАТ, від 19.10.2009 у справі щодо виборів Президента, від 12.01.2012 у справі за поданням Президента

щодо реалізації військового майна, низку ухвал КС, постанов пленумів ВС про практику розгляду судами корпоративних спорів, постанов ВГС про підвідомчість справ про виключення учасників ТОВ тощо.

Не випало з уваги Суду при підготовці рішення й чимало міжнародних актів:

Загальна декларація прав людини 1948 р.;

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.;

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р.;

практика щодо процедури виключення учасника ТОВ судів Росії, Білорусі, Латвії, Естонії, Вірменії, Молдови, Чехії, Європейського суду з прав людини.

У поле дослідження матеріалів справи попали майже півтора десятка письмових позицій стосовно поставлених суб'єктом конституційного звернення питань вищих судів України, науковців провідних університетів, академічних закладів, керівників низки державних органів та ін.

Підсумкові міркування Суду

При пошуках відповідей на питання, поставлені з приводу офіційного тлумачення положення ч.4 ст.58 Закону «Про господарські товариства», а саме про те, що учасники ТОВ «мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному капіталі», КС сформулював кілька цікавих позицій:

- до закінчення першого року з дня державної реєстрації ТОВ розмір часток кожного з учасників устанавлюється виключно статутом;
- протягом указанного терміну учасники ТОВ мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному капіталі, незалежно від факту повного чи частково внесення (сплати) вкладів;
- питання щодо визначення кількості голосів для повноважності загальних зборів учасників ТОВ та результатів голосування за прийняття їх рішень у разі, якщо протягом першого року з дня державної реєстрації ТОВ учасник не виконав свого обов'язку стосовно

формування статутного капіталу, а загальні збори учасників ТОВ не прийняли передбачених чинним законодавством рішень, підлягає законодавчому врегулюванню.

Припинення провадження в частині звернення

Таким чином, КС дав лише часткову відповідь на перші два запитання, поставлені в конституційному зверненні: при визначенні повноважності загальних зборів учасників ТОВ та результатів голосування за прийняття їх рішень ураховується кількість голосів учасників, визначена пропорційно розміру їх часток у статутному капіталі, що встановлений статутом ТОВ, незалежно від вартості реально внесених (сплачених) ними вкладів тільки протягом першого року з дня державної реєстрації ТОВ.

Щодо названих вище інших двох питань (третього й четвертого), поставлених у клопотанні, товариство «Ліхтнер Бетон Львів» відповідей не отримало зовсім. Ідеться про офіційне тлумачення ч.1 ст.64 Закону «Про господарські товариства», відповідно до якої учасника ТОВ, «який систематично не виконує або неналежним чином виконує обов'язки або перешкоджає своїми діями досягненню цілей товариства, може бути виключено з товариства на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50 % загальної кількості голосів учасників товариства».

У цій частині звернення КС узагалі припинив провадження, пославшись на невизначеність предмета тлумачення. На жаль, жодного правового обґрунтування такої позиції Суду ні в мотивувальній, ні в резолютивній частині рішення не наведено.

Чи можлива була повна відповідь на поставлені питання?

Можна погодитися з тим, що третє й четверте запитання сформульовані автором звернення не зовсім вдало. Адже прохання тільки опосередковано могло бути пов'язане з проблемою імперативності чи диспозитивності положення ч.1 ст.64 Закону «Про господарські товариства». А предмет тлумачення, на наш погляд, був очевидний як з тексту самої норми закону, так і зі змісту

сформульованих запитань: тільки загальні збори можуть виключити недобросовісного учасника з ТОВ чи це за певних обставин може зробити й суд?

Це означає, що КС мав би не припиняти конституційного провадження у справі в частині офіційного тлумачення положення ч.1 ст.64, а дати чітку відповідь на обидва з відкинутих ним запитань на підставі лише норми ч.2 ст.124 Конституції як норми прямої дії: якщо юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, то ніхто не може заборонити або перешкоджати не тільки загальним зборам, а й окремим учасникам ТОВ звернутися до суду з вимогою виключення з товариства недобросовісного його учасника.

Ось чому розглядуване перше у 2013 р. рішення КС, незважаючи на величезний обсяг проведеної ним роботи, не могло ні задовольнити клопотання автора звернення, ні змусити парламентарів негайно заповнити прогалину в законодавстві, ні спонукати суди загальної юрисдикції хоч якось змінити свої позиції, ні в будь-який інший спосіб кардинально вплинути на судову практику, ні надати допомогу товариствам з обмеженою відповідальністю в розв'язанні корпоративних конфліктів.

Як наслідок, цей вердикт Суду не викликав якогось підвищеного інтересу в суспільстві чи в середовищі правознавців.

В епіцентрі політичних баталій навколо місцевих виборів

Цього не можна сказати про друге в розглядуваному періоді рішення КС, прийняте 29.05.2013 у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів щодо офіційного тлумачення положень ч.2 ст.136, ч.3 ст.141 Конституції, абз.1 ч.2 ст.14 Закону «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів».

Народних депутатів (переважно з фракції Партії регіонів) насамперед цікавило питання щодо строків проведення одночасно на всій території України чергових виборів до ВР АРК, сільських, селищних, міських, районних, обласних рад та сільських, селищних,

міських голів у зв'язку з набраними чинності в лютому 2011 р. змінами до ст.76, 77, 103, 136, 141 та двома додатковими пунктами розд. XV «Перехідні положення» Конституції.

Розв'язуючи поставлену проблему, КС дійшов висновку, що в аспекті конституційного подання перелічені його авторами положення слід розуміти так, що наступні після внесення змін до Основного закону чергові вибори депутатів ВР АРК, місцевих рад та сільських, селищних і міських голів, обраних на чергових або позачергових виборах, відбуваються одночасно на всій території України в останню неділю жовтня 5-го року повноважень рад чи голів, обраних на чергових виборах 31 жовтня 2010 р.

У процесі мотивування рішення Суд сформулював кілька цікавих позицій, про які йтиметься на наступній сторінці нашої розповіді (**Закон і бізнес** (http://zib.com.ua/ua/77457-konstituciyniy_sud_ukraini_na_pochatku_ii_vstupu_v_tragichni.html)). – 2014. – 21.03–27.03. – № 12 (1154).

Я. Журба, експерт Центру політико-правових реформ

Хто писатиме нову Конституцію?

4 березня ВР ухвалила Постанову «Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України».

Згідно з Постановою, комісія має підготувати та до 15 квітня подати на розгляд Верховної Ради проект закону про внесення змін до Конституції.

Від того, як буде проведена конституційна реформа, великою мірою залежить, чи буде в Україні встановлено справедливий порядок.

Тож варто подивитися, кому ввірено це надважливе завдання – підготовка конституційної реформи.

Тимчасову спеціальну комісію утворено в складі 14 народних депутатів. П'ять з них – тобто більше ніж третина комісії – це народні депутати, які в липні 2010 р. разом з колегами по тодішній коаліції направили до КС подання про визнання неконституційним закону про внесення змін до Конституції № 2222 від 8 грудня 2004 р.

До слова, трохи більше тижня тому Верховна Рада припинила повноваження суддів КС саме через їхнє голосування за рішення, що було прийняте на підставі цього подання.

Чому одні посадові особи, причетні до узурпації Януковичем влади, позбуваються своїх посад, а інші удостоюються творити подальшу конституційну історію – незрозуміло.

Є серед членів комісії й ті, хто заслужив від народу звання «тушки».

О. Фельдман був обраний до Верховної Ради попереднього скликання за списком Блоку Юлії Тимошенко, однак після обрання Януковича Президентом його політичні переконання зазнали різких змін – він вийшов із фракції БЮТ і вступив до фракції Партії регіонів.

Подібні метаморфози політичних поглядів у попередньому скликанні спіткали ще двох членів комісії – В. Пилипенка та В. Писаренка – заслужених провідників волі А. Портнова у Верховній Раді.

Тож, як мінімум половина членів комісії, що готуватиме конституційну реформу, – це люди, які спричинилися до повної нівеляції конституційного порядку в Україні. Якби членів парламенту можна було люструвати, то такі дії однозначно підпадали б під критерії люстрації.

П'ятеро членів комісії вперше стали народними депутатами з їх обранням до Верховної Ради сьогоднішнього скликання.

За партійним складом комісія виглядає так: п'ять членів від ПР, чотири члени від ВО «Батьківщина», по одному члену від УДАРу, ВО «Свобода», Комуністичної партії, групи «Економічний розвиток» В.

Пилипенка та групи «Суверенна європейська Україна» О. Зарубінського.

Жоден із членів комісії не є фахівцем з конституційного права.

Питання, чому проект конституційної реформи готуватиме комісія з політиків, залишається незрозумілим. Навіть якщо уявити, що склад зазначеної комісії викликає довіру, група політиків – це точно не ті, хто має готувати конституційну реформу.

Незаангажована конституційна реформа в інтересах суспільства може бути підготовлена лише фахівцями-конституціоналістами.

Політики апріорі не можуть напрацювати об'єктивний та фаховий проект конституційних змін. Їхня робота неминуче скотиться до політичних торгів конституційними положеннями, десятками колізій у тексті оновленої Конституції та делегітимізації конституційного процесу в очах суспільства.

Таке ми вже проходили (ЦППР (<http://www.pravo.org.ua/209-slaider-novyn/1595-khto-pysatyme-novu-konstytutsiu.html>)). – 2014. – 6.03).

В. Речицький, конституційний експерт ХПГ

Юридичний коментар до поточних конституційних трансформацій в Україні

Поточні конституційні трансформації в Україні являють собою низку парламентських заходів, спрямованих на правове врегулювання

нової політичної реальності, яка виникла внаслідок глибокого конфлікту між владою і громадянським суспільством в Українській державі під загальною назвою «Євромайдан».

До ключових моментів конституційної трансформації слід віднести, на нашу думку, ухвалення українським парламентом таких документів, як: Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р.; Постанову Верховної Ради України «Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 р., зі змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV, від 1 лютого 2011 р. № 2952- VI, від 19 вересня 2013 р. № 586-VII» від 22 лютого 2014 р.; Постанову Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України» від 22 лютого 2014 р., Постанову Верховної Ради України «Про покладення на Голову Верховної Ради України виконання обов'язків Президента України згідно із статтею 112 Конституції України» від 23 лютого 2014 р. тощо.

З формально-юридичної точки зору сюди ж слід було б віднести також рішення Конституційного Суду України від 14 та 20 березня 2014 р., ухвалені з приводу прийняття владними суб'єктами Автономної Республіки Крим актів про проведення місцевого референдуму та про зміну статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополь унаслідок імплементації його (референдуму) результатів. Однак через елементарно прогнозований зміст цих рішень ми залишаємо їх поки що за дужками.

Розглянемо вищезгадані нормативні акти парламенту України в хронологічному порядку.

Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України»

Перше, на що варто звернути увагу при ознайомленні із Законом «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р., це його назва. Зокрема, словосполучення:

«відновлення дії... Конституції» є функціонально навантаженим у хибному, з конституційно-правової точки зору, керунку.

Адже стаття 85 чинної (на момент ухвалення цього Закону) Конституції України, яка містить у собі перелік парламентських повноважень, не передбачає жодної можливості для «відновлення дії <...> Конституції України» шляхом однократного парламентського голосування. Як зазначається в ст. 85 Основного закону, до повноважень Верховної Ради України (в плані можливих модифікацій Основного закону) належить... «внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII цієї Конституції». Очевидно, що цей порядок є виключним за своїми процедурними параметрами, тривалим і складним.

Крім того, як стверджується в ст. 5 Конституції України, «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно (виділено мною. – В. Р.) народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами». Останнє, як підказує формальна логіка і здоровий глузд, означає, що всі зміни до Конституції, які втілюють у собі або суттєво зачіпають елементи конституційного ладу України, мають ухвалюватися виключно народом на всеукраїнському референдумі – без жодної суттєвої (за винятком організаційної) участі держави та її агентів у його проведенні.

Оскільки зміну форми правління від одноосібної до колегіальної прийнято вважати правдивою модифікацією конституційного ладу, перехід України від президентської республіки до моделі республіки парламентської може здійснюватися лише за недвозначно вираженою волею (згодою) українського народу. Простіше кажучи, запровадити парламентську республіку в Україні замість президентської може – відповідно до ст. 5 Конституції – виключно народ на референдумі.

Цю, підкреслену свого часу Б. Футеєм, обставину слід вважати універсально зобов'язуючою. Як юридичний фактор вона почала діяти зразу після ухвалення Конституції України 28 червня 1996 р. Строго кажучи, названої обставини цілком достатньо, щоб Конституційний Суд за будь-яких інших умов не міг погодитись з ухваленням конституційної

реформи
голосування.

8 грудня 2004 р. через суто парламентське

Крім того, конституційний законопроект № 2222-IV був проголосований парламентом у пакеті з ординарним законопроектом та постановою Верховної Ради України, що призвело до юридично неприпустимого зворотного керування – стану, коли тексти ординарного закону і постанови (!) безпосередньо впливали на характер Конституції України. Схоже, що лише невисокий рівень правової культури в Україні дозволяє сьогодні обговорювати тему «зради» Конституційного Суду України, а також порушення конституційними суддями (у цьому випадку) своєї присяги.

Утім, справа з реформою є більш глибокою і серйозною по суті. Як показують соціологічні дослідження, доросле населення України постійно виступало й продовжує виступати за збереження одноосібної влади сильного президента, якого обирає безпосередньо народ. Коректно проведені опитування давали рівень підтримки президентської республіки в Україні в межах 65–75 % від загальної кількості респондентів. Ці дані відповідають національному нормативному кодові України як сукупності принципів і правил, які традиційно пронизують політичну активність країни як її органічний зліпок, повторюваний дизайн.

Схильність українців до гетьманату або до його більш сучасних аналогів просліджується в сюжетних поворотах «Ogniem i mieczem» Г. Сенкевича, структурі Конституції П.Орлика, моментах політичної «біфуркації» з «Історії русів» Г. Кониського, реформах і контр-реформах Павла Скоропадського, управлінських ups and downs Л. Кравчука, В. Ющенка та В. Януковича, щоб там не говорили з цього приводу опоненти.

Навпаки, обмежені можливості або й фіаско українського парламентаризму доводять приклади Центральної Ради під головуванням М. Грушевського, «колегіальної диктатури» Директорії і Конгресу трудового народу, політичне інтриганство Верховної Ради в часи спікерства В. Литвина і О. Мороза. Недарма ще

на початку XX ст. Д. Скоропадський називав українську демократію «напівосвіченою, розгнужаною, недисциплінованою й нетрадиційною». Не дивно, що вітчизняний парламентаризм був у більшості випадків «субсидіарним» у політичному сенсі, суто тактичним. Як управлінський конструкт він повсякчас демонстрував свою неефективність. Щойно народившись, він почав хворіти на «гайдамаччину» (О. Шульгін), «отаманію» (Д. Скоропадський), переважання «еросу» над «логосом» (І. Лисяк-Рудницький) [3]. Відома критика М. Драгомановим українського «якобінства» так і не одержала в досвіді України суттєвої підтримки.

Тому чергову спробу навернення України до парламентської республіки за моделлю конституційної реформи 2004 р. навряд чи можна вважати відповідною до глибинних інтересів, очікувань і потреб українців. Для того щоб зробити Україну більш ефективною, президентську владу в Республіці слід було б поєднати з прерогативами членів верхньої парламентської палати – сенаторів.

Постанова Верховної Ради України «Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року із змінами і доповненнями...»

Якщо Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. просто повторював зміст законів України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV, 1 лютого 2011 р. № 2952-VI та 19 вересня 2013 р. № 586-VII, то Постанова «Про текст Конституції...» від 22 лютого 2014 р. є зібранням положень, пристосованих для перезапуску згаданих вище нормативних актів.

Як це було показано раніше, Закон «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» не може вважатися конституційним ні за змістом, ні за процедурою набрання ним чинності. У свою чергу, Постанова Верховної Ради «Про текст Конституції України...» є ще більш вразливою для професійної критики.

При ознайомленні з Постановою складається враження, що її автори маніпулюють фрагментарно вирваними з різних контекстів юридичними аргументами, що тільки поглиблює сумнів в її законності й

легітимності. Наприклад, Постанова безапеляційно стверджує, що «установчі повноваження Верховної Ради України беззаперечно унеможливляють здійснення іншими органами державної влади чи їх посадовими особами будь-яких (виділено мною. – В. Р.) дій стосовно зміни конституційних норм». Але ж насправді такі дії можливі, оскільки змінити Конституцію України, як і схвалити її цілком нову редакцію можна на всеукраїнському референдумі. Організація ж такого референдуму вимагає активності державних органів за рамками законотворчої функції Верховної Ради України.

Крім того, Постанова ще раз «підтверджує», що «положення Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р. стали невід'ємною складовою Конституції України, а сам закон вичерпав свою функцію». Стверджуючи останнє, Постанова посилається на Ухвалу Конституційного Суду України від 5 лютого 2008 р. № 6-у/2008, яка містить у собі відповідне формулювання. Проте у даному випадку ми маємо чітко розрізняти текст і контекст. З точки зору права наведене положення Постанови означає лише те, що Конституційному Судові України не можна адресувати звернення стосовно перевірки на відповідність конституції (конституційність) будь-яких фрагментів її тексту, якщо при цьому суб'єктом офіційного звернення ігнорується процесуально-процедурне, генетичне походження цих фрагментів.

Подібну обмежену вимогами ст. 157, 158 Конституції України перевірку суд зобов'язаний здійснювати лише щодо законопроектів про внесення змін до Основного закону. За інших обставин діє правило: доки офіційним суб'єктом конституційного звернення не порушено питання про легітимність (процесуально-генетичну чистоту) того або іншого конституційного фрагменту, він залишається невразливим для судового аналізу і перевірки.

Звичайно, все це не забороняє конституційним суддям сумніватися (в якості приватних осіб) у легітимності будь-яких конституційних поправок. Однак свою офіційну думку з цього приводу вони можуть висловити виключно за зверненням котрогось із суб'єктів, перелічених

у частині другій ст. 150 Конституції України. До надходження подібного звернення положення Конституції України залишатимуться юридично невразливими для суду.

Процесуальні аспекти вітчизняного конституціоналізму непросто сприймаються політиками і журналістами, але це зовсім не означає, що таких аспектів узагалі не існує, або що з ними можна не рахуватися. У реальному конституційному судочинстві вони завжди зберігають свою потенційну силу.

Таким чином можна стверджувати, що Конституційний Суд України не може ні за поданням відповідних суб'єктів, ні за власною ініціативою сумніватися в конституційності як легальності формально чинної Конституції України. У противному випадку довелося б визнати, що Конституційний Суд знаходиться не під, а над Основним законом України, що у правовій державі є неможливим за означенням. Тобто Конституційний Суд не може перевіряти на предмет законності будь-яку формально чинну частину конституційного тексту. Проте це зовсім не означає, що Конституційний Суд не має права перевіряти за поданнями відповідних суб'єктів стан конституційності як легітимності Конституції України в цілому або її окремих фрагментів.

Як прийнято вважати в правовій державі, легітимність правових актів забезпечується скрупульозним дотриманням процедури їх розробки, ухвалення та введення в дію. Подібно до того, як у художника для вираження душі є тільки тіло (П. Гоген), у правника для перевірки легітимності закону існує лише процедура. Особливо важливою роль юридичної процедури робиться при ухваленні основних законів як регуляторів стратегії політичного життя на необмежену в часі перспективу. У залежності від складності процедури ухвалення конституцій останні діляться на жорсткі, гнучкі і змішані. Зокрема, творці «жорстких» конституцій виходять з презумпції того, що їх вітчизняні еліти вряди-годи намагатимуться змінювати конституційні тексти й що це прагнення може ставати іноді дуже сильним. Тому для протидії реформаторським пристрастям конституції виготовляються майже «незмінюваними».

Усе це має значення для правильного усвідомлення логіки Конституційного Суду України у справі про «скасування» (свідомо вживаю журналістський термін) конституційної (політичної) реформи 2004 р. Адже для пересічного громадянина Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 р. № 20-рп/2010 справді може здаватися відміною парламентської республіки з наступною узурпацією колегіальної влади (за допомогою суду) одноосібним Президентом.

Однак насправді все це було лише офіційним визнанням нелегітимності як демократичної невинуватеності комплексу конституційних поправок. Оскільки демократична виправданість конституційних змін перевіряється судом у межах формального дотримання або недотримання законодавцем процедури, остання є головною запорукою адекватного перетікання народної волі в конституційний зміст, трансформації народного вибору в право.

Можна стверджувати, що через дотримання процедурних вимог відбувається кристалізація («схоплення») актуальних для народу пріоритетів правовими оболонками. Навпаки, при суттєвому порушенні демократичної процедури має місце заміщення (підміна) народного волевиявлення політико-апаратними обладнаннями. Схоже, що подібне «пересмикування» народного волевиявлення апаратом матеріалізувалося 8 грудня 2004 р. у пакетному парламентському голосуванні за конституційну реформу.

Утім, на користь Рішення Конституційного Суду від 30 вересня 2010 р. свідчать також інші аргументи. По-перше, Конституція змінювалася в умовах емоційно неврахованого модусу суспільства, який міг сприйматися також як фактичний надзвичайний стан. Навряд чи екзальтоване Помаранчевою революцією голосування народних депутатів є підходящим засобом ухвалення доленосних рішень.

По-друге, голосування за конституційні поправки здійснювалося в пакеті з ординарним законом і постановою, які у реверсному режимі впливали (як стимул або гальма) на зміну конституційного ладу України.

По-третє, зміна форми правління як складова конституційного ладу взагалі мала б здійснюватись – на основі ст. 5 Основного закону – не парламентом, а виключно народом на всеукраїнському референдумі.

По-четверте, остаточна версія законопроекту про внесення змін до Конституції України не пройшла передбаченої ст. 159 Основного закону експертизи Конституційного Суду.

Критики «скасування» Конституційним Судом реформи наполягають на тому, що суд своїми діями нібито вторгнувся у компетенцію Верховної Ради. Тобто вони вважають, що Конституційний Суд мав передати питання щодо визначення долі реформи на розгляд парламенту України. Але хто б тоді захистив український народ у його гаданому розходженні (конфлікті) з Верховною Радою України? Якщо народ прагне до сильної одноосібної (президентської) влади, а парламент – до влади парламентської і колегіальної, то остаточний вибір повинен залишитися за народом. Саме ця логіка є конституційно прийнятною. Верховна Рада України не може самостійно вирішувати питання про легітимність своїх юридичних актів. Думати інакше означало б відкидати засади розділення влад як складову органічного конституціоналізму.

Ніщо в природі не забороняло українцям повернутися до парламентської республіки після 30 вересня 2010 р. Для цього відповідне питання треба було винести на всеукраїнський референдум. Оскільки такого референдуму проведено не було, маємо новий приклад «підсвідомого» посягання держави на народний суверенітет у формі Постанови Верховної Ради України «Про текст Конституції України...» від 22 лютого 2014 р.

Загалом, рівень усвідомлення політичним класом України сутності конституційних трансформацій свідчить про те, що він перебуває лише на початковій стадії засвоєння конституційної культури. Інакше кажучи, вітчизняний політикум все ще відносно погано орієнтується в засадах верховенства права.

Постанова Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та

призначення позачергових виборів Президента України»; Постанова Верховної Ради України «Про покладання на Голову Верховної Ради України виконання обов'язків Президента України згідно із статтею 112 Конституції України»

Перша із зазначених постанов «Про самоусунення Президента...» від 22 лютого 2014 р. ґрунтується на визнанні того, що Президент України В. Янукович самочинно усунувся від виконання своїх конституційних повноважень, що поставило під загрозу керованість держави, її територіальну цілісність і суверенітет, зашкодило правам і свободам громадян України.

Виходячи з обставин крайньої необхідності й виражаючи суверенну волю українського народу, Верховна Рада вирішила офіційно «встановити, що Президент України В.Янукович у неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень та є таким, що не виконує свої обов'язки».

На цій підставі й відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 85 Конституції України парламентом були призначені позачергові вибори Президента України на 25 травня 2014 р. Паралельно на основі Постанови Верховної Ради «Про покладання на Голову Верховної Ради України виконання обов'язків Президента України...» від 23 лютого 2014 р. парламент поклав на спікера О. Турчинова виконання обов'язків Президента України відповідно до вимог ст. 112 Конституції України. Обидві постанови Верховної Ради набували чинності з моменту їх прийняття – 22 та 23 лютого 2014 р., відповідно.

За цих обставин в якості правового орієнтира парламентом були використані положення ст. 112 Основного закону України в редакції Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р., стаття 6 якого встановлювала, що даний Закон набуває чинності з дня, наступного за днем його опублікування. Враховуючи ту обставину, що закон про відновлення конституційних положень було офіційно опубліковано в «Голосі України» 1 березня 2014 р., в «Офіційному віснику України» – 11 березня 2014 р., а у Відомостях Верховної Ради України (№ 19) – 14

березня 2014 р., логічно зробити висновок про те, що в період з 23 лютого 2014 р. по 2 березня 2014 р. О. Турчинов виконував обов'язки Президента України на хисткій «підзаконній» основі.

Адже юридичним виправданням його президентської активності в цей період можна вважати лише підзаконний акт – Постанову Верховної Ради України «Про текст Конституції України...» № 750-VII від 22 лютого 2014 р., яка визнавала «такими, що є чинними на території України положення Конституції України, прийнятої на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року...».

Але ж в Україні на цей час продовжувало діяти ніким не скасоване Рішення Конституційного Суду від 30 вересня 2010 р. у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України, за яким... «Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (2222-15), визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення».

Тобто відповідно до букви чинної Конституції України виконувати функції та здійснювати обмежені повноваження Президента України в період з 23 лютого по 2 березня 2014 р. міг лише Прем'єр-міністр.

Зрозуміло, що втеча Президента України з Києва та залишення ним свого поста в критичний час призвели до делегітимізації влади глави Української держави. Паралельно ці ж дії змусили український парламент вдатися до аналогії права. Адже Основний закон на випадок втечі або іншого спонтанного залишення Президентом свого поста не пропонував жодної юридичної розв'язки. До того Україна в ці дні мала жити в режимі прискорення всіх політичних процесів.

Так або інакше, перед владою постає дилема: чи не кращим виходом із ситуації було б керуватися в перехідний період не понівеченим *de facto* конституційним, а прагматично налаштованим *ad hoc* надзвичайним законодавством? У останньому випадку в ролі правових джерел можна було б використати декрети або універсали якогось тимчасового «Комітету національного порятунку» тощо.

Використання подібної схеми правового регулювання здається виправданим ще й тому, що через первісну недосконалість Основного закону України він був апіорі непридатним для подолання виниклого конфлікту. Так або інакше, посилання Верховної Ради України на конституційність її теперішніх рішень є надзвичайно вразливим.

У конституційних трансформаціях України вимальовуються також суттєві етичні аспекти. Останні, зважаючи на обставини, мають сприйматися серйозно. Перш за все, ідеться про відповідь на етичне запитання: чи можна вважати відсторонення Президента України від поста «самоусуненням»?

Як заявив 12 березня 2014 р. на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань верховенства права і правосуддя речник Майдану С. Щетінін, втеча В. Януковича з повсталого Києва є насправді не «самоусуненням», а результатом «скинення» його з поста революційними масами. Державотворчі здобутки Майдану включно з вигнанням В. Януковича з України є прямим наслідком народного повстання.

Зрозуміло, що такий погляд на події не вкладається в прокрустове ложе будь-якої з українських Конституцій. Проте формальний український конституціоналізм не варто плутати з органічним українським конституціоналізмом. Як відомо, далеко не кожен основний закон є конституцією в правдивому сенсі цього слова.

Як вважали американські винахідники конституціоналізму, справжньою конституцією є лише той основний закон, який спрямований на забезпечення глибинних інтересів громадянського суспільства. Органічна конституція боронить не стільки державний порядок, скільки громадянську свободу, вона є не підсилювачем, а обмежувачем державної влади. Метою конституції є поступ, а не виплекана державою дисципліна. Саме тому кожна органічна (справжня) конституція стоїть на сторожі свободи, демократії і ринку. Гарантуючи вільний стан народу, вона закріплює поділ державної влади на окремі гілки, створює незалежний суд й гарантує відповідальне перед народом правління.

З огляду на означене, всі без винятку модифікації українського Основного закону (1996, 2004, 2010, 2014) можна вважати лише частковим віддзеркаленням української правологічної «грунднорми» (Г. Кельзен). Так, передбачена ст. 5 Конституції можливість узурпації народного суверенітету державою, її органами або посадовими особами хоча й засуджується вітчизняним Основним законом, проте залишається без оснащення будь-якою санкцією чи покаранням. Український писаний конституціоналізм не знає права народу на спротив диктатурі, всезагальне озброєння або легітимне повстання.

Очевидним ґанджем вітчизняної Конституції є також відверто компліментарний до Президента механізм відсторонення його від поста через імпічмент. Згідно із ст. 105 Основного закону, Президент України, який вчинив злочин, зберігає за собою повний набір конституційних повноважень аж до фінального (третього) парламентського голосування. Тобто до того часу він зберігає за собою повну владу над Службою безпеки, Міністерством закордонних справ, Збройними силами України. Висловлення підозри Президенту через ініціацію імпічменту жодним чином не впливає на його дієздатність. До того ж ті 75 % голосів від конституційного складу парламенту України, які вимагаються Основним законом для відсторонення від поста чинного глави держави, є нереалістичною перспективою. Навіть після загибелі десятків людей на вул. Грушевського та Інститутській і дезертирства В. Януковича з Банкової, Верховна Рада спромоглася зібрати лише 73 % голосів за його відставку. На цю красномовну деталь європейські політики звернули нещодавно увагу А. Меркель.

Аналізуючи зимово-весняні події довкола й всередині Майдану з позицій органічного конституціоналізму, важко не дійти висновку про те, що всі вони ідеально вписуються в модель повстання проти тиранії, передбаченого правовими системами таких країн, як США, Великобританія, Німеччина, Греція, Естонія, Литва тощо. Якщо ж діяльність активістів Майдану та її наслідки аналізувати з позицій писаного Основного закону України, то картина постає принципово відмінною. У цьому випадку рушієм історії виступають... лідери

опозиційних фракцій. Замість повалення диктатури маємо «самоусунення» чинного Президента, примус В. Януковича до еміграції з боку «радикальних націоналістів»...

Можливі застереження на майбутнє

Наостанок хотілося б зробити декілька застережень на майбутнє. Для простоти викладу головні міркування подаються списком:

1. З точки зору правових канонів виокремлення тексту чинної саме тепер Конституції України є проблематичним. Адже повернення Верховної Ради України до Основного закону в редакції 8 грудня 2004 р. було здійснено з грубим порушенням конституційного порядку, передбаченого ст. 5 та Розділом XIII Основного закону. Тому український постреволюційний правопорядок краще було б сприймати як екстраординарний юридичний режим *ad hoc*.

2. Для правильного усвідомлення логіки рішень Конституційного Суду України стосовно будь-яких трансформацій Основного закону критично важливим є вміння розрізняти в його обґрунтуваннях аргументи на користь легальності (законності), з одного боку, та легітимності (демократичної виправданості) – з іншого, конституційних текстів. Якщо у випадку визначення легальності конституційного змісту рішення суду можуть стосуватися лише законопроектів, то у випадку визначення їх легітимності об'єктом уваги стає процедура ухвалення формально чинних конституційних фрагментів. Тому висновок з цієї констатації може бути такий: недотримання юридичної процедури призводить до «відмирання» конституційної матерії також і *post-factum*.

3. Спроби Генеральної прокуратури України висловити конституційним суддям офіційну підозру з приводу ухвалення ними рішень, які не підлягають оскарженню, є порушенням принципу законності. Адже формально прихильне або неприхильне до позиції Президента чи іншої посадової особи рішення суду злочину становити не може. Законодавство не передбачає відповідальності суддів за рішення, які йдуть в унісон або в дисонанс з політичним курсом, якщо тільки ці рішення не було прийнято внаслідок корупції. Намагання ж Генеральної прокуратури України стати в позицію арбітра щодо таких

рішень нагадують спробу з'їсти пиріжок, що є більшим за шлунок. У кращому випадку ці спроби є доказом юридичної пересічності цієї системи, у гіршому – свідчать про фанатизм. У правовій державі над конституційними суддями може стояти лише народ і суд Божий.

4. Позбавлення В. Януковича конституційних повноважень є виправданим з позицій органічного конституційного права. При цьому версія його «самоусунення» є некоректною з огляду на реальні обставини справи. В. Янукович залишив президентський пост унаслідок демократичного повстання, яке було відплатою за державну злочинну діяльність. У будь-якому випадку логіка конституційних трансформацій має відповідати логіці реальних політичних процесів. Повстання проти тиранії здійснив народ, а не парламентська опозиція за підтримки народу. Через цю обставину події на Майдані не можна вважати узурпацією державної влади. Адже узурпатором влади не може бути той, кому належать її джерела.

5. Розглядаючи пропозиції окремих експертів щодо доцільності проведення заочного імпічменту Президента, слід пам'ятати про те, що формальний конституціоналізм в Україні розходиться з її органічним конституціоналізмом. Поки що всі версії Конституції України залишаються панегіричними до вищих посадових осіб, державних органів і Української держави в цілому. Тому Конституцію України не можна вважати ефективним обмежувачем державної влади. Вона не знає категорії свободи народу, передбачає тотальний захист президентської особи, орієнтується на державницький порядок і дисципліну, а не на ринок і бізнесову активність. Прикро, але український Основний закон залишається стагнаційним, а не креативним по своїй суті.

6. Розробникам нового конституційного проекту слід орієнтуватися не на косметичні поправки, а на докорінну зміну Конституції України. Її основу має складати сильна держава, відповідальний уряд і верховенство права. Покладаючись на авторитет Г. Спенсера, можна сказати, що від нової Конституції України не слід вимагати більшого; водночас їй не можна доручити здійснення меншого (**Інформаційний**

Центр політико-правових реформ Міжнародний фонд «Відродження»:

Аналітичний огляд. Судова реформа в Україні: виклики і рекомендації

Це коротка версія більшої доповіді Р. Куйбіди (заступник голови правління Центру політико-правових реформ) за редакцією Д. Шульги (Директор Європейської програмної ініціативи Міжнародного фонду «Відродження») у рамках проекту Міжнародного фонду «Відродження» з громадського моніторингу виконання Україною умов підписання Угоди про асоціацію з ЄС.

Судова реформа в Україні: виклики і рекомендації

Незалежний, чесний і справедливий суд є основою для побудови демократичної політичної системи та конкурентної ринкової економіки. Очевидним є те, що такий суд в Україні відсутній. Станом на кінець 2013 р., судам довіряли лише 19% громадян, не довіряли – 71,3%. Тому судова реформа повинна бути однією з найнагальніших для нової влади в Україні.

Внаслідок так званої «судової реформи» 2010 р. (прийняття нового закону про судоустрій і статус суддів) уся судова система України стала залежною від політичної влади, конкретно – від Адміністрації Президента. Остання мала можливість здійснювати визначальний вплив на кожного з понад 9 тис. суддів за допомогою таких важелів:

– Підконтрольність ключових кадрових органів - Вищої ради юстиції і Вищої кваліфікаційної комісії суддів, а відтак – над призначенням, переведенням та звільненням, тобто всією кар’єрою суддів (в умовах відсутності встановленої законом конкурсної процедури просування суддів по службі);

– Підконтрольність системи суддівського самоврядування, яка навмисно була створена у 2010 р. надто складною, з фактично призначуваними делегатами до ключових органів самоврядування, з непропорційним представленням у них судів різних юрисдикцій – у результаті чого було досягнуто повного контролю над з’їздом суддів;

– Залежність суддів від голів судів (через побоювання дисциплінарної відповідальності), а голів судів від політичної влади (через призначення підконтрольною Вищою радою юстиції);

– Механізм дисциплінарної відповідальності суддів (до якої на практиці можна притягнути будь-якого суддю), де розгляд справ проводять підконтрольні Вища кваліфікаційна комісія суддів і Вища рада юстиції;

– Використання проти декого з суддів наявної у правоохоронних органах компрометуючої інформації, яка може загрожувати кримінальною відповідальністю.

Усе це мало стримуючий вплив на суддів і змушувало їх самостійно цензурувати свої рішення, навіть за відсутності будь-якої вказівки щодо конкретного результату вирішення судової справи.

Також Президент повністю контролював Конституційний Суд – через вплив на його формування (пропорційно Президентом, Верховною Радою (де Президент мав політичну підтримку більшості депутатів), і підконтрольним Президенту з’їздом суддів) та через тиск підконтрольних правоохоронних органів на неояльних суддів.

У 2013 р., у контексті виконання умов для підписання Угоди про асоціацію, політична влада заявила про плани подальшої судової реформи, у якій головний акцент зроблено на змінах до Конституції. Водночас вона свідомо не докладала зусиль до удосконалення законодавства про судоустрій і статус суддів (щодо механізмів добору і

відповідальності суддів, щодо суддівського самоврядування тощо) – незважаючи на потребу приведення його у відповідність з вимогами рішень Європейського суду з прав людини (зокрема, у справі «Олександр Волков проти України») та численних висновків Венеціанської комісії. Позиція влади «спочатку зміни до Конституції, а потім інші зміни» була маніпулятивною: вона удавала реформи, насправді відтягуючи їх.

У липні 2013 р. Президент вніс до Верховної Ради проект закону про внесення змін до Конституції України «щодо посилення гарантій незалежності суддів». Перед цим на законопроект надійшов загалом позитивний висновок Венеціанської комісії Ради Європи. 10 жовтня 2013 р. Верховна Рада попередньо схвалила цей законопроект 244 голосами «за» (Партія регіонів, Комуністична партія і більшість позафракційних депутатів). Парламентська опозиція проект не підтримала. Для остаточного прийняття цих змін необхідна підтримка на наступній черговій сесії (яка почалася у лютому 2014 р.) з боку щонайменше 300 парламентарів.

Проект зокрема передбачав, що більшість у складі Вищої ради юстиції і Вищої кваліфікаційної комісії суддів становитимуть судді, обрані з'їздом суддів. Втім, на практиці, без реформування системи суддівського самоврядування, це означало би, що кандидатів у члени Вищої ради юстиції і Вищої кваліфікаційної комісії суддів й надалі фактично добирали б в Адміністрації Президента.

Тогочасна опозиція подала свої пропозиції до законопроекту, внесеного Президентом, однак профільний парламентський комітет не взяв їх до уваги з формальних підстав. Щодо суті пропозицій тогочасної опозиції, то принаймні половина з них далекі від європейських стандартів. Поєднання і слушних, і неприйнятних положень підтверджує і наданий на початку грудня 2013 р. висновок Венеціанської комісії щодо цих пропозицій.

Текст розділу VIII. «Правосуддя» Конституції України не відрізнявся у редакціях 1996 та 2004 років, тому він не зазнав жодних змін

внаслідок ухваленого 22 лютого 2014 р. рішення Верховної Ради про відновлення чинності редакції Конституції 2004 р.

Напередодні політичної кризи у листопаді 2013 р. представники опозиційних фракцій у парламенті внесли законопроект №3678 про зміцнення суддівського самоврядування. Проект розроблено на основі висновку Венеціанської комісії щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 р. Проектом передбачено спростити систему органів суддівського самоврядування шляхом відмови від конференцій і рад суддів загальних і спеціалізованих судів. Збори суддів у кожному суді, за проектом, безпосередньо обиратимуть делегатів на з'їзд суддів. З'їзд суддів і Рада суддів України формуються за принципом пропорційного представництва суддів. Повноваженням призначати голів судів запропоновано наділити збори суддів. Ці зміни могли би повернути незалежність суддівському самоврядуванню і заслуговують на підтримку. Після формування нового складу з'їзду суддів за новими правилами мали би бути переобрані Вища кваліфікаційна комісія суддів і Вища рада юстиції в частині суддівських квот.

Ще одним напрямком реформ, де восени 2013 р. були внесені законодавчі ініціативи, став перегляд повноважень Верховного Суду України. Необхідність зміцнення його ролі впливає із висновку Венеціанської комісії, яка побачила лише політичні мотиви для обмеження його повноважень внаслідок реформи 2010 р.

На початку жовтня 2013 р. народні депутати, близькі до Адміністрації Президента, подали до Верховної Ради законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо повноважень Верховного Суду України. Однак в умовах, коли Пленум Верховного Суду обрав Головою цього суду протеже Адміністрації Президента – виглядало, що це ще один крок для зміцнення політичного впливу на судову систему, який супроводжується поверненням Верховному Суду деяких адміністративних важелів впливу на суди.

Інший законопроект, № 3356-2, підписали лідери і народні депутати двох інших опозиційних на той момент фракцій – «Батьківщини» і

УДАРу. На відміну від попереднього, цей законопроект передбачає, що питання допуску справ до розгляду у Верховному Суді вирішуватиме цей Суд, а не вищий спеціалізований суд; Верховний Суд зможе переглядати судові рішення у зв'язку із неоднаковим застосуванням будь-яких норм процесуального права, а не лише тих, що стосуються визначення юрисдикції. Водночас цей проект також передбачає такі сумнівні під кутом зору європейських стандартів повноваження Верховного Суду як надання рекомендаційних роз'яснень стосовно застосування законодавства.

23 лютого 2014 р. після повалення режиму В.Януковича Верховна Рада прийняла закон щодо окремих питань судоустрою та статусу суддів, який відновлює повноваження парламентського комітету з питань правосуддя щодо попереднього розгляду кадрових питань суддів на його засіданнях (такі повноваження були у комітету до реформи 2010 р.). Також закон передбачив, що голів судів і їх заступників призначає Верховна Рада за поданням відповідних рад суддів. Цей закон є спробою Верховної Ради перебрати на себе вирішення кадрових питань у судовій системі, що однак суперечить європейським стандартам.

Що робити? Рекомендації

– Прийняти внесений депутатами законопроект № 3678 про зміцнення суддівського самоврядування (розроблений на основі висновків Венеціанської комісії, він передбачає спростити систему шляхом відмови від призначуваних органів – конференцій і рад суддів загальних і спеціалізованих судів – «прокладок» між зборами суддів у кожному суді і з'їздом суддів і Радою суддів України; а також наділити збори суддів повноваженням призначати голів судів). При цьому необхідно скасувати закон від 23 лютого 2014 р. щодо окремих питань судоустрою та статусу суддів;

– Після ухвалення цих змін, впровадити їх у життя: переобрати нові органи суддівського самоврядування, Вищу раду юстиції, Вищу кваліфікаційну комісію суддів (із заборонаю чинним членам бути

обраними до цих органів), призначити нових голів судів і їхніх заступників зборами суддів;

- Зміцнити роль Верховного Суду у формуванні послідовної судової практики, ухваливши поданий депутатами законопроект № 3356-2 (але з доопрацюванням у напрямку відмови від надання Верховним Судом та вищими спеціалізованими судами роз'яснень стосовно застосування законів за межами судових процедур; відмови від необґрунтованого збільшення складу Верховного Суду).

- Напрацювати та ухвалити зміни до законодавства щодо системи добору суддів (зокрема, передбачити конкурсні механізми просування суддів по службі за об'єктивними критеріями, зокрема, з використанням детектора брехні) та щодо системи дисциплінарної відповідальності суддів (чіткіше визначити підстави, передбачити пропорційні санкції, встановити строки давності для притягнення, передбачити змагальну процедуру дисциплінарного провадження, створити єдиний дисциплінарний орган, передбачити проведення спеціальних перевірок на доброчесність) – на основі проекту нової редакції Закону «Про судоустрій і статус суддів», підготовленого у 2011 р. Комісією зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права, що отримав позитивний висновок Венеціанської комісії;

- Доопрацювати попередньо схвалений Верховною Радою законопроект № 2522а про внесення змін до Конституції щодо посилення гарантій незалежності суддів для повної імплементації висновків Венеціанської комісії, зокрема:

- Усунути Президента від переведення та звільнення суддів, він може бути наділений хіба що повноваженням призначати особу на посаду судді на підставі подання Вищої ради юстиції;

- Визначати суд, де суддя має працювати, та переводити його до іншого суду має Вища рада юстиції за результатом конкурсу;

- У складі Вищої ради юстиції виділити постійно діючі кваліфікаційну і дисциплінарну колегії, а окрему Вищу кваліфікаційну комісію суддів ліквідувати;

- Призначати голів судів мають органи суддівського самоврядування;
- Звузити суддівський імунітет до функціонального (тобто не поширювати імунітет на злочини, які судді можуть вчинити поза своєю професійною діяльністю);
- Вилучити Генерального прокурора зі складу Вищої ради юстиції;
- Відмовитися від підвищення пенсійного віку для суддів до 70 років та від підвищення мінімального віку для судді з 25 років до 30, зважаючи на необхідність збільшити в суддівському корпусі кількість представників молодого покоління (які краще володіють іноземними мовами та були виховані вже у незалежній Україні);
- Передбачити право особи на подання конституційної скарги до Конституційного Суду;
- Передбачити створення окремого органу, який діяв би на громадських засадах, для добору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду.

Реформувати механізм формування Конституційного Суду – кандидатури на посаду судді цього суду мають добиратися спеціальною комісією з авторитетних фахівців (зокрема, суддів Конституційного Суду у відставці, які не дискредитували себе на цій посаді);

Підготувати чітку законодавчу основу для проведення люстрації суддів – звільнення з посад тих з них, які ухвалювали свої рішення з грубим ігноруванням фундаментальних прав людини. Люстрація дискредитованих суддів потрібна для відновлення суспільної довіри до судової системи

(ЦППР

<http://www.pravo.org.ua/2010-03-07-18-06-07/lawreforms/1604-analitychnyi-ohliad-sudova-reforma-v-ukraini-vyklyky-i-rekomendatsi.html>). – 2014. – 11.03).

Украину можно объединить, дав больше свободы регионам, считают эксперты. Области предлагают сделать финансово

независимыми, а жителям разрешить самостоятельно выбирать губернаторов.

Правительство взялось за административно-территориальную реформу. Цель – сделать регионы более самостоятельными, чтобы снять напряжение на юго-востоке. На заседании Кабмина А. Яценюк потребовал от вице-премьера, министра регионального развития В. Гройсмана срочно прописать концепцию реформы. Как только изменения пропишут, документ передадут Конституционной Ассамблее, которая создана в парламенте. Последнее слово за Радой – осенью все поправки внесут в Конституцию.

«НАЛОГИ НАДО ОСТАВИТЬ ОБЛАСТЯМ»

Председатель Донецкого облсовета А. Шишацкий считает так же: «Львиная доля налогов должна оставаться в регионах. К примеру, в техногенно нагруженной Донецкой области необходимо оставлять 100 % экологического сбора, ведь только в 2013-м регион перечислил государству 389 млн грн экологического налога из собранных 734 млн. Так же – и с отчислениями в Фонд занятости и налога на прибыль: за эти деньги можно создать тысячи рабочих мест».

«ЦЕНТР ГОТОВ ДЕЛИТЬСЯ ВЛАСТЬЮ»

И власть готова дать регионам финансовую самостоятельность. «Это касается не только юго-востока. Налоги не должны уходить на Киев и там растворяться. Люди на местах должны сами решать, какие делать детские площадки, ремонтировать дороги», – сказал «Сегодня» вице-премьер В. Гройсман.

Чтобы люди стали больше доверять чиновникам, при районных и областных советах возродят исполкомы (в Украине их нет с 1994-го), чтобы передать им функции нынешних администраций. «За последними останутся лишь ограниченные контрольные функции, – сказал «Сегодня» В. Гройсман. – Нарботки по такой реформе были давно. Но этим инициативам не давали хода, чтобы не отдавать власть на места. Чиновники в Киеве боялись лишиться права распоряжаться, а заодно и получать теневые доходы, решая в пользу одних или других. Мы подняли все наработки, обсудили с

представителями всех областей и начинаем быстро их реализовывать».

Кроме того, жителям юго-востока А. Яценюк пообещал сохранить статус русского языка и не запрещать работу Партии Регионов в Украине.

«УКРАИНОЙ НЕЛЬЗЯ РУКОВОДИТЬ ИЗ ЦЕНТРА»

Регионы хотят больше независимости от центра. Еще во время работы в Кабмине экс-вице-премьер А. Вилкул предлагал передать больше полномочий на места и дать регионам полную финансовую самостоятельность. Своим видением он поделился с «Сегодня».

«Главная причина возникновения конфликтных ситуаций – несбалансированность полномочий центра и регионов. Происшедшие события показали – страной нельзя руководить из центра, указания которого часто не учитывают реальной ситуации и не воспринимаются регионами. Сохранить целостность и создать модель, в которой Украина будет жить без потрясений, поможет децентрализация власти. В мире существует две модели управления регионами. По первой, народ выбирает облсовет, который потом назначает исполком. Вторая модель выборности, которая работает во многих развитых странах, – жители региона выбирают прямым голосованием главу региона (сейчас его назначает Президент. – Авт.). Мне гораздо ближе вторая модель, – говорит А. Вилкул. – Она создаст баланс между облсоветом и выборным губернатором, снимет риски узурпации власти региональными кланами. А центр будет контролировать регионы через прокуратуру, которая имеет право наложить протест на решение облсовета и губернатора. И обязательно в законодательстве нужно оставить за громадой право отзыва губернаторов, мэров и депутатов. А в таких городах, как Киев и Севастополь, нужно упразднить городские госадминистрации. Зачем нужна назначаемая центром должность – главы КГГА? Руководить такими городами должны исключительно выбранные народом люди. То есть функции мэра и главы администрации должен выполнять один человек».

По полномочиям регионов у А. Вилкула такое мнение: «Гуманитарные, экономические и финансовые функции должны быть переданы регионам. Бюджет должен формироваться по принципу “снизу-вверх” – когда все регионы финансируют содержание центральных органов власти, но при этом региональный бюджет формирует территориальная громада: село, поселок, город, район, область. Эта модель работает во всем мире. На днях я участвовал в масштабном круглом столе с президентом Европейских регионов Хандой Базатли. Как раз она и говорила об эффективности работы таких моделей. За центром должны остаться традиционные общегосударственные функции: внешняя политика, таможенная и налоговая системы и функции обороны. Нужно объяснить людям, что доминирования одной части страны над другой не будет – интересы всех регионов будут учитываться. Украина разная, но она у нас одна – наша родина».

А. Гарань, профессор кафедры политологии НаУКМА: «О реформе говорили все политсилы, но ничего не делали. Все хотели централизации и концентрации власти. Сейчас реформа заменит так называемую федерализацию. Но без изменений может получиться феодализация – есть угроза, что появится много удельных князей. Права же законодательной инициативы регионам не нужны. Это уже будет та федерализация, которую пытается навязать Россия. Кремль хочет манипулировать Украиной, сталкивая регионы лбами. Принцип “Превратим Украину в федеративную державу” был официально сформулирован МИДом РФ. Очень похоже на действия Гитлера: сначала он аннексировал Судеты, а потом и всю Чехословакию, разделив ее на части. Украине такое совершенно не надо».

В. Карасев, директор Института глобальных стратегий: «Реформа местного самоуправления на какое-то время успокоит Юго-Восток. Но в долгосрочной перспективе напряжения не снимет. В течение 20 лет все говорили, что нужно дать регионам больше полномочий. На словах все звучит очень хорошо. Но фактически на местах бюджетами смогут распоряжаться мэры или региональные

элиты. Да и кому давать больше прав и полномочий? Губернаторам? Сейчас нужно защищаться от претензий России. Украинская государственность стоит перед очень серьезным вызовом. Обычными реформами уже не обойтись. Модель управления государством рухнула на Майдане, и лишь реформой местного самоуправления ничего не добиться» **(Сегодня** [\(<http://www.segodnya.ua/politics/pnews/ukrainu-mozhno-obedinit-stranu-dav-bol-she-svobody-regionam-eksperty-503913.html>\)](http://www.segodnya.ua/politics/pnews/ukrainu-mozhno-obedinit-stranu-dav-bol-she-svobody-regionam-eksperty-503913.html)). – 2014. – 20.03).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Італія

В Италии подвели итоги референдума, который длился 5 дней, с 16 по 21 марта. В референдуме приняли участие почти 73% жителей округа. Из них 89% проголосовали за отделение региона Венето от Италии и за создание республики Венето, со столицей Венеция, сообщает агентство Libero Quotidiano. Референдум проводили при помощи интернет-технологий.

Венеция объявила о начале процедуры одностороннего выхода из состава Италии. Так как Конституция страны не предусматривает возможности выхода из состава Италии.

В регион Венето входят города Венеция, Верона, Тревизо и Виченца. Основной причиной референдума стало недовольство жителей Венето распределением средств: бюджет пополняют, в основном, северные регионы, а расходуются средства, на бедные южные регионы Италии.

Желание отделиться возникло у местных жителей из-за больших налоговых обязательств, за счет которых живет бедная южная часть Италии. В отдельное независимое государство планируют войти

провинции Падуя, Ровиго, Венеция, Беллуно, Виченца, Тревиги и Верона.

Когда-то давно Венето была независимым государством под названием Венецианская республика. К Италии она была присоединена в 1866 г.

Отметим, что в регионе Венето проживает около 5 млн человек
(Внеэкономические связи
(<http://eer.ru/a/article/u154/22-03-2014/17506>). – 2014. – 22.03).

Испания

Конституционный суд Испании вынес постановление о признании противоречащим Конституции страны запланированный на ноябрь референдум о независимости автономной области Каталония. Согласно судебному решению, Конституция Испании запрещает регионам в одностороннем порядке проводить референдумы о суверенитете. Вместе с тем, в постановлении КС отмечается, Основному закону Испании не противоречит провозглашение каталонским парламентом права граждан решать свою судьбу самостоятельно. Право на определение своей судьбы трактуется как декларативный принцип, не затрагивающий вопрос о самоопределении Каталонии, сообщает ИТАР-ТАСС.

Как сообщал «Новый Регион», в январе парламент Каталонии большинством голосов поддержал проведение референдума по вопросу отделения автономии от Испании и направил петицию о проведении плебисцита в Мадрид.

Премьер-министр Испании М. Рахой в свою очередь заявил о недопустимости проведения в Каталонии референдума по вопросу выхода автономии из страны: «Пока я являюсь премьером, ни одна испанская территория не получит независимости».

За независимость Каталонии выступают около половины ее жителей. Впрочем, тех, кто готов на развод с Мадридом при условии выхода из ЕС, существенно меньше. Между тем идею о самом референдуме благосклонно воспринимают около 80 % каталонцев (NR2.ru (<http://www.nr2.ru/inworld/490825.html>)). – 2014. – 26.03).

Чехия

По мнению президента Чехии М. Земана (Miloš Zeman), предложения ограничить его полномочия не имеют никакой логики. В интервью portalу Aktuálně.cz он сообщил, что новые реформы делают из президента страны всего лишь «страховку на случай кризиса», пишет ČTK.

«Я считаю комичной ситуацию, когда президент, выбранный напрямую, имеет меньше полномочий, чем президент, выбранный парламентом. Это абсолютно не имеет логики», – сказал М. Земан. Речь шла, прежде всего, об обязательно контрольной подписи премьера при выборе членов совета директоров банков, о сроке в 30–60 дней, в течение которого избранный новым способом президент должен был бы выбрать нового председателя правительства, или о возможности передать право второй попытки выбора премьера парламенту. По мнению М. Земана, причиной таких ограничений может быть страх перед сильным лидером. Однако он со своей стороны добавил, что использовать власть в личных целях не собирается, хотя иногда к нарушению некоторых установленных законом сроков и доходит.

На вопрос, изменится ли при введении прямых выборов Конституция, ответил, что этим занимается коалиция, состоящая из председателя TOP 9 М. Калоусека (Miroslav Kalousek), депутата TOP 9 С. Полчака (Stanislav Polčák) и министра социал-демократа Й. Диенстбиера (Jiří Dienstbier) (420on.cz)

[\(<http://420on.cz/news/politics/43646-milosh-zeman-predlozheniya-ogranichit-polnomochiya-prezidenta-nelogichny>\)](http://420on.cz/news/politics/43646-milosh-zeman-predlozheniya-ogranichit-polnomochiya-prezidenta-nelogichny). – 2014. – 21.03).

Латвія

В конце марта правящие политики Латвии в первом чтении одобрили проект изменений в Конституцию страны, который предусматривает включение в нее спорной преамбулы. Портал RuBaltic.ru побеседовал о необходимости принятия поправки, реакции на этот закон и его последствиях с правозащитником и кандидатом в Европарламент от партии «Согласие» Б. Цилевичем:

– Г-н Цилевич, преамбула к Конституции действительно является необходимостью? Зачем было принято решение написать её?

– Мы считаем, что она отнюдь не является необходимой. Решение исключительно политически мотивировано. А по мнению правящей коалиции, это необходимое условие, чтобы не позволить народу Латвии принять некоторые, с точки зрения нынешних политиков, неправильные решения.

Строго говоря, преамбула – не поправка, которая меняет конституционные нормы. Однако она создает некоторую юридическую рамку, контекст для интерпретации существующих норм Конституции. Если раньше можно было, ссылаясь на конституционные нормы, оспаривать в соответствующем суде некоторые сомнительные положения о законах, то преамбула это в значительной степени затруднит.

К примеру, раньше можно было обжаловать языковые ограничения, апеллируя к принципу равенства всех граждан. А теперь, если в новом документе будет закреплена в качестве основной цели защита латышского языка как государственного, то этот аргумент и

другие моменты становятся сравнимыми с такими принципами, как равенство всех граждан.

Мы считаем, что это неправильный подход. Подобные нормы, по сути дела направленные на закрепление некоторых неизменяемых статей Конституции, по существу ставят суверенитет народа Латвии как высшего законодателя под сомнение.

Очевидно, нынешняя правящая коалиция считает, что лучше, чем весь народ, знает, что нужно государству. И хочет таким образом не допустить каких-то ошибок, которые в будущем могли бы совершить граждане нашей страны.

– Вы упомянули о том, что преамбула нужна для недопущения неправильных решений жителей Латвии. Что именно Вы имели в виду?

– В первую очередь мысль ввести некоторые неизменяемые статьи Конституции, которые постепенно трансформировались бы в идею преамбулы. Это реакция на референдум об основных языках. Также концепция изменения гражданства, возможно, другие вещи, которые нынешняя элита считает неправильными.

– Необходимо ли одобрение конституционного большинства в Сейме для включения преамбулы в Конституцию?

– Да, несомненно. В первом чтении проголосовало минимально необходимое количество – 67 депутатов. Такое же большинство потребуется и в последующих этапах.

– Новая формулировка преамбулы гласит: «Латвийская республика создана путём объединения исторических латышских земель на основе непреложной воли латышской нации и её неотъемлемого права на самоопределение». Не усилится ли градус национализма в этой новой редакции преамбулы? Что грозит нелатышской части жителей Латвии в случае её принятия?

– Это одно из тех соображений, по которым мы не можем поддержать данную поправку. Считаем, что такой подход противоречит принципу равенства всех граждан независимо от их происхождения. Сторонники преамбулы говорят, что это не более чем констатация

исторического развития событий. Что в той же преамбуле говорится и о правах национальных меньшинств, которые никак не подвергаются сомнению.

С нашей точки зрения – это слабый аргумент.

Права национальных меньшинств ни в коей мере не являются компенсацией за отказ в участии в самоопределении всей политической нации.

Сейчас, спустя 90 лет после принятия Конституции, говорить, что основатели на самом деле имели в виду нечто другое и что необходимо принять преамбулу, чтобы реализовать волю предков, – странная идея. Если уж ситуация настолько изменилась, давайте примем другую Конституцию! А не будем приписывать отцам-основателям какие-то идеи, которые на самом деле являются продуктом мысли современных политиков Латвии.

– Может ли, на Ваш взгляд, данная поправка вызвать волну недовольств?

– Она уже вызвала волну недовольств наряду с некоторыми другими инициативами правящих политиков. Не думаю, что дело дойдёт до столкновений или существенного роста напряжённости. Для всех жителей страны стабильность и гражданский мир – значительная ценность. Это не просто какая-то пассивность, а скорее осознание, что силовое решение никому ничего хорошего не принесёт. Поэтому правительство и оппозиция всегда действовали достаточно осмотрительно, не пересекая красной черты. Были и более критические опасные ситуации.

Просто принятие преамбулы ещё больше будет способствовать отчуждению русскоязычных латвийцев от правительства и, по сути дела, углубит раскол в обществе. Предполагается, что новый документ должен укрепить единство в обществе, но, очевидно, результат будет совершенно противоположным. Правящая коалиция либо искренне не понимает, либо не хочет понимать сути политических процессов в обществе.

– Комитет ООН по правам человека считает, что Закон о языке в Латвии содержит дискриминационные нормы. Это было уже третьим заявлением от этой комиссии. Собирается ли правительство Латвии предпринять какие-то шаги по этому поводу? И почему власти Латвии не реагировали ранее на подобные заявления?

– Правительство уже заявило, что не собирается ничего предпринимать и не согласно с заключениями Комитета. Дело в том, что заключения этого учреждения не имеют юридической силы. Тем не менее, вступая в ООН, государство принимает на себя определённые обязательства. Seriously к ним относиться, следовать этим рекомендациям – вопрос хорошего тона.

Формально, заставить Латвию никто не может, но это существенно подрывает международную репутацию нашего государства.

– Вы возглавляете список партии Согласие на выборах в ЕП. Как Вы думаете, какие возможности открывает Европарламент для решения проблем нацменьшинств в Латвии?

– Строго говоря, нормативные документы Европейского союза не содержат жёстких ограничений и предписаний в отношении прав меньшинств. Этот вопрос не находится в формальной компетенции ЕС. Правда, с момента принятия Лиссабонского договора Европейская хартия фундаментальных прав вошла в его состав и стала юридическим документом. В хартии есть статья о защите прав нацменьшинств.

В составе ЕС есть государства, отрицающие существование на своей территории нацменьшинств, отрицательно относящиеся к их правам. Речь идет о Греции, Франции. Поэтому принятие обязывающих нормативных документов в рамках базы ЕС вряд ли возможно.

Впрочем, у этой организации есть и другие методы борьбы. К примеру финансового характера. Также различные программы и проекты, направленные на сохранение и развитие культурного

многоязыкового разнообразия. Всё это можно использовать в своих целях.

В конце концов, работая в Европарламенте и влияя на позицию своей политической партии, можно формировать отношение ко всем этим вопросам. Государство – член ЕС не может быть безразлично к своей репутации (**Аналитический портал RuBaltic.Ru** (<http://www.rubaltic.ru/article/politika-i-obshchestvo/boris-tsilevich-nyneshnyaya-konstitutsiya-ustarela-davayte-primem-novuyu-02042014/#t20c>)). – 2014. – 2.04).

Грузія

В Грузии приступила к работе государственная конституционная комиссия, которая разработает новый проект Конституции страны. Изначально ожидалось, что комиссия завершит работу до сентября 2014 г., но сейчас предполагается, что работа комиссии будет продлена. В рамках комиссии создано пять рабочих групп, работающих по определенным направлениям.

Как сообщал «Кавказский узел», парламент Грузии 4 октября 2013 г. единогласно поддержал создание государственной комиссии, которая разработает реформу Конституции страны. Комиссию возглавил председатель парламента Давид Усупашвили. Состав госкомиссии был сформирован на заседании парламента 27 декабря 2013 г.

Первое заседание госкомиссия посвятила решению организационных вопросов. Государственная конституционная комиссия считает приоритетными темами защиту прав человека, децентрализацию, территориальное устройство страны и увеличение независимости судебной системы, заявил сегодня журналистам до начала заседания государственной конституционной комиссии председатель парламента Грузии Д. Усупашвили.

«Первый текст Конституции Грузии был принят 20 лет назад, и сейчас надо задуматься, какие шаги мы должны преодолеть в будущем, если хотим принять решения по формированию государственности страны, и как это завершать на данном этапе. Не нужно ждать урегулирования определенных проблем и вопросов, потому что до урегулирования проблем Южной Осетии и Абхазии в остальной части Грузии города, села и деревни не находились бы в режиме ожидания и ничего бы не делали, это – неправильно. По этой причине самоуправление не может ждать того, пока в стране восстановится территориальное единство», – сказал Д. Усупашвили.

По словам председателя парламента, среди приоритетов в работе комиссии значится и вопрос создания лучшего баланса между всеми ветвями власти, как на центральном, так и на местном уровнях.

«Наша Конституция должна стать более европейской, должна быть децентрализация на местах – в селах, городах, районах и регионах, нужно дать больше прав правящей политической силе. Эта создана не для комиссии, Конституция не примет чье-либо имя и фамилию, ее вместе примут много партий, и Конституция станет истинно народной», – уверен спикер парламента.

С приходом к власти «Грузинская мечта» уже внесла одно изменение в Конституцию Грузии, оговаривающее ограничение полномочий президента при формировании правительства страны. Внесенное конституционное изменение будет действовать до вступления в силу новой редакции Конституции и в случае роспуска правительства запрещает главе государства единолично формировать состав кабинета министров. Также были проведены общественные слушания по внесению изменения, предусматривающего упразднение нормы Конституции о месторасположении парламента.

Входящий в состав комиссии конституционалист А. Деметрашвили отметил, что действующая редакция Конституции не определяет форму государственного устройства в направлении территориального единства.

«С принятием закона о самоуправлении сделан маленький шаг в направлении регионализма, так как закон рассматривает регион, как самостоятельную единицу. Я думаю, что одна из задач комиссии будет в продолжении рассмотрения этого вопроса, его углубление и более сформированный статус регионов страны, если они будут созданы и найдут отражение в Конституции», – сказал журналистам А. Деметрашвили.

Представители государственной конституционной комиссии также отмечают направления, которые должны четко быть оговорены Конституцией.

По мнению входящего в госкомиссию депутата парламента от оппозиционной партии «Единое национальное движение» Д. Бежашвили, в главном законе страны должна быть рассмотрена роль прокуратуры, которая на сегодняшний день «исполняет задание исполнительной власти и является одним из механизмов репрессий, находящихся в ее руках». «Поэтому в отношении прокуратуры должны возрасти полномочия президента и парламента, как представительской власти, и они должны сформировать независимость органа и обеспечить его независимую и объективную работу», – отметил Д. Бежашвили в беседе с журналистами.

Как считает депутат парламента от правящей коалиции «Грузинская мечта» Т. Хидашели, Конституция должна установить баланс между всеми ветвями власти, в настоящее время полномочия перевешивают в сторону премьер-министра. Для вице-спикера парламента от правящей коалиции З. Абашидзе важно, чтобы Конституция обеспечивала независимость судебной системы.

В свою очередь один из лидеров Христианско-демократического движения Л. Вепхвадзе отметил, что главное в работе конституционной комиссии – принять проект Конституции, разработанный госкомиссией.

«Наше главное предложение – не потерять этот труд, и все политические силы, представленные в парламенте, взяли бы обязательство поддержать документ, разработанный государственной

конституционной комиссией. В противном случае нет смысла в работе комиссии», – сказал корреспонденту «Кавказского узла» Л. Вепхвадзе (*Кавказский узел* (<http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/238981>)). – 2014. – 3.03).

Республіка Білорусь

Накануне Дня Конституции А. Лукашенко упомянул о возможности последующих изменений в главном Законе страны.

А. Лукашенко встретился с судьями Конституционного суда. Именно они – главная инстанция, которая следит за соблюдением гражданами Конституции.

Кроме всего прочего, Президент заявил о том, что со временем станет необходима новая редакция Конституции. И эти изменения, по его словам, должны будут соответствовать уровню развития общества и духу нового времени. Что до конкретных предложений или сроков вынесения новой редакции Закона на обсуждение, то об этом на встрече не говорилось.

День принятия белорусской Конституции – 15 марта 1994 г. Отличительной чертой документа являлось наделение наиболее существенными полномочиями Верховного Совета РБ (парламента, который ныне именуется Национальным собранием и состоит из двух палат).

24 ноября 1996 г. после проведения двух национальных референдумов Конституция была изменена. В результате основные полномочия перешли от законодательной к исполнительной власти и президенту. Статусом государственного наряду с белорусским был наделен и русский язык. Кроме того, была изменена государственная символика.

В следующий раз главный Закон страны изменялся после референдума 17 октября 2004 г. Тогда был исключен пункт, по

которому одно лицо имело право избираться президентом более чем на два срока.

Сегодня Конституция РБ включает в себя преамбулу, девять разделов, восемь глав и 146 статей (*Femina.by* (<http://femina.by/news/news-belarus/belorususkaya-konstitutsiya-eshche-budet-menyatsya/>)). – 2014. – 15.03).

Киргизстан

31 марта оппозиция Киргизстана планирует провести митинг, на котором собираются предъявить власти четыре требования. Решить вопрос Кумтора и в общем всех месторождений, принять закон о люстрации и изменить Конституцию.

А пока активисты-оппозиционеры готовят новую версию Конституции КР. Прежняя их не устраивает. Так, по словам экс-депутата С. Жапарова, парламентское правление оказалось преждевременным. Оппозиция выступает за президентско-парламентскую форму правления. Также планируется ввести институт курултая. Именно на последний оппозиционеры возлагают полномочия распускать парламент и отстранять президента. Высшее руководство страны должен, по мнению не согласных с нынешней властью, курултай. Курултай следует собирать на регулярной основе. Судьи, парламент, правительство и президент должны подготовить отчеты, которые будут рассматриваться на курултае.

Тем не менее, оппозиция не намерена закрываться от представителей власти. Обсудить итоговую версию Конституции оппозиционеры готовы с представителями всех ветвей власти. С. Жапаров объяснил, что пока они просто предлагают вынести вопрос новой версии Основного закона на парламентское обсуждение. Или, в качестве альтернативы, можно было бы создать конституционный

совет, который бы и занимался этим вопросом вкупе с гражданским обществом.

Кстати, в данное время у оппозиции имеется девять вариантов Конституции. «Они тоже не идеальны, и над ними надо работать», – отметил С. Жапаров.

С. Жапаров подчеркнул, что нынешняя Конституция создавалась в угоду президенту, спикеру парламента и премьер-министру. В основном, конечно, Конституция писалась под президента. В Киргизстане, к примеру, согласно Конституции, парламентское правление, но на деле – все законы принимаются парламентом только с подачи и одобрения президента. Вот и получается, считает С. Жапаров, что форма правления президентская, а отнюдь не парламентская.

Отметим, что первоначально свой курултай оппозиция планировала провести 17 марта. Однако перенесла его на более поздний срок – 31 марта. Это связано, как объяснил в социальных сетях С. Жапаров, с возможными провокациями со стороны власти. Оппозиционеры всерьез опасаются, что вмешаться могут и некие третьи силы, чтобы воспользоваться ситуацией и повернуть все в свою пользу. Бывший нардеп подчеркнул: «Власть всячески пытается нам помешать потому, что опасается, что оппозиция раскроет жестокую правду народу» (Газета.kg (<http://www.gazeta.kg/news/policy/377-konstituciya-v-devyati-variantah.html>)). – 2014. – 15.03).

Російська Федерація

В Городскую избирательную комиссию Петербурга подана заявка на референдум об отделении города от Российской Федерации. Сделали это активисты молодежного демократического движения «Весна», созданного на основе одноименного движения,

бывшего молодежного «Яблока» и бывшей молодежной «Солидарности».

Как сообщает Радио Свобода, в заявке указано два вопроса: 1) Вы за воссоединение Петербурга с Европой на правах коммуны Княжества Лихтенштейн? 2) Вы за восстановление действия законодательства Петербурга 1992 года и за статус Петербурга как части Российской Федерации?

Документ приняли без возражений, зарегистрировали и присвоили ему порядковый номер. Ответ придется ждать в течение 30 дней, потом, если в заявке не найдут недочетов, ее передадут на утверждение в Законодательное собрание, если и оно одобрит идею референдума, его организаторам придется еще собрать 40 тыс. подписей.

Активисты «Весны», однако, не думают, что до этого дойдет, их главная цель – показать, что в сегодняшней России референдумы в принципе невозможны, то есть не работает статья Конституции, обеспечивающая право граждан изъяслять свою волю путем референдума.

По словам Н. Артеменко – активиста, подававшего заявку в Горизбирком, он делает это уже в седьмой раз. Когда он со своими единомышленниками пытался инициировать референдумы по острым городским проблемам, например, по Охта-Центру, он всегда получал отказ.

Другая цель активистов – показать, что референдум, прошедший в Крыму, не имел под собой, по их мнению, никаких законных оснований, и что российские власти при принятии решений оперируют двойными стандартами. Вопросы, сформулированные в заявке, должны, по мнению их авторов, не способствовать отделению Петербурга от России, а показать абсурдность ситуации в стране (**NR2.ru** (<http://www.nr2.ru/moskow/490026.html>). – 2014. – 21.03).

Ставший частью России Крым не сможет выйти из состава Российской Федерации, сказал вчера председатель конституционного комитета Госдумы В. Плигин. Согласно Конституции, суверенитет России распространяется на всю ее территорию, права выхода субъекта из ее состава не предусмотрено, пояснил парламентарий. Конституция о возможности выхода из состава России субъектов Федерации не упоминает, в ст. 65 говорится лишь о возможности появления в России новых субъектов – порядок их принятия должен быть определен специальным федеральным конституционным законом, как это было в случае Крыма.

Результаты крымского референдума (почти 97 % голосов за присоединение к России) свидетельствуют о том, что жители Крыма не думают о выходе из России, отметил В. Плигин. Активность крымчан и результат голосования сняли вопрос о качестве проведения референдума, который ставили некоторые наблюдатели, говорит депутат.

Мнение жителей Крыма, по словам В. Плигина, также должно быть учтено при определении способа избрания глав республики Крым и Севастополя. Ранее источники «Ведомостей», близкие к руководству Госдумы, не исключали, что прямые выборы главы будут введены лишь в Севастополе, для Крыма же предпочтительнее форма, принятая в некоторых республиках Кавказа, где депутаты заксобраний выбирают из трех кандидатов, предложенных президентом. В. Плигин считает, что такая форма в Крыму необязательна: в случае с кавказскими республиками говорилось о возможности дестабилизации ситуации, в Крыму же она сейчас стабильна. Выбирать способ избрания глав новые регионы будут сами, уточнил В. Плигин.

Избирательное законодательство и правовые акты в других сферах должны быть приняты после принятия конституции Крыма и устава Севастополя, напомнил депутат. В общей сложности депутатам новых регионов предстоит принять больше 1000 нормативных актов и

больше 350 базовых законов, добавил В. Плигин, ориентируясь на пример Республики Хакасии.

Российским законодательством возможность выхода субъекта из Федерации действительно не предусматривается, говорит профессор кафедры конституционного права ВШЭ И. Шаблинский. Право свободного выхода из СССР имели все союзные республики, а еще в 90-е годы такая возможность упоминалась в конституциях некоторых республик – например, Тувы. Но в ходе федеративной реформы упоминания о возможности отделения из региональных законов были удалены. На практике же отделение региона – вопрос не права, а силы, отмечает И. Шаблинский, например, в 1991 г. Чечня провозгласила свою независимость в одностороннем порядке **(Ведомости** <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article/649431/bez-prava-vyhoda#ixzz2x4GUic5M>).
c5M).

Конституция РФ может уточнить понятие брака как «союза между мужчиной и женщиной». С предложением закрепить в Основном законе государства традиционное понятие брака как добровольного союза представителей разных полов планирует обратиться к коллегам депутат Госдумы И. Зотов. Он считает, что это необходимо для «защиты традиционных российских ценностей», чтобы исключить возможность легализации в России однополых браков.

Депутат Государственной думы, председатель Российской партии пенсионеров И. Зотов начал сбор подписей для внесения в Основной закон ряда уточнений, касающихся понятия «брак», сообщают «Известия».

«Уже в 15 странах мира принят закон, разрешающий однополые браки, ещё в четырёх они разрешены на региональном уровне. Предоставление однополым парам одинакового статуса с традиционными парами влечёт за собой разрушение института семьи:

ведь обществу свойственно мышление, при котором одобренная на государственном уровне модель воспринимается как закономерная. Чтобы этого не произошло, мы предлагаем внести поправки в Конституцию и закрепить законодательно, что брак – это добровольный союз между мужчиной и женщиной», – заявил И. Зотов.

Народный избранник предлагает изложить ч. 1 ст. 38 Основного закона России в следующей редакции: «1. Материнство и детство, семья и брак как добровольный союз между мужчиной и женщиной находятся под защитой государства».

«Для того чтобы внести законопроект на рассмотрение нижней палаты парламента, необходимо, чтобы под ним поставили подписи не менее 90 депутатов. Мы уже приступили к их сбору, поддержка у нас есть», – добавил И. Зотов.

«Я поддерживаю эту инициативу. Действительно, в настоящее время проблема однополых браков стоит достаточно остро. По идее в демократических странах должно учитываться мнение большинства. Однако на деле мы видим, как активное меньшинство активно лоббирует свои интересы. Во Франции были массовые протесты, однако никто не обратил на них внимания. Для того чтобы защитить наших граждан, приходится прибегать к подобным мерам», – отмечает в свою очередь депутат В. Бессонов.

В ряде европейских стран однополые браки запрещены Конституцией. Данная норма действует в Болгарии, Латвии, Литве, Польше, Сербии и Черногории. В Хорватии 1 декабря 2013 г. был проведён референдум, на котором две трети населения страны поддержало предложение о внесении понятия брака как союза между мужчиной и женщиной в Конституцию страны. В некоторых штатах США за однополые связи предусмотрена уголовная ответственность (*Russian.Rt* (<http://russian.rt.com/article/26154>). – 2014. – 2.04).

Алжир

Новая Конституция Алжира расширит полномочия народных избранников и определит конституционные права оппозиции. Об этом сообщил Абдельмалек Селляль – экс-премьер, руководитель предвыборного штаба президента Абдельазиза Бутефлики, выдвинувшего свою кандидатуру для участия в выборах главы государства в четвертый раз.

По словам представителя штаба президента, обновленный основной закон республики предоставит Алжиру «расширенную, представительную демократию». «Все граждане смогут принять участие в развитии страны, – подчеркнул А. Селляль. – Мы расширим полномочия народных избранников, конституционные права появятся у оппозиционных партий».

Ранее А. Селляль заявлял, что предполагаемые поправки в конституцию будут направлены на «укрепление и развитие демократии». В то же время сама предвыборная программа Бутефлики на предстоящие пять лет нацелена на «построение развивающейся экономики», рассказал Селляль, отметив, что подготовленный план позволит «укрепить национальную экономику, а также обеспечит рост промышленного развития Алжира».

Бутефлика является одним из наиболее опытных политиков арабского мира и Африки. Свою карьеру он начал еще в 1960-х годах. Уже в возрасте 26 лет занял пост главы МИД Алжира, на котором находился в течение 15 лет. В 1999 г. он стал президентом республики. В гонке за президентское кресло помимо Бутефлики участвуют еще пять кандидатов, в том числе бывший глава правительства Али Бенфлис.

С конца февраля в разных регионах Алжира регулярно проводятся митинги и манифестации под лозунгами «Нет четвертому мандату! 15 лет президентства – достаточно!». Некоторые политические партии –

как светские, так и исламистские – уже призвали алжирцев бойкотировать выборы, результат которых, по мнению оппозиции, «заранее известен» (ИТАР-ТАСС (<http://itar-tass.com/mezhdunarodnaya-panorama/1068575>)). – 2014. – 23.03).

З фондів НБУВ

Волковинська В. О., м.н.с. інформаційно-аналітичного відділу ФПУ НБУВ

Конституції та конституційний процес: реферативно-бібліографічна база даних Фонду Президентів України

Бібліографія країн Європи, Азії та Америки

Arkin William M. American coup: how a terrified government is destroying the Constitution = [Американський переворот: як заляканий уряд руйнує Конституцію]. – Little: Brown and Company, 2013. – 357 p.

В «Американському перевороті» Вільям Аркін розкриває переворот у верхах влади гуртком «сірих людей» організації національної безпеки. Оперуючи між рядків Конституції ця потужна і невиборна група бореться, щоб врятувати країну від «терору» і зброї масового знищення, в той же час змінюючи і підриваючи саму суть країни. Багато книг написано про таємниці, спостереження за урядом та його

правопорушеннями, ніхто так сильно не розкрив правду про повсякденне життя в цьому стані війни.

Cádiz 1812. Origen del constitucionalismo español = [Кадіс 1812. Походження іспанської конституції]. – Madrid : Dykinson, 2013. – 471 р.

19 березня 1812 був оприлюднений та 19 березня 1812 був прийнятий Генеральними Кортесами, що зібрались у Кадісі, документ, який вважається першою іспанською Конституцією в історії. Ця книга стосується історії створення, вступу в дію та подальшого відродження першої Конституції Іспанії.

Judson Karen **The Constitution of the United States** = [Конституція Сполучених штатів Америки]. – Berkeley Heights, NJ : Enslow, 2013. – 104 р.

Книга дає можливість дізнатися про історію Конституції Сполучених Штатів, про те, хто брав участь у її написанні, про Білль про права й доповнення.

Koppelman Andrew **The tough luck constitution and the assault on health care reform** = [Конституції жорстокої вдачі та напад на реформу охорони здоров'я]. – Oxford : Oxford University Press, 2013. – 182 р.

Е. Коппельман пояснює, як консерватори Суду прийняли аргументи лібертаріанського руху, спрямовані на розхитування сучасного стану соціального забезпечення. Замість цього вони виступають із тим, що Коппельман називає філософією «не пощастило»: якщо ви переживаєте важкі часи, тим гірше для вас. Він стверджує, що запропоноване правило – уряд не може змусити громадян купувати речі – не має нічого спільного з Конституцією.

Loughlin Martin **The British Constitution: a very short introduction** = [Британська конституція: дуже короткий вступ]. – Oxford : Oxford University Press, 2013. – 135 p.

Починаючи з Великої хартії вольностей у 1215 р., ряд документів – не один документ, як у Сполучених Штатах, – склали британську Конституцію. Які основні характеристики своєрідних конституційних механізмів Великобританії? Автор показує, як традиційна ідея конституції була збережена, які проблеми були отримані в результаті адаптації традиційного підходу до сучасного політичного світу, яким може бути майбутнє британської Конституції.

1801, la première constitution d'Haïti. Constitution rédigée sous l'autorité du général Toussaint-Louverture, prémisse de la première décolonisation de l'histoire de la république française = [1801, перша конституція Гаїті. Конституція, розроблена під егідою Генерала Туссен-Лувертюра, передумова першої деколонізації в історії Французької Республіки]. – Paris : Amandier, 2013. – 50 p.

Alemazung Joy A. **State constitutions and governments without essence in post-independence Africa. Governance along a failure-success continuum with illustrations from Benin, Cameroon and the DRC** = [Державні конституції та уряди в період після здобуття незалежності Африкою. Управління уздовж континууму провал–успіх з ілюстраціями з Беніну, Камеруну і ДРК]. – New York: Peter Lang, 2013. – 268 p.

Barnett Randy E. **Restoring the Lost Constitution. The Presumption of Liberty** = [Відновлення втраченої конституції. Презумпція свободи]. – Princeton Univ Pr, 2013. – 400 p.

У «Відновленні втраченої Конституції» Ренді Барнетт стверджує, що з моменту заснування країни, а особливо з 1930-х рр., суди зробили прогалини в оригінальній Конституції та поправках до неї, щоб усунути ті частини, які захищають свободу від влади уряду.

Baxter Roberta **The Magna Carta. Cornerstone of the Constitution** = [Велика хартія вольностей. Наріжний камінь Конституції]. – Chicago: Heinemann Library, 2013. – 48 p.

Fallon Richard H. Jr. **The dynamic constitution. An introduction to American constitutional law and practice** = [Динамічна конституція. Вступ до американського конституційного права та практики]. – Cambridge: Cambridge University Press, 2013. – 401 p.

Ця книга висвітлює сучасну конституційну доктрину, а також такі питання, як свобода слова, свобода віросповідання, право на приватне життя та статеву свободу, смертна кара, повноваження Конгресу.

Karlan Pamela S. **A constitution for all times** = [Конституція на всі часи]. – The MIT Press, 2013. – 183 p.

Через дослідження сучасних дискусійних правових питань – від права голосу до смертної кари, охорони здоров'я, одностатевих шлюбів – автор робить складну і резонансну справу опису свого бачення Конституції. Сутність цього бачення полягає в переконанні, що Конституція є документом, що постійно розвивається та дозволяє уряду вирішити сучасні проблеми і розширити сферу людської свободи.

Rutherglen George **Civil rights in the shadow of slavery. The constitution, common law, and the Civil Rights Act of 1866** = [Цивільні права в тіні рабства. Конституція, загальне право, і Закон про громадянські права 1866]. – Oxford; New York: Oxford University Press, 2013. – 214 p.

Wohl A. **Father, son, and constitution. How Justice Tom Clark and Attorney General Ramsey Clark shaped American democracy** = [Батько, син і Конституція. Як суддя Том Кларк і генеральний прокурор

Рамсі Кларк сформували американську демократію]. – Univ. Pr. of Kansas, 2013. – 486 p.

Кар'єри консервативного Верховного судді Тома Кларка і його більш ліберального сина, генерального прокурора Рамсі Кларка, відобразили ідеологічний спектр другої половини 20-го століття з основних питань, особливо – зрушення в тлумаченні Конституції в бік від національних інтересів до індивідуальних прав.

Бібліографія країн СНД

Зелинская С. В. Конституционализм и демократические тенденции либеральной политической мысли в России на рубеже XIX–XX вв. / С. В. Зелинская // Известия Иркутского государственного университета. Серия «Политология. Религиоведение». – 2013. – № 1 (10). – С. 140–146.

Аналізуються демократичні тенденції розвитку ліберальної політичної думки Росії на рубежі XIX–XX ст. Розглядається процес становлення та розвитку ліберальної ідеї конституціоналізму в політико-правових умовах самодержавної влади Росії на рубежі XIX–XX ст. Обґрунтовується висновок про особливості ліберальної ідеї конституціоналізму і демократії в історичній дійсності Росії на рубежі століть.

Лафитский В. И. Памятники конституционного правотворчества: от первых конституций до конституции Российской Федерации 1993 г. / В. И. Лафитский // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. – 2013. – № 3. – С. 372–392.

У статті простежується еволюція конституційного простору, основні риси й особливості великих пам'ятників конституційної правотворчості від перших конституцій епохи американської та Великої французької революцій до Конституції Російської Федерації 1993 р.

Миц Д. С. Основы конституционно-правового регулирования в сфере противодействия противоправным посягательствам на конституционный строй: ценности и механизмы / Д. С. Миц // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. – 2013. – № 3. – С. 499–519.

У статті піддаються порівняльно-правовому аналізу конституційні цінності та конституційно-правові механізми з питань, пов'язаних із протидією протиправним посяганням на конституційний лад. Автор відзначає особливості законодавства в окремих державах з досліджуваної проблематики.

Пастухов В. Б. У конституционной черты. Вызовы и ответы российского конституционализма / В. Б. Пастухов // Полис. – 2013. – № 1. – С. 7–31.

Автор аналізує конституційний процес у Росії та його перспективи. Росія стоїть на конституційному роздоріжжі, де рухатися можна тільки або вперед, або назад. Або треба від проголошення принципів переходити до їх реалізації на практиці, або треба відкрито відмовлятися від цих принципів.

Политическая система современной Японии : уч. пособие / [П. А. Калмычек и др.]. – М. : Аспект Пресс, 2013. – 381 с.

У навчальному посібнику показано основні етапи політичної історії Японії післявоєнного періоду з наголосом на події останніх двох десятиліть, розглянуті особливості японської політичної культури, конституції, законодавчого процесу, державного ладу і системи адміністративного управління, місцевого самоврядування, партійно-політичної системи та електоральної поведінки в післявоєнній Японії.

Право и власть: международные институциональные стандарты в российском контексте / под общ. ред. И. М. Клямкина. – М. : Фонд «Либеральная миссия», 2013. – 156 с.

Про те, що головним пунктом політичного порядку денного в Росії має стати перехід від влади персон до влади інститутів, останнім часом сказано достатньо. Але якими мають бути самі ці інститути? Які зміни необхідно внести в російську Конституцію і чи потрібні такі зміни взагалі? Як повинні бути влаштовані державна служба і судова система? Якою повинна бути республіка: парламентською, президентською, президентсько-парламентською чи прем'єрсько-президентською? Такі основні питання, над якими розмірковують автори книги, зібраної з матеріалів дискусій у фонді «Ліберальна Місія».

Слинько Е. А. Трансформация политических институтов Украины в условиях переходного периода: 1991–2010 гг.: дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / Слинько Елена Александровна. – СПб., 2013. – 199 с.

У 1991 р. Україна здобула незалежність і вступила на шлях формування нової демократичної держави. Але, незважаючи на регулярні вибори і демократичну Конституцію, процес транзиту досі залишається незавершеним. Ключовою проблемою є інституційні чинники – несформованість, неструктурованість і неефективність політичних інститутів. Такий базовий етап процесу державного будівництва як ухвалення цілісної несуперечливої Конституції до теперішнього часу ще не завершений. Інститут виборів народних депутатів і президента України також знаходиться в стані постійного реформування.

Смотрова Л. Н. Конституционные основы реализации информационных прав человека / Л. Н. Смотрова // Конституционные основы информационной политики в России и за рубежом: IV Международный Конституционный Форум, посвященный 95-летию юридического факультета СГУ имени Н. Г. Чернышевского. – Саратов : Саратовский источник, 2013. – С. 271–272.

Старилов Ю. Н. Реализация конституционных гарантий и модернизация административно-правового регулирования / Ю. Н. Старилов // Административное право и процесс. – 2013. – № 6. – С. 2–13.

У статті з позиції реалізації конституційно-правових норм розглядається політика і практика модернізації російської держави та окремих видів державної діяльності.

Товорун С. О. Зарубежный опыт конституционного регулирования равенства прав человека независимо от имущественного положения / С. О. Товорун // Конституционные основы информационной политики в России и за рубежом: IV Международный Конституционный Форум, посвященный 95-летию юридического факультета СГУ имени Н. Г. Чернышевского. – Саратов : Саратовский источник, 2013. – С. 74–78.

Хабриева Т. Я. Конституционные основы, тенденции и проблемы развития российского законодательства: 20-летний опыт и современное состояние / Т. Я. Хабриева // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. – 2013. – № 4. – С. 556–563.

У статті висвітлюються основні питання, пов'язані з реалізацією Конституції Російської Федерації і розвитком галузі конституційного законодавства. Виділено три основних етапи в розвитку конституціоналізації сучасного законодавства Росії: «формаційний», «адаптаційний» і сучасний «модернізаційний».

Артемьев С. Ю. К вопросу о конституционном блоке в Республике Беларусь / Артемьев С.Ю., Лю Игун // Право.by. – 2013. – № 5. – С. 33–39.

У статті, розглядається питання становлення конституційного блоку в Республіці Білорусь, підкреслюється важливість визнання і

з'ясування нормативного потенціалу преамбули Конституції Республіки Білорусь.

Аяцков Д. Послание Президента России В. Путина и задачи конституционной реформы / Дмитрий Аяцков // Власть. – 2013. – № 4. – С. 30–33.

У статті показано взаємозв'язок політичних змін, зафіксованих у Посланні Президента Росії В.В. Путіна, і статей Конституції РФ. Робиться висновок про необхідність подальшого конституційного розвитку як фактора оптимізації політичних процесів і відносин в Росії.

Барциц И. Н. Конституционная демократия – это свободные выборы плюс интернетизация всей страны / И. Н. Барциц // Социологические исследования. – 2013. – № 9. – С. 112–119.

У статті розкрито підходи до розуміння Конституції РФ, її історичної ролі в побудові російської державності. Аналізується зарубіжний досвід конституційного будівництва; розглядаються підходи до осмислення поняття демократія, перспективи розвитку електронної демократії та використання інформаційних технологій в державному управлінні. Робиться висновок про можливості конституційного реформування в Росії та вироблення спільного розуміння управлінської моделі.

Боголюбов С. А. Экологический потенциал Конституции / С. А.Боголюбов // Журнал российского права. – 2013. – №. 10. – С. 5–13.

Розкриваються потенціал екологічних положень Конституції РФ у взаємозв'язку з іншими нормами Основного закону, баланс публічних і приватних інтересів в охороні навколишнього середовища, роль держави у підтримці екологічного правопорядку.

Гулякевич А. В. Белорусская модель конституционного контроля: понятие, сущность и основные задачи / А. В. Гулякевич //

Сацыяльна-эканамічныя і прававыя даследаванні. – 2013. – № 1. – С. 47–53.

Гусева М. А. Конституционно-правовое регулирование взаимодействия национального собрания и Президента Республики Беларусь / Гусева М. А. // Закон и право. – 2013. – № 5. – С. 38–40.

Двадцать лет Конституции Российской Федерации / отв. ред. А. Г. Лисицын-Светланов. – М. : Норма, 2013. – 256 с.

Дмитриев Ю. А. Можно ли повысить демократический потенциал действующей Конституции Российской Федерации? / Дмитриев Ю. А. // Государство и право. – 2013. – № 12. – С. 45–53.

Керимов А. Д. К вопросу об итогах и перспективах конституционно-правового развития России / Керимов А. Д., Халипова Е. В. // Право и образование. – 2013. – № 11. – С. 103–111.

Курьянович А. В. Конституционный кризис в Республике Беларусь 1996г.: причины эскалация, преодоление / Курьянович А. В. // Вестник Удмуртского университета. – 2013. – № 5–3. – С. 63–72.

У дослідженні розглядається одна з доленосних подій у новітній політичній історії Білорусі – конституційна криза 1996 р., викликана недосконалістю законодавства, особистими амбіціями політиків тощо.

Максакова Р. Н. Особенности участия Президента Украины в реализации учредительной власти на новом этапе конституционного процесса в Украине / Р. Н. Максакова // Государственная власть и местное самоуправление. – 2013. – № 2. – С. 17–19.

У статті проведено дослідження специфіки статусу Президента України в системі здійснення установчої влади в рамках нового етапу конституційного процесу в Україні. Відзначено особливість статусу Конституційної Асамблеї в українському варіанті.

Махник Д. И. Режим правового регулирования публичных мероприятий: конституционные требования и международные стандарты / Махник Д. И., Помазанский А. Е. // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. – 2013. – № 4. – С. 564– 570.

Стаття присвячена аналізу правового регулювання проведення публічних заходів в Російській Федерації з точки зору його відповідності конституційним вимогам і міжнародним стандартам.

Митюков М. А. Конституционное совещание 1993 г.: в середине пути (из дневников конституционалиста) / Митюков М. А. // Lex Russica = Русский закон. – 2013. – № 12. – С. 1318–1341.

На основі щоденникових і блокнотних записів та інших матеріалів 1993р. автор, учасник Конституційного наради, досліджує особливості процесу доопрацювання «президентського» проекту Конституції Російської Федерації, зачіпає окремі аспекти політико-правових дискусій навколо нього після першого пленарного засідання Конституційного наради, наводить погляди вчених, юристів, політиків з багатьох питань, що стосуються змісту обговорюваного проекту Конституції Російської Федерації.

Михалева Н. А. Конституция 1993 года – юридическая модель настоящего и будущего России / Михалева Н. А. // [Lex Russica = Русский закон](#). – 2013. – [№ 12](#). – С. 1307–1317.

У статті розглядаються питання змісту і сутності Конституції РФ, її значення для розвитку російської держави і суспільства. Автор розглядає Конституцію як мікромодель суспільства, його юридичний

каркас, в межах і на основі якого функціонує механізм державної і муніципальної влади, забезпечуються права і свободи особистості.

Савчин М. В. Конституционные ценности, легитимность публичной власти и учредительная легитимность / Савчин М. В. // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. – 2013. – № 4. – С. 587–595.

У статті розглядається проблема установчої легітимності в контексті порівняльного аналізу моделей легітимації публічної влади у світлі конституційних цінностей. На основі міждисциплінарного підходу, поєднанні досягнень політології, соціології та права, доктрин природного і позитивного права досліджено проблему демократичної легітимності конституційного порядку і розроблено основні пропозиції про поліпшення конституційної системи України.

Соболева Е. А. Межвузовский круглый стол «Формирование института конституционно-правовой ответственности в российской правовой системе» / Е. А. Соболева, Л. В. Цыцарева // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 2013. – № 1 (306). – С. 246–264.

Чиркин В. Е. Новая конституция Египта 2012г. / В. Е. Чиркин // Государство и право. – 2013. – № 4. – С. 87–94.

Бібліографічні ресурси України

Берназюк Я. О. Конституційні основи правотворчості президента України / Я. О. Берназюк. – К.; Херсон : Гельветика, 2013. – 511 с.

Берназюк Я. О. Особливості видання Президентом України актів, які не передбачені Конституцією України / Я. О. Берназюк // Публічне право. – 2013. – № 1. – С. 38–44.

Автором здійснено дослідження особливих конституційних актів Президента України, відмінних від указів та розпоряджень, які приймаються ним у процесі реалізації конституційних функцій, за результатами якого запропоновано шляхи удосконалення законодавчого регулювання відповідної правотворчої практики глави держави.

Бєлов Д. М. Конституційний процес та реалізація конституційно-правових норм: окремі аспекти / Д. М. Бєлов // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 1. – С. 39–48.

Розкриваються основні поняття державної політики та її складових частин. Приділено увагу співвідношенню змісту державної політики й змісту конституції. Аналізуються можливі шляхи розвитку принципів державної політики, виходячи з основних положень конституції.

Кобрин В. С. Конституційно-правовий статус глав урядів країн ЄС з монархічною формою правління / В. С. Кобрин // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2 – С. 87–91.

У статті проведено аналіз конституційно-правового статусу глав урядів країн ЄС з монархічною формою правління. Приділено увагу порядку призначення на посаду, функціям і повноваженням глав урядів європейських монархій. Наведено думки вчених щодо особливостей функціонування інституту глави уряду у монархічних державах.

Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно-правовий аспект / І. А. Куян. – К. : Академія, 2013. – 560 с.

Монографію присвячено з'ясуванню місця і ролі ідеї суверенітету у функціонуванні держави і суспільства. З позицій конституційного права визначено сутність і співвідношення державного, народного і національного суверенітету.

Манюк П. Т. Право вето Президента України у контексті правової охорони конституції України / П. Т. Манюк // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3–2. – С. 87–89.

Стаття присвячена проблемі застосування права вето Президентом України як заходу, спрямованого на забезпечення правової охорони Конституції України. У роботі розглянуто роль гаранта Основного закону – Президента України в системі суб'єктів правової охорони Конституції України. Обґрунтовується необхідність теоретичного вивчення проблеми заходів правової охорони Основного закону, які здійснює Президент України.

Марцеляк О. В. Конституционные принципы избирательного права Украины (общетеоретическая характеристика) / О. В. Марцеляк // Право України. Юридичний журнал. – 2013. – № 5. – С. 38–45.

У статті підкреслюється, що конституційні принципи виборчого права України виступають умовою законності формування представницьких владних інститутів. Вони є опорними правовими точками, орієнтирами усього виборчого процесу, визначають межі, в яких функціонує механізм виборчих правовідносин. Ці принципи відіграють важливу роль у реалізації безпосереднього волевиявлення народу, формування та розвитку виборчого права, виступають його найбільш важливими і стабільними складовими.

Оніщук М. В. Організація влади в Україні: шляхи конституційного удосконалення / М. В. Оніщук, М. В. Савчин // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – № 60. – С. 70–79.

Переш І. Є. Розвиток інституту конституційного правосуддя (досвід Чесько-Словацької Федеративної Республіки в процесі демократичних перетворень) (1989-1992 рр.) / І. Є. Переш // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 1. – С. 20–24.

Наукова стаття присвячена історико-правовому та теоретико-правовому дослідженню питань розвитку і функціонування інституту конституційного правосуддя Чесько-Словацької Федеративної Республіки в процесі демократичних перетворень протягом 1989–1992 рр.

Скрипнюк В. Н. Демократия и проблемы конституционного обеспечения развития государственной власти / В. Н. Скрипнюк // Право України. Юридичний журнал. – 2013. – № 8. – С. 90–99.

У статті аналізуються актуальні проблеми конституційного забезпечення демократичного розвитку державної влади в Україні. Спираючись на матеріал конституційної компаративістики, автор звертається до питань взаємодії між гілками державної влади, а також порядку їх формування. Досліджується специфіка взаємодії між різними гілками влади в контексті оновлення Конституції України. Автор досліджує конституційний досвід України, вказує на проблеми, які виникали в процесі взаємодії глави держави, виконавчої та законодавчої гілок влади після прийняття Конституції України 1996 р.

Ставнийчук М. И. Выборы как ключевой институт демократического конституционного строя современной Украины / М. И. Ставнийчук // Право України. Юридичний журнал. – 2013. – № 5. – С. 18–29.

У статті досліджено конституційні засади функціонування й розвитку інституту виборів в сучасній Україні в контексті модернізації Конституції України та вдосконалення виборчого права. Автор аналізує значення виборів у розвитку конституційного ладу демократичної держави, обґрунтовує роль виборчої системи в процесі забезпечення народного волевиявлення та формування представницьких органів державної влади й місцевого самоврядування.

Стецюк П. Б. Выборы в механизме функционирования конституционного государства / П. Б. Стецюк // Право України. Юридичний журнал. – 2013. – № 5. – С. 30–37.

Висвітлюються питання місця й ролі виборів у механізмі функціонування сучасної конституційної держави, особливостей конституційно-правового регулювання інституту виборів в Україні, окремих аспектів проблеми реалізації виборчого законодавства. Зокрема, звертається увага на еволюцію змісту поняття «конституційна держава», починаючи з часів його виникнення, ролі в цьому процесі інституту «політичних виборів», а також практики їх закріплення в текстах перших конституцій.

Барабаш Ю. Г. Некоторые вопросы модернизации конституционных основ избирательного права Украины / Барабаш Ю. Г. // Право Украины. – 2013. – № 5. – С. 46–53.

У статті висвітлюються основні напрацювання органів Конституційної Асамблеї в частині модернізації питань виборчого права, дається аргументація щодо цих пропозицій, вказуються можливі наслідки їх реалізації.

Белов Д. М. Внесения змін до конституції України: еволюція сучасного конституціоналізму / Белов Д. М. // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2. – С. 78–81.

Стаття присвячена висвітленню окремих особливостей однієї з форм удосконалення конституції, як перетворення конституції. Автор зосереджує увагу на аналізі поняття та юридичному значенні перетворення конституції.

Белов Д. М. Конституціоналізм в Україні в умовах єдиного європейського демократичного простору / Белов Д. М. // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3–1. – С. 92–93.

Стаття присвячена висвітленню окремих особливостей конституційного транзиту в Україні і, як наслідку, реалізації нової парадигми конституціоналізму.

Бисага Ю. М. Модифікація конституції: теоретичні аспекти / Бисага Ю.М., Нечипорук А. Ю. // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 1. – С. 54–61.

Автори аналізують окремі особливості процедури внесення змін до основного закону. Зосереджується увага на аналізі змісту поняття змін до конституції, а також визначення деяких особливостей внесення змін до конституції зарубіжних країн.

Богашов О. А. Конституційно-правовий статус органів управління виборчим процесом в Україні / О. А. Богашов. – К. : Центр учбової л-ри, 2013. – 273 с.

Бринцев В. Д. Судовий конституціоналізм в Україні: доктрина і практика формування / В. Д. Бринцев. – Х. : Право, 2013. – Кн. 1. – 2013. – 389 с.

Єловських У. О. Конституційне право України / У. О. Єловських. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2013. – 182 с.

Карєлова Д. А. Конституційний суд України як суб'єкт негативної правотворчості / Карєлова Д. А. // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 1. – С. 67–71.

Розглянуто окремі особливості організації та діяльності Конституційного Суду України. Автор звертає увагу на проблематиці визначення Конституційного Суду України як суб'єкта негативної правотворчості в Україні.

Конституційно-правові засади модернізації економіки України. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2013. – 216 с.

Кохановський В. В. Строк повноважень глави держави в Україні та зарубіжних країнах: конституційно-порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Кохановський Володимир Віталійович. – К., 2013. – 20 с.

Лемак В. Совершенствование демократических институтов в контексте реформы раздела I Конституции Украины / Лемак В. // Право Украины. – 2013. – № 8. – С. 100–105.

Стаття присвячена проблемі зміцнення демократичних інститутів в процесі конституційної реформи в Україні. Особливу увагу приділено питанням концептуального оновлення розділу I Конституції України.

Масензов О. І. Конституційні повноваження Верховної Ради України у сфері забезпечення національної безпеки та оборони України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Масензов Олександр Іванович. – Маріуполь, 2013. – 16 с.

Рибак Н. С. Конституційно-правові засади виборчої системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Рибак Наталія Степанівна. – К., 2013. – 19 с.

Рогач О. Я. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі аспекти / Рогач О. Я. // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 1. – С. 77–82.

Аналізуються наукові підходи до розуміння природи правових позицій та визначається роль правових позицій у практичній діяльності Конституційного Суду України.

Селиванов А. А. Конституционные проблемы в современной теории права: доктрина стабильности и охраны Конституции Украины в контексте её модернизации и эффектив. конституц.

правосуддя

/ А. А. Селиванов. – 2-е изд., доп. – К. :

Логос, 2013. – 208 с.

Серьогіна С. Г. Форма правління в Україні: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02 / Серьогіна Світлана Григорівна. – Х., 2013. – 42 с.

Скрипнюк В. Демократия и проблемы конституционного обеспечения развития государственной власти / В. Скрипнюк // Право Украины. – 2013. – № 8. – С. 90–99.

У статті аналізуються актуальні проблеми конституційного забезпечення демократичного розвитку державної влади в Україні. Спираючись на матеріал конституційної компаративістики, автор звертається до питань взаємодії між гілками державної влади, а також порядку їх формування.

Снігур І. Й. Вплив парламенту України на конституційну природу державних інституцій (на прикладі уповноваженого Верховної ради України з прав людини) / Снігур І. Й. // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2. – С. 107–110.

У статті розглядається місце права на об'єднання серед інших конституційних прав і свобод людини і громадянина, конституційне забезпечення права на об'єднання, значення об'єднань громадян у становленні громадянського суспільства, обмеження чинним законодавством права на об'єднання.

Совгиря О. В. Конституційно-правовий статус Уряду в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Совгиря Ольга Володимирівна. – К., 2013. – 40 с.

Ставнийчук М. Проблемы обеспечения демократизма конституционного строя современной Украины / М. Ставнийчук // Право Украины. – 2013. – № 8. – С. 40–52.

У статті досліджено перспективи утвердження демократії в Україні в контексті забезпечення демократичних основ конституційного ладу України. Автор досліджує демократизм конституційного ладу як сукупність принципів і гарантій, що впливають з поняття демократичного управління та демократичного взаємодії держави та громадянського суспільства.

Тарасенко К. В. Моделі конституційно-правового регулювання опозиційної діяльності в зарубіжних країнах / Тарасенко К. В. // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2. – С. 113–118.

Чернопищук Я. В. Конституціоналізація процесу європейської інтеграції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Чернопищук Яна Володимирівна. – О., 2013. – 22 с.

Яковлев А. Конституционный процесс как средство демократизации современной Украины / А. Яковлев // Право Украины. – 2013. – № 8. – С. 114–122.

У статті дана характеристика основних завдань конституційного процесу з точки зору забезпечення подальшого демократичного розвитку України.

[1] До речі, в тексті паралельно вживаються терміни «обвинувальна заява» (п. 14 ч. 1 ст. 3), «кримінальний позов» (ст. 41-1), «позовна заява» (п. 2 ч. 4 ст. 293-1) і просто «позов» (п. 4 ч. 4 ст. 293-1), що значно ускладнює його сприйняття. Той, хто буде застосовувати закон, неминуче задумається про відмінність значення цих термінів.

[2] При цьому неважливо, за якою саме статтею КК України слід кваліфікувати діяння цієї службової особи, бо правильна кваліфікація діяння – це турбота не громадянина, а суду.

[3] Див. докладніше: Шульгін О. Державність чи гайдамащина. – Париж: Меч, 1931, с. 6, 15; Скоропадський Д. Державність і патріотизм. – Kiel: Rucks and Co., вид-во Українських скитальців, 1947. – С. 11, 15; Лисяк-Рудницький І. Між історією й політикою. – Мюнхен: Сучасність, 1973. – С. 415.